

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**ABD – RUSYA HEGEMONYA MÜCADELESİNDE
GÜRCİSTAN VE “GÜL DEVRİMİ”**

MASTER TEZİ

Hazırlayan
E. Gülselcen KAFKASYALI

Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Mümtaz'er TÜRKÖNE

Ankara - 2007

ÖN SÖZ

Geçmişte olduğu gibi şimdi de çok önemli kabul edilen, üzerinde büyük mücadeleler verilen, hâkim olduğu takdirde bütün dünyada etkin olmayı sağlayan ve bunların yanı sıra Türkiye'nin de komşusu olan Kafkasya bölgesini incelemenin; bölgenin en stratejik ülkesi kabul edilen Gürcistan'ı ve bu ülkenin kontrolüne yönelik ABD ile Rusya'nın politikalarını araştırmanın; 21. yüzyılda gerçekleşecek hegemonya mücadelesi ve bu mücadelenin şekillendireceği uluslararası sistemi anlayabilmek için, fevkalade önemli olduğu kanaatiyle giriştiğim bu çalışmanın her aşamasında ilgisini, desteğini ve yardımını esirgemeyen eşim Muhammet Savaş KAFKASYALI'ya, kaynak temini hususundaki yardımlarından dolayı Babama ve tezimin oluşmasında emeği geçen Hocam Prof. Dr. Sayın Mümtaz'er TÜRKÖNE'ye teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	i
İçindekiler	ii
Kısaltmalar Cetveli	v
Giriş	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
GÜRCİSTAN'IN ÖNEMİ	4
1. 1. Kafkasya'nın Jeopolitiği	4
1. 2. Gürcistan'ın Jeopolitiği	10
1. 3. Gürcistan'ın Etnik Sorunları	18
1. 3. 1. Abhazya Sorunu	18
1. 3. 2. Güney Osetya Sorunu	21
1. 3. 3. Acaristan Sorunu	24
1. 4. Enerji Nakil Hatları	27
1. 4. 1. Petrol Boru Hatları	27
1. 4. 1. 1. Bakü-Supsa Boru Hattı	27
1. 4. 1. 2. Bakü – Tiflis – Ceyhan Boru Hattı	29
1. 4. 2. Doğal Gaz Boru Hatları	31
1. 4. 2. 1. Trans-Hazar Doğalgaz Boru Hattı	31
1. 4. 2. 2. Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı Projesi	32

İKİNCİ BÖLÜM	
AMERİKAN VE RUS DIŞ POLİTİKALARI	
VE HEGEMONYA MÜCADELESİ	33
2. 1. Rusya Federasyonu	34
2. 1. 1. Yeni Bir Dış Politika İçin İlk Yıllar	34
2. 1. 2. Neo / Yeni –Avrasyacılık	38
2. 1. 2. 1. İlimli (Moderate) Avrasyacılık	39
2. 1. 2. 2. Aşırılıkçı (Hard-line) Avrasyacılık	40
2. 1. 2. 3. Demokratik Statism: Putin'in Dış Politika Yaklaşımı	40
2. 1. 2. 4. Slavofil Avrasyacılık	42
2. 1. 3. Yakın Çevre Politikası	43
2. 1. 3. 1. İlk Ulusal Güvenlik Doktrini	43
2. 1. 3. 2. İlk Askerî Doktrin	47
2. 1. 4. 1997 Ulusal Güvenlik Doktrini	48
2. 1. 5. Yeni Yüzyıl İçin Doktrinler	50
2. 1. 5. 1. Yeni Askerî Doktrin	50
2. 1. 5. 2. Ulusal Güvenlik Doktrini	52
2. 1. 5. 3. Dış Politika Doktrini	53
2. 2. Amerika Birleşik Devletleri	55
2. 2. 1. ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası	56
Dış Politika Yapılandırması	
2. 2. 2. Tek Süper Güç veya Hegemonya Dönemi	59

2. 2. 2. 1. George Bush Yönetiminin Ulusal Güvenlik Stratejisi	62
2. 2. 2. 2. Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi	66
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
ABD-RUS POLİTİKALARI EKSENİNDE GÜRCİSTAN'DA YAŞANAN GELİŞMELER VE "GÜL DEVRİMİ"	68
3. 1. Bağımsızlığın İlk Yılları	68
3. 2. 11 Eylül Sonrası Dönem	73
3. 3. "Gül Devrimi"	81
3. 3. 1. "Darbe" mi "Devrim" mi?	81
3. 3. 2. Devrime Giden Süreç	82
3. 3. 3. "Kmara" (Yeter) Hareketinin Doğuşu ve Faaliyetleri	84
3. 3. 4. Muhalefet Partileri	86
3. 3. 5. Devrim Öncesinde Medya ve Sivil Toplum Kuruluşları	88
3. 3. 6. Parlamento Seçimleri ve Devrim	89
Sonuç	96
Kaynakça	98
Özet	120
Abstract	121

KISALTMALAR CETVELİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİK	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AIOC	: Azerbaycan Uluslararası Operasyon Şirketi (Azerbaijan International Operation Company)
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BTC HPBH	: Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı
CDDRL	: Center on Democracy, Development, and The Rule of Law
CNR	: Center for Nonviolent Resistance (Şiddetsiz Direniş Merkezi)
CORI	: Copenhagen Peace Research Institute
CSIS	: Centre for Strategic and International Studies
GIOC	: Gürcistan Uluslararası Petrol Şirketi
GUUAM	: Gürcistan, Ukrayna, Özbekistan, Azerbaycan ve Moldavya
GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
IATP	: Internet Access and Training Program (İnternet Erişimi ve Eğitim Programı)
IMF	: International Monetary Fund
KEİB	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü

NATO	: Kuzey Atlantik İttifakı Örgütü
NED	: National Endowment for Democracy
OSI	: Open Society Institute
RF	: Rusya Federasyonu
RFE	: Radio Free Europe
RL	: Radio Liberty
SALT	: Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri
SBKP	: Sovyetler Birliği Komünist Partisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TİKA	: Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı
TRACECA	: Transport Corridor Europe, Caucasus, Asia (Avrupa, Kafkasya, Asya, Ulaşım Koridoru)
UNOMIG	: United Nations Observer Mission in Georgia
USIP	: United States Institute of Peace

GİRİŞ

“ABD–Rusya Hegemonya Mücadelesinde Gürcistan ve ‘Gül Devrimi” başlıklı bu çalışmada, genel anlamda, uluslararası sistemde Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra ortaya çıkan yeni yapının nasıl şekillendiği ve önceki yapıdaki iki kutbu oluşturan ABD ve Rusya’nın yeni düzene ilişkin tavırları ele alınmış, daha dar anlamda ise Gürcistan üzerinde bu iki gücün mücadelesi incelenmiştir.

ABD’nin oluşmakta olan yeni uluslararası sistemin belki tek belirleyeni olduğu, belki de tek belirleyen olmaya çalıştığı konusu, uluslararası ilişkiler disiplininde tartışılan “hegemonya” ve “imparatorluk” kavramları arasındaki farkı¹ ortaya koyduğu gibi, çalışmamızın da omurgasını oluşturmaktadır.

“Hegemonya”da, bir gönüllülüğün veya rızanın varlığından söz edilirken, “imparatorluk”ta bunun tersine, bir mecburiyetin olduğu ileri sürülmektedir.² ABD’nin, politikalarında, zaman zaman rıza araması veya rıza ihtiyacı hissetmesi, zaman zaman ise güçlülüğüne dayanarak dilediğini yapıyor imajı oluşturmaya çalışması, “hegemonya” ile “imparatorluk” tartışmasını kendisinin de yapıyor olduğunu göstermektedir. Uzun süren iki kutuplu bir sistemde, karşı kutbun politikalarına karşılık vermek amaçlı bir stratejiden sonra, şimdi sistemin tek belirleyicisi olabilmek için stratejiler geliştirmek zorunda kalan ABD’nin, dünyanın en önemli bölgelerinden birisi olan Kafkasya’ya yönelik politikası da bu eksende belirlenmektedir. Kafkasya’nın, Rusya’nın hâkimiyet sahasında bulunması ise, her

¹ “Hegemonya” ile “imparatorluk” kavramları arasındaki farklar hakkında bkz.: Mustafa ÖZEL: Kapitalist Hegemonyadan Küresel İmparatorluğa”, **Anlayış**, Haziran 2003, 12–19.

² Her hegemonun, emperyal bir sistem oluşturması mümkün değildir. Hegemon tanımı gereği, sistem içerisindeki tüm diğer devletler üzerinde egemenlik kuran bir devlet [John MEARSHEIMER: **The Tragedy of Great Power Politics**, Norton and Company, New York, 2001, 40] olmakla birlikte, bu durumun sistemin diğer birimlerince de kabul edilebilir bir üstünlük olması beklenir. Oysa imparatorluk olgusu sistemde “öteki” olarak tarif edilenlere *rağmen* kurulmuş bir yapıdır. Bu yüzden imparatorluklar yüzyıllar boyu hükümran olurken; hegemonların ömrü, yeni başkaldıranların ortaya çıkışlarına kadardır. İmparatorluklar, rakiplerini ortadan kaldırıp mülklerine el koydukları halde, kapitalist hegemonlar rakiplerine öncü model oluştururlar [Mustafa ÖZEL: Kapitalist Hegemonyadan Küresel İmparatorluğa”, **Anlayış**]. Kısaca, hegemonlar düzenin ürünleridir, düzenler ise imparatorlukların. Deniz Ülke ARIBOĞAN: “Güvenliksiz Barıştan, Barışsız Güvenliğe”, Toktamış ATEŞ (der.), **Kartal’ın Kanat Sesleri: ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**, Ümit Yay., Ankara, 2004, 38–63.

ne kadar artık denk olmasa da, ABD'nin mücadelesini mecbur kılan bir unsur olarak Rusya'yı da bu tablonun bir parçası eylemiştir.

ABD'nin hegemonluğunu, "küresel imparatorluk" haline getirmek için uğraşması karşılığında Rusya'nın amacı "çok kutuplu" bir dünyada kutuplardan birisi olabilmek şeklinde değerlendirilebilir. Özellikle, Avrasyacı yaklaşımın Rusya için ortaya koyduğu amaç (en azından orta vadede) bu şekildedir.

ABD, "İmparatorluk" yaklaşımlarında genellikle Roma İmparatorluğu vurgusu yapmakta³ ve bunu da *pax-Americana* ile ortaya koymaktadır. Kendisini Roma ile kıyaslaması, devrine göre değerlendirildiğinde, uluslararası sistemin tek belirleyicisi olarak kabul edilmesindedir. Oysa Dugin'e göre, Rusya Roma'yı temsil ederken ABD Kartaca'yı temsil etmekteydi.⁴

Gürcistan'da gerçekleşen "Gül Devrimi" ile de görülmüştür ki Rusya, kendi çevresinde etkisini/nüfuzunu korumak için uğraşırken, ABD'nin "Küresel İmparatorluk" politikalarına karşı koymak zorunda kalmış ancak bunu başaramamıştır. Bu iki devletin hâkimiyet mücadelesini ve "Gül Devrimi"nin oluşumunu incelediğimiz bu çalışmada, Gürcistan'ın hem bölgesel politikalarda (Avrasya politikalarında) hem de küresel politikalarda ne kadar önemli olduğu ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

³ Birçok yazar ABD'nin gücünü değerlendirirken onu Roma ile kıyaslamıştır. Charles Krauthammer "Roma'dan bugüne hiçbir ülke kültürel, iktisadî askerî ve teknik olarak o derece baskın olmamıştı. Roma'dan bu yana hiçbir güç bizim konumumuza ulaşamadı" derken [Deniz Ülke ARIBOĞAN: "Güvenliksiz Barıştan, Barışsız Güvenliğe", Toktamış ATEŞ (der.), **Kartal'ın Kanat Sesleri: ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya**]; Robert Kagan ve William Kristol "Roma İmparatorluğu ve eski Çin'den beri hiçbir devlet uluslararası sistemi böylesine egemenliği altına almamıştı" demektedir [Robert KAGAN ve William KRISTOL: "The Present Danger", **National Interest**, No. 59, Spring 2000, Washington, 57–69]. Paul Kennedy de yine Roma vurgusu ile: "Bugünkü Amerikan gücü ne PaxBritannica ne Napolyon Fransa'sı ne II. Felipe İspanya'sı ne de Roma İmparatorluğu ile kıyaslanamaz" iddiasını ortaya koymaktadır [Paul KENNEDY: "The Greatest Superpower Ever", **New Perspectives Quarterly**, Winter 2002]. Amerikan dış politikasının önemli isimlerinden sayılan ve özellikle Avrasya'ya ilişkin politikalarda etkili olduğu bilinen Brzezinski ise ABD ile Roma'yı kıyaslarken şöyle demektedir: "Roma'nın askerî operasyonlarını kolaylaştırmak ve merkezin dışarıdaki müdahalelerini hızlandırmak için ülke dışındaki lejyonlarda yaklaşık üç yüz bine ulaşan bir asker kapasitesi vardı; ABD'nin ise 1996 yılı itibarıyla ülke dışındaki menfaatlerini korumak için 296.000 kişilik profesyonel ordusu bulunmaktadır" [Zbigniew BRZEZINSKI: Büyük Satranç Tahtası, (Çev.: Ertuğrul Dikbaş, Ergun Kocabıyık), Sabah Yay., İstanbul, 1998, 9-10].

⁴ Roma I. Roma (Roma İmparatorluğu), İstanbul II. Roma (Bizans İmparatorluğu) ve nihayet Moskova da III. Roma (Rus İmparatorluğu) idi. Aleksandr DUGIN: **Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım**, (Çev.: Vügar İmanov), Küre Yay., İstanbul, 2003.

“Yeni Dünya Düzeni (!)”nde, sivil toplum kuruluşlarının, medyanın ve iletişimin ne kadar önemli olduğunun tespiti için çok çarpıcı bir deney olduğu dâhi söylenebilecek “Gül Devrimi” incelenirken ve iki devletin dış politikaları araştırılırken, mümkün olduğunca birinci el kaynaklar kullanılmıştır.

I. BÖLÜM

GÜRCİSTAN'IN ÖNEMİ

1. 1. Kafkasya'nın Jeopolitiği¹

Kafkasya² bölgesi, doğuda Hazar Denizi, batıda Azak Denizi ve Karadeniz arasında olmak üzere büyük bir alan şeklinde görünür. Kırım'ın doğusundaki Taman Yarımadası'ndan, Bakü'nün de üzerinde bulunduğu Hazar Denizi'nin batısındaki Apşeron Yarımadası'na kadar uzanan dağlık bölgeye denir. Kuzey sınırında Kuban ve Kuma nehirleri, güneyinde Türkiye ve İran bulunur.³

Kafkasya, daha çok sahip olduğu zengin doğal kaynakları ile önem kazanmış⁴ ve bununla birlikte kuzey-güney eksenini ile doğu-batı ekseninin –

¹ Jeopolitik; devletlerin ulusal güçlerini ve dış politika davranışlarını, ülkelerin coğrafi konumu ve fiziksel çevre ile açıklamaya çalışan bir yaklaşım. Jeopolitik kuramcıları doğal sınırlara ulaşma, önemli denizyollarından yararlanma ve stratejik önem taşıyan kara parçalarını denetim altında tutma gibi kaygıların ulusal politikaların belirlenmesindeki önemini göstermeye çalışmışlardır. Terim ilk defa İsveçli siyaset bilimci Rudolf Kjellen (1863–1922) tarafından “**Staten som Liftsform**” (Bir Organizma Olarak Devlet) adlı yapıtta kullanılmıştır. Alman Ekolü'nden Friedrich RATZEL (1844-1904), Karl HAUSHOFER (1869-1946); Anglo-Amerikan Ekolü'nden ise Alfred Thayer MAHAN (1840-1914), Halford J. MACKINDER (1861-1918), Nicholas J. SPYKMAN (1893-1943) ve Fransız Vildal de la BLANCHE (1845-1918) en çok bilinen jeopolitik kuramcılarıdır. M. Savaş KAFKASYALI: **Azerbaycan Dış Politikasında Petrolün Yeri**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Jeopolitik hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Colin S. GRAY, Geoffrey SLOAN: **Jeopolitik, Strateji ve Coğrafya**, (Çev.: Tuğrul Karabacak), ASAM Yay., Ankara, 2003; Suat İLHAN: **Jeopolitik Duyarlılık**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, (Ankara, 1989); Ali Faik DEMİR: “Jeopolitiğe Günümüzden Bir Bakış”, Faruk SÖNMEZOĞLU (Der.), **Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar**, Der Yay., İstanbul, 1998, 287-306; James E. DOUGHERTY, Robert L. PFALTZGRAFF Jr.: **Contending Theories of International Relations**, Harper & Row Publishers, Third Ed., New York, 1990, 53-81.

² Kafkasya'ya bu adın kimler tarafından verildiği kesin olarak bilinmemekle beraber, kelimenin Dağıstan'ın eski yerlileri tarafından kullanıldığı ilk defa MS 479 tarihinde bu kelimeye tesadüf edildiği ileri sürülmektedir. Bununla ilgili olarak halen Dağıstan'ın Samur nehri vadisindeki yalçın bir tepe üzerinde mevcut bir köy Kafkas ismiyle anılmaktadır. Şerafettin EREL: **Dağıstan ve Dağıstanlılar**, İstanbul, 1961, 2.

³ Mustafa PAMUK: **Kafkasya ve Azerbaycan'ın Dünü-Bugünü-Yarını**, Harp Akademisi Yay., 1995, 111.

⁴ Soğuk savaş sonrası dönemde Kafkasya'nın değişen uluslararası konumu üç ayrı düzlemde ele alınabilir: (i) Uluslararası küresel dengelerdeki değişim ve bu değişimin bölge üzerindeki etkileri, (ii) Bölgeye doğrudan müdahil olan Rusya, Türkiye, İran gibi ülkelerle Hazar Denizine komşulukları dolayısıyla bölge dengeleri içinde önemli konuma sahip Özbekistan, Kazakistan ve Türkmenistan'ı

Avrupa Rusyası ile Orta Doğu arasında yani Rusya-Akdeniz, Rusya-Afrika ve Rusya-Orta Doğu yolları üzerinde tek geçit noktası- düğümlendiği bir bölgedir.⁵ Doğal kaynaklar bakımından zenginliği, hem kendisinde bulunan doğal kaynakların bolluğundan hem de Basra Körfezi'ni kontrol eden stratejik bir mevkide bulunmasından kaynaklanır.⁶

Gürcistan'ın içinde yer aldığı Asya'yı Avrupa'dan ayıran ve Karadeniz ile Hazar denizi arasında 450.000 km² genişliğindeki Kafkasya bölgesi, genellikle kuzey ve güney olarak ikiye ayrılmaktadır. Rusların Za-Kafkazia olarak nitelediği (Trans-Kafkasya) Güney Kafkasya'da Azerbaycan Cumhuriyeti, Gürcistan Cumhuriyeti ve Ermenistan Cumhuriyeti yer alır.⁷

Hazar Denizi'ne dökülen Samur Nehri, Kafkas Dağ silsilesi ve Karadeniz'e dökülen İngur Nehri'nin güneyden, Hazar Denizi'nin doğudan, Karadeniz ve Azak Denizi'nin batıdan, Kuman Nehri ile bir çok uzun göllerin teşkil ettiği Maniç Hattı'nın kuzeyden çevrelediği Kuzey Kafkasya'da⁸ ise Nahcivan, Abaza, Çeçen-İnguş, Dağıstan, Acara, Kabardina-Balkar, Kuzey Osetya Özerk Cumhuriyetleri; Karabağ, Güney Osetya, Karaçay-Çerkez Özerk Bölgeleri bulunmaktadır.

Kuzey Kafkasya ve Güney Kafkasya arasında Taman Yarımadası'ndan başlayarak Apşeron Yarımadası'na kadar uzanan ve muntazam bir set manzarası

da kapsayan bölgesel düzlem, (iii) Bölgenin etnik ve dinî farklılaşmasını da içinde barındıran bölge-içi dengeler ve çelişkiler.

Birinci düzlemle ilgili unsurlar Soğuk Savaş sonrası dönemde ciddi değişim göstermiş bulunmaktadır. Çift kutuplu uluslararası ilişkiler dengesinin en belirgin bir şekilde yansıdığı bölgelerden birisi olan Kafkasya'da Soğuk Savaş sonrası dönemde aralarında ABD, İngiltere, Almanya ve Japonya gibi ülkelerinde bulunduğu küresel güçlerin doğrudan müdahil olduğu bir konjonktür ortaya çıkmıştır. Özellikle küresel ekonomi-politik rekabetin yönlendirdiği bu yeni konjonktür çokuluslu şirketlerin de devreye girdiği stratejik nitelikli doğal kaynakların aktarım meselesine odaklanmış durumdadır. Dolayısıyla bu düzlemin kritik alanı temelde jeoekonomik bir nitelik arz etmektedir.

İkinci düzlemdeki rekabet hem bu küresel nitelikli rekabetin yansımalarını barındırmakta hem de bölgeye doğrudan müdahil büyük ve orta ölçekli bölgesel güçlerin jeopolitik ve diplomatik manevralarını kapsamaktadır.

Üçüncü düzlemde yer alan bölge-içi çelişkiler sıcak çatışma noktalarını tırmandırmakta ve ikinci düzlemdeki aktörleri içine çekebilecek boyutta risk alanları oluşturmaktadır. Ahmet DAVUTOĞLU: **Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, Küre Yay., 9. Baskı, İstanbul, 2002, 125–126.

⁵Suat İLHAN: **Türkiye'nin ve Türk Dünyası'nın Jeopolitiği**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay. No: 153, 2. Baskı, Ankara, 1997, 159

⁶Sönmez CAN: "Jeopolitik Açısından Kafkasya", **Avrasya Dosyası**, C. 3, S. 4, Kış 1996, 207–213.

⁷M. Savaş KAFKASYALI: **Azerbaycan Dış Politikasında Petrolün Yeri**.

⁸Savaş YANAR: **Türk Rus İlişkilerinde Gizli Güç Kafkasya**, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2002, 21.

arz eden Büyük Kafkas Dağları bulunmaktadır.⁹ Kafkas Dağları silsilesi bu büyük alanın güney doğusunda yani Hazar Denizi sahilinde bulunan Bakü'den kuzey batıya doğru Karadeniz sahilinde Anapa'ya kadar olmak üzere uzanmaktadır.¹⁰ Bu dağlar aşılması güç, çok büyük bir duvarı andırmakta olup, her iki tarafındaki vadiler ve nehirlerle ayrılmış diğer dağ silsilelerini de kapsamaktadır.¹¹

Büyük Kafkas Dağları Karadeniz ve Hazar Denizi sahil yolu haricinde sadece üç yerden geçit vererek Kuzey Kafkasya'yı Güney Kafkasya'ya bağlar.¹²

Kafkasya, Rusya'nın (Çarlık Rusyası'nın, SSCB'nin ve Rusya Federasyonu'nun) güneye, sıcak denizlere açılabilmesi için çok önemli bir geçit¹³ olduğu gibi batıdan Türkistan'a ve Türkistan'dan batıya açılan tek kapıdır.

Kafkasya, bünyesinde çok çeşitli etnik ve linguistik yapı barındırması bakımından dünyanın en heterojen bölgelerinden birisidir. Bu durum bölgesel siyasî güçler arasında önemli rekabet alanı oluşturmasının yanında bölgede istikrarsızlığın hakim olması durumundan menfaat sağlayacak güçlere fevkalade geniş imkânlar sunmaktadır. Bölgede devamlı surette eşzamanlı olarak bir tarafta farklı temellere dayandırılmış yakınlıklar veya ortaklıklar diğer tarafta istendiği zaman rahatlıkla bulunabilecek herhangi bir ayrılık unsurundan kaynaklanmış çatışmalar ve gerginlikler mevcuttur.

Kafkasya diğer bir taraftan, Hazar Havzası enerji kaynaklarının batı pazarlarına aktarılması için geliştirilen projelerin de çatışma merkezidir. Zira bu boru hattı projelerinden belki de en zayıf ihtimalli olan İran güzergâhı ile aktarılması düşünülen haricindeki diğer projelerin güzergâhı Kafkasya üzerinden

⁹ Cemal GÖKÇE: **Kafkasya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Kafkasya Siyaseti**, İstanbul, 1979, 3.

¹⁰ Avrupa-Afrika-Asya anakaraları arasına girmiş olan ve 5.000 km² uzunluğunda bulunan Akdeniz-Ege Denizi-Boğazlar ve Marmara Denizi-Karadeniz-Azak Denizi gibi birbirine bağlı iç denizlerin oluşturdukları bir su koridorunun doğu ucunda, aynı zamanda Hazar Denizi ile de doğuya sokulmuş ve bağlanmış bir konumdadır. Erol MÜTERCİMLER: **Türkiye-Türk Cumhuriyetleri İlişkiler Modeli**, İstanbul, 1993, 35.

¹¹ Savaş YANAR: **Türk Rus İlişkilerinde Gizli Güç Kafkasya**, 21.

¹² 1200 km uzunluğundaki bu heybetli silsile Avrupa'nın en yüksek tepesi olan Mont Blanc'dan çok daha yüksek 25 zirve ihtiva eder. En yüksek zirveleri, Elbruz (5630 m) ve Kazbek (5045 m) tepeleridir. Meşhur birkaç geçit de Kuzey Kafkasya'nın merkezi Terekale'yi Tiflis'e bağlayan Daryal boğazı ile Derbent, Mamison ve Glohor'dan ibarettir. Bkz.: İsa ER: **Kafkasya'da Meydana Gelen Gelişmeler**, Silahlı Kuvvetler Akademisi Tez Çalışması, 1994, 6.

¹³ Kafkasya'nın Ruslar için iki özelliği daha vardır. Birincisi Asya'daki rakipleri Türkiye ve İran ile buluşma noktası olması, ikincisi ise Orta Doğu'ya açılan kapı olmasıdır. Bkz.: Savaş YANAR: **Türk Rus İlişkilerinde Gizli Güç Kafkasya**, 56.

geçmektedir. Böyle bir rekabet de Kafkasya'yı önemli kılmakta, devletlerarası mücadele zemini olmasının yanı sıra uluslararası büyük petrol şirketlerinin de odaklandığı bir alan haline getirmektedir.

Kafkasya, Avrupa –Asya sınırı arasında yer alan, kavimler kapısı gibi bir konuma sahiptir. Kafkasya'nın Avrasya kıtası üzerinde kuzeyi güneye ve doğuyu batıya bağlayan bir köprü pozisyonundaki coğrafi konumu, stratejik önemini muhafaza etmesine imkân vermiştir.¹⁴ Kafkasya'nın sahip olduğu bu kilit konumu Kafkasya'yı bir geçiş bölgesi haline getirmiş ve çeşitli kavimlerin istilalarına maruz bırakmıştır. Bu istilalar bölgenin etnik yapısına etki ederek çok fazla kavmin birbiri içerisinde yaşamasına neden olmuştur.

Kafkasya, Avrupa Rusya'sı ve Orta Asya ile Ortadoğu'yu bağlar. Batı yönünde de Orta Asya'nın denizlere ulaşması mümkün en kısa ve uygun istikametteki yol üzerindedir. Coğrafi konum ve tarihi gelişmeler, Kafkasya'nın karmaşık beşeri yapısının oluşmasını hazırlamıştır.¹⁵

Kafkasya'nın tarih boyunca devam eden bu önemli konumu, son yıllarda Hazar ve Orta Asya petrollerinin Batı'ya taşınması noktasında tekrar değer kazanmış olmasının yanında Basra Körfezini kontrol eden önemli stratejik bir mevkiye de sahiptir.

Kafkasya bir çok devletin rekabet alanı olmuş, son dönemde başta petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynaklarının işletilmesi ve yüzyılın enerji boru hatlarının bölgeden geçirilmesi projelerinin gündeme gelmesi ile birlikte sadece yakın çevrenin değil, tüm dünyanın ilgisini çeken; en küçük çatışmanın ve uzlaşmanın bile yakından takip edildiği bir yere dönüşmüştür.¹⁶

Rusya'nın güneye, tarihsel "sıcak denizlere" inme siyasetinin üçayağı vardır. Birincisi, Balkanlar yoluyla İstanbul ve Boğazlar bölgesine inerek Ege Denizi ve Akdeniz'e açılan kıyılara hakim olmak, ikincisi Kafkasya'yı bir hareket üssü olarak kullanmak suretiyle Doğu Anadolu'yu ele geçirerek İskenderun

¹⁴ Savaş YANAR: **Türk Rus İlişkilerinde Gizli Güç Kafkasya**, 15.

¹⁵ Okan Mert, **Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan**, IQ Yay., İstanbul 2004, 16.

¹⁶ A. Faik DEMİR: **Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya**, Bağlam Yay., İstanbul, 2003, 28.

Körfezine, dolayısıyla, Akdeniz'e inmek ve üçüncüsü yine Kafkasları hareket üssü olarak kullanarak İran üzerinden Hint Okyanusuna ulaşmak.¹⁷

Kafkasya bölgesi Rusya'nın jeopolitik ve ekonomik menfaatleri açısından son derece hassas bir bölgedir. Avrupa ile Asya arasında köprü olmasının yanında, Karadeniz ve Hazar Denizi'ne kıyısı bulunması, Türkiye ve İran ile buluşma noktasında bulunması, Orta Asya'nın kapısı durumunda olması, ayrıca Orta Doğu yolu üzerinde bulunması bölgenin Rusya açısından önemini artıran faktörlerdir.¹⁸

Tarihi ve coğrafi arka plan ve bunun bölgede meydana getirdiği siyasi ve stratejik özelliklerin mahiyeti şunu ortaya koymaktadır: Kafkasya tarih boyunca hiçbir zaman gücün odaklandığı ve kendisinden dışarıya doğru yayıldığı bir merkez olmamıştır ve jeopolitiği buna müsait de değildir. O yalnızca büyük güçlerin hâkimiyeti için çatıştığı stratejik bir bölge olmuştur. Bu sebeple Kafkasya'yı dünya sisteminden, Avrasya sisteminden ve büyük güçlerin politikalarından ayrı düşünmek mümkün değildir.

SSCB'nin dağılmasından sonra Avrasya'da ortaya çıkan karışıklık ve belirsizlik, Kafkasya'daki politik durumun da temel özelliği olmuştur. Bölge içinde 70 yıl boyunca bastırılan politik ve etnik çatışmalar su yüzüne çıkmış ve hatta üç yerde silahlı çatışmaya dönüşmüştür.

Kafkasya'yı çevreleyen üç büyük ülkenin Kafkasya'da etkili olabilme ve hâkimiyetlerini genişletme çabaları görülmüştür. Ancak bunların hiçbirinin Kafkasya'yı tek başlarına kontrol edebilme gücü olmadığından, bir yandan bunlar çatışan yerel grupları kullanmaya çalışmış, öte yandan bu yerel güçler büyük devletlerin hâkimiyet mücadelesinden kendi çıkarları doğrultusunda yararlanmaya gayret etmiştir.

Diğer taraftan; ABD ve AGİT'in güvenlik ve AB'nin de ulaştırma projeleri kapsamında bölgedeki etkinliklerini artırmayı hedeflediklerine şahit olunmuştur. Rusya'nın bölgedeki hâkimiyetinin mutlak olmadığına anlaşılması üzerine ABD, AB, Türkiye ve İran'ın etkinliklerinin giderek arttığı ve Rus Hâkimiyetinin tedricen

¹⁷ Savaş YANAR: **Türk Rus İlişkilerinde Gizli Güç Kafkasya**, 56.

¹⁸ Yelda DEMİRAG: "Kafkasya'da Türk ve Rus Politikası", **Stratejik Analiz**, C. 4, S. 40, 75-81.

zayıfladığı bu dönemi, Kafkasya'da “çok kutuplu rekabet” olarak adlandırmak mümkündür.

Yukarıda sözü edilen ulaştırma projelerinden en önemlisi, ABD tarafından desteklenen ve AB tarafından yüklenilen Rusya'nın güneyinde bir Avrasya koridoru oluşturmayı amaçlayan TRACECA (Trans Corridor Europe-Caucasus-Asia) projesidir. Bu proje çerçevesinde kara ve demiryolu ağları, limanlar, boru hatları ve bir hava koridoru bölgenin yeni bağımsız devletlerine olan ulaşımı, Rusya Federasyonu ve İran'ı dışlayacak şekilde sağlamayı amaçlamaktadır.¹⁹ Türkistan'la Avrupa'yı birleştirecek bu koridorun en önemli hissesi de hiç şüphesiz Kafkasya'dır.²⁰

SSCB'nin çöküşünden bu yana geçen süre zarfında Avrasya'nın jeopolitik çatısında önemli değişimler meydana gelmektedir. Özel olarak, eski ulaştırma ağlarını bağımsızlıktan kaynaklanan yeni jeopolitik gündemin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde değiştirmek için büyük çaba harcanmaktadır. Bu yüzden bu projeler her şeyden önce bölgeyi yakın çevre olarak kabul eden Rusya Federasyonu açısından önemlidir.

Kafkasya kendi içerisinde çeşitli bölgelere ayrılır. İlki Don ile Volga nehirleri arasında kalan “Step Kafkasya'sı”, ikincisi, steplerin güneyinde yer alan Kafkasya dağlarının eteğindeki “Büyük Kafkasya”dır. Üçüncü bölge, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'ı kapsayan Transkafkasya ve Küçük Kafkasya bölgesidir.²¹

1990'lı yıllar boyunca daha çok bölgesel önemiyet arz eden Kafkasya, 2000'li yıllarda değişen stratejiler ve dengeler doğrultusunda küresel rekabetin odağı olmaktadır. Rusya'nın bölge üzerindeki kontrolünü ve ağırlığını azaltmak isteyen ABD, özellikle Gürcistan'daki başarılı “Gül Devrimi” neticesinde daha da cesaretlenerek, çok cüretkâr politikalar uygulamaktadır.

¹⁹ Alexander RONDELİ, “TRACECA: A Tool For Regional Cooperation In The Caucasus”, **Marco Polo**, 1, 1999.

²⁰ Nesib NESİBLİ, **Azerbaycan'ın Jeopolitikası ve Neft**, Xezer Üniversitesi Neşriyatı, Bakı, 2000, 110.

²¹ A.Faik DEMİR: **Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya**, Bağlam Yay., İstanbul, 2003, 60.

1. 2. Gürcistan'ın Jeopolitiği

Transkafkasya'daki üç ülkeden biri olan ve 69.700 km² bir yüz ölçüme sahip olan Gürcistan, Türkiye, Rusya, Azerbaycan ve Ermenistan ile sınır komşusudur. Yaklaşık olarak 5.500.000'lük bir nüfusa sahip Gürcistan içinde iki özerk cumhuriyet ve bir özerk bölge bulunmaktadır.

Kafkasya dağlarının eteğinde yerleşen Gürcistan bölge için kilit rol oynamaktadır. Kuzeyden Rusya, güneyden Türkiye ve Ermenistan, doğuda Azerbaycan'la komşu olan bu ülke Kafkasya'nın deniz bağlantısını tek başına sağlamaktadır. Rusya'yı Ermenistan'a, Türkiye'yi ise Azerbaycan'a doğrudan bağlaması da stratejik önem kazandırıyor.²²

Tarihi ve coğrafi arka plan ve bunun bölgede meydana getirdiği siyasi ve stratejik özelliklerin mahiyeti şunu ortaya koymaktadır: Kafkasya tarih boyunca hiçbir zaman gücün odaklandığı ve kendisinden dışarıya doğru yayıldığı bir merkez olmamıştır ve jeopolitiği buna müsait de değildir. O yalnızca büyük güçlerin hâkimiyeti için çatıştığı stratejik bir bölge olmuştur. Bu sebeple Kafkasya'yı dünya sisteminden, Avrasya sisteminden ve büyük güçlerin politikalarından ayrı düşünmek mümkün değildir.

Coğrafi özelliklerinin bir sonucu olarak Güney Kafkasya, daima çevresindeki büyük güçlerin etki ve hâkimiyet alanında bulunmuştur. Bölge 1990'lara kadar yaklaşık iki yüzyıl boyunca Moskova'dan yönetilmiş ve bunun etkisi Kafkasya'da çok derin olmuştur. Çarlık ve Sovyet otoriteleri, kendilerinden önce bölgeye hakim olan imparatorluklarla kıyaslanamayacak derecede bölgenin yapısını etkilemiştir. Bölge için en güçlü olan Sovyet etkilerinden biri de demirperdenin bölgenin güneyi ve batısıyla olan ilişkilerini koparmasıdır. Bundan ötürü 70 yıllık Sovyet iktidarı, bölge coğrafyasının temel özelliği olan açıklıkla çelişmiş ve bölgenin köprü olma şeklindeki tarihi rolüne istisna teşkil etmiştir.²³

²² 1936 yılında Sovyetler Birliği devlet başkanı Stalin, Azerbaycan ile Nahcivan arasına bir Ermeni koridoru vermiştir. Bu sebeple Türkiye'nin, diğer Türk Cumhuriyetlerine direk geçişi yoktur. Ancak Nahcivan'a geçiş imkânı vardır. Bu durum da Gürcistan'ı daha önemli kılmaktadır.

²³ Edmund HERZIG: **The New Caucasus-Armenia, Azerbaijan and Georgia**, The Royal Institute of International Affairs, Londra, 1999, 138.

Kafkaslar, Rusya açısından önemli doğal kaynaklara sahip olan bir arka bahçe konumundan daha da ileridedir. Kafkaslar, Rusya için Karadeniz'e Türkiye'ye ve İran'a bu bölgeler üzerinden Orta Doğu ve Akdeniz'e açılan stratejik öneme sahip bir bölge konumundadır.

Kuzeye doğru verimli Kuzey Kafkasya ovalarının, güneye doğrudan İran ve Anadolu platolarıyla başlayan Orta Doğu'nun kesişim noktasında bulunan Güney Kafkasya coğrafi konumunun kendisine sağladığı avantajlar sayesinde bin yıldan fazla bir süredir insan topluluklarının hareketlerini kanalize ettikleri bir yer olmuş ve tarih boyunca bölgeler ve kıtalar arası bir köprü işlevi görmüştür. Bölge, güney ve kuzeyindeki önemli yükseltilere rağmen açık ve erişimi kolay bir alandır.²⁴

Güney Kafkasya; siyasi anlamda çevresindeki büyük güçlerin askeri hareket ve güvenlik yolları üzerinde bulunması, ekonomik anlamda ise İran-Anadolu-Rusya-Türkistan arasındaki ticaret yollarının transit trafiğine açık olması sebebiyle önem kazanmıştır.²⁵

Eski Sovyet alanında tek söz sahibi olmak isteyen Rusya, bu amacının gerçekleşmesi için çok önemli rol oynayan Kafkasya üzerine baskılarını yoğunlaştırmış durumdadır. Coğrafi konumu itibariyle bölge için kilit rol oynayan Gürcistan baskıların ana hedefidir. Rusya Gürcistan'ın Batı ile ilişkilerini geliştirmesi ve NATO'ya üye olma isteğinden rahatsızdır.²⁶

Coğrafi konumu itibariyle Batı için çok önemli olan petrol ve doğalgaz boru hatları ve tarihi ipek Yolu'nun canlandırılması projesinde kilit ülke rolü oynayan Gürcistan, bölgede Batı'nın başlıca müttefiki haline gelmiştir. Bu çerçevede en aktif rollerden birini Türkiye üstlenmiş, Gürcistan'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü savunarak siyasi, ekonomik ve askeri desteğini artırmıştır.²⁷

Gürcistan'ın Rusya'nın tamamen nüfuz alanından çıkması halinde Kuzey Kafkasya'nın (dolayısıyla Çeçenistan'ın) stratejik derinlik kazanacağı ve bu bölgede gelişebilecek bağımsızlık hareketlerinin siyasi üssü haline gelebileceği, Bakü-Ceyhan Petrol Boru Hattı'nın Bakü-Supsa'dan sonra Rusya'nın kontrolü

²⁴ Nesib NESİBLİ, "Önsöz", Haleddin İBRAHİMLİ: **Değişen Avrasya'da Kafkasya**, ASAM Yay., Ankara, 2001.

²⁵ Mahmut Niyazi SEZGİN: "Güney Kafkasya'da Ulaştırma ve Jeostrateji".

²⁶ Kamil AĞACAN: "Gürcistan'a yönelik Artan Rus Baskıları ve Türkiye".

²⁷ Kamil AĞACAN: "Gürcistan'a yönelik Artan Rus Baskıları ve Türkiye".

dışında ikinci enerji hattı olabileceği, Kars-Tiflis Demiryolu projesi ile Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya ile ilişkilerini geliştirmesine yardımcı olacağı unutulmamalıdır.

SSCB'nin Karadeniz'le olan sınırını Ukrayna, Moldova ve Gürcistan'la paylaşan Rusya, denizcilik açısından en elverişsiz paya sahip olmuştur.²⁸ Rusya'nın Karadeniz'le olan sahil bölümünde deniz derinliğinin uygun olmaması sadece Novorossisk²⁹ limanının kullanılabilmesine olanak tanımaktadır.³⁰

Ruslar'ın geleneksel politikası, Kafkaslar'daki ve diğer cumhuriyetlerdeki halklar arasına etnik farklılıklar sokup, bunlara özerklikler vererek, birleştirip bir siyasi güç oluşturmalarına engel olmak ve bu şekilde bir ayırım politikası ile birbirlerine karşı gerilim yaratmaktır.³¹

Özellikle petrol ve doğalgaz projelerinin transit geçiş yolu üzerinde bulunan Gürcistan'ın odak noktası olarak seçildiği görülmektedir³². Abhazya ve Osetya sorunlarının tekrar tahrik edilerek etnik çatışmaların körüklenebileceği, ayrıca Javaheti'de yaşayan Ermenilerin de sorun çıkarabileceği beklenebilir. Rusya'nın Gürcistan'da bulunan ve zaman içinde terk ettikleri üslerinde halen bir kısım Rus askeri de bulunmaktadır.³³

²⁸ SSCB'nin dağılmasından sonra Avrasya'da ortaya çıkan karışıklık ve belirsizlik, Kafkasya'daki politik durumun da temel özelliği olmuştur. Bölge içinde 70 yıl boyunca bastırılan politik ve etnik çatışmalar su yüzüne çıkmış ve hatta üç yerde silahlı çatışmaya dönüşmüştür. Kafkasya'yı çevreleyen üç büyük ülkenin Kafkasya'da etkili olabilme ve hâkimiyetlerini genişletme çabaları görülmüştür. Ancak bunların hiçbirinin Kafkasya'yı tek başlarına kontrol edebilme gücü olmadığından, bir yandan bunlar çatışan yerel grupları kullanmaya çalışmış, öte yandan bu yerel güçler büyük devletlerin hâkimiyet mücadelesinden kendi çıkarları doğrultusunda yararlanmaya gayret etmiştir. Diğer taraftan; ABD ve AGİT'in güvenlik ve AB'nin de ulaştırma projeleri kapsamında bölgedeki etkinliklerini artırmayı hedeflediklerine şahit olunmuştur.

²⁹ Aynı zamanda tek bir Avrasya koridoru fikrini çürütmeye çalışan Rusya, coğrafi ölçeği genişletebilmek için öneri sayılarını da arttırmıştır. Kuzey Kazakistan-Novorossisk boru hatlarının tamamlanmasına ek olarak Ankara'yla Rus doğal gazının Gürcistan üzerinden veya Karadeniz'in altından Türkiye'ye ulaştırılması konusunda da müzakerelere başlamıştır. Ayrıca Yunanistan'la Balkan boru hatları projesi üzerinde çalışmaktadır. Boru hatlarının yanı sıra Çin'le demiryolu hatlarını geliştirerek ve Transsibirya demiryolunu canlandırmaya çalışarak Avrasya'daki köprü rolünü de kaybetmemek istemektedir.

³⁰ Kamil AĞACAN: "Gürcistan'a yönelik Artan Rus Baskıları ve Türkiye".

³¹ Rusya'nın bölgedeki hâkimiyetinin mutlak olmadığına anlaşılması üzerine ABD, AB, Türkiye ve İran'ın etkinliklerinin giderek arttığı ve Rus Hâkimiyetinin tedricen zayıfladığı bu dönemi, Kafkasya'da "çok kutuplu rekabet" olarak adlandırmak mümkündür.

³² Hazar petrol ve doğalgazının Gürcistan üzerinden taşınması, bu ülkenin hem stratejik hem de ekonomik çıkarları için gereklidir. Böylece, Rusya'nın vize uygulamasının asıl sebebinin Çeçenistan değil, Gürcistan'ın Batıyla olan işbirliği olduğunu göstermektedir. Kamil AĞACAN: "Rusya'nın Gürcistan'a Vize Uygulaması Silahsız Savaş mı?".

³³ Armağan KULOĞLU: "Rusya'nın Yeni Politikaları ve Türkiye".

Bölgenin SSCB'nin dağılmasından sonra ve 11 Eylül sonrası oluşan küresel jeopolitikteki temel değişimler karşısında şekillenen jeopolitiğinin, ulaştırma konusu çerçevesinde bir değerlendirmesi yapılacaktır. Uzun yıllar SSCB'nin ve Rusya Federasyonu'nun özel hakimiyet alanı olarak tanınan Kafkasya, 1991'den bu yana geçen süreçte Batı'yla entegre edilmeye ve böylece Rus hakimiyetinden çıkarılmaya çalışılmaktadır.³⁴

SSCB'nin çöküşünden bu yana geçen süre zarfında Avrasya'nın jeopolitik çatısında önemli değişimler meydana gelmektedir. Özel olarak, eski ulaştırma ağlarını bağımsızlıktan kaynaklanan yeni jeopolitik gündemin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde değiştirmek için büyük çaba harcanmaktadır. Bu yüzden bu projeler her şeyden önce bölgeyi yakın çevre olarak kabul eden Rusya Federasyonu açısından önemlidir.³⁵

Rusya Federasyonu, sınırları daralmasına rağmen Avrupa ve Asya arasındaki coğrafi üstünlüğünün ekonomik ve ticari bir köprü rolünü koruması ve güçlendirmesi gerektiğini düşünmektedir. Söz konusu projeler ise Rusya Federasyonu'nun eski Sovyet Cumhuriyetleri üzerindeki fiili ihracat ağları tekeline kırmaya yöneliktir.

Rusya'nın, Gürcistan'ı Batı yanlısı politikasından döndürmek ve kendi nüfuz alanına dahil etme amacına yönelik zengin baskı araçları koleksiyonu mevcuttur. Bunlar sırasıyla:

- Etnik çatışmalar,
- Gürcistan'da bulunan Rusya askeri üsleri,
- Rusya'nın Aralık 2000'den itibaren Gürcistan'a vize uygulamaya başlaması; 5 Aralık 2000'den itibaren eski SSCB ülkelerinden sadece Gürcistan'a vize uygulaması başlatan Rusya, fiilen bağımsız (de facto) ama hukuken (de jure) Gürcistan'ın parçası olan Abhazya ve Güney Osetya 'ya muafiyet uygulamaktadır.

³⁴ Sinan OĞAN, Kamil AĞACAN, "Güney Kafkasya'da Yeniden başlayan veya Bitmeyen Soğuk Savaş", Stratejik Analiz, Mayıs 2001, 25–31.

³⁵ Rusya'nın güneyindeki durum ise; Hazar denizinde hidrokarbonların yeniden keşfi ve yedisi karasal olmak üzere sekiz yeni devletin (Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan) bağımsızlığını kazanmasıyla daha önemli hale gelmiştir. Bu yüzden de karayolu, demiryolu, boru hattı vb. ulaştırma yollarının en iyi rotaları hakkındaki teknik tartışmanın arkasında hep politik ve stratejik hususlar bulunmuştur. Böylece uzun yıllar Rusya'nın özel hakimiyet alanı olarak anılan bu bölgeler çok uluslu şirketler ve Batılı devletlerin akınına uğramıştır.

- Rusya-Gürcistan sınırının Çeçenistan kısmındaki zafiyet,
- Gürcistan'ın Rusya'ya olan enerji bağımlılığını kullanarak, Rusya'nın, elektrik santrallerinde ateşleyici olarak kullanılan doğalgazı sık sık kesmesidir.
- Gürcistan'ın Rusya karşısındaki ekonomik zafiyetidir.³⁶

ABD'nin bir yandan Rusya'nın dış politika ve milli güvenlik konseptlerinde oldukça önemli bir yer tutan “Yakın Çevre Politikası”nı adeta ortadan kaldırarak Orta Asya ülkelerinde peş peşe askeri üsler edinmesi, diğer yandan da Afganistan ile hiçte alakası olmayan ve Hazar petrolünün geçiş güzergahı olan Gürcistan'a askeri yardım ve teknik personel yardımını artırmaya başlaması, Rusya'nın alternatif politikalar geliştirilmesi yönündeki çabalarını hızlandırmıştır.

ABD, Orta Asya'ya yerleşmekle Rus jeopolitik menfaatlerine çok büyük zarar vermiş olmasına rağmen, Başkan Putin'in Batı'yla başlatmış olduğu işbirliğinin zarar görmemesi için buna fazla ses çıkarmamıştır. Ancak Orta Asya'dan sonra ABD'nin Kafkasya'da da giderek ağırlığını hissettirmeye başlaması ve Gürcistan'a verdiği desteği her geçen gün arttırması, Rusya'yı bölgede oldukça rahatsız etmeye başlamıştır. Çünkü Orta Asya'ya yerleşen bir ABD, Rusya'nın sadece jeopolitik menfaatlerine zarar verebilirdi fakat Kafkasya'da yerleşik bir ABD başta Çeçenistan olmak üzere tüm Kuzey Kafkasya'yı etkileyebilecek ve bu etkileşim Rusya'nı en çok korktuğu husus olan “parçalanma” tehlikesini yeniden gündeme getirebilecektir.

Orta Asya'da sadece askeri üslere yerleşmekle kifayet eden ABD askerlerinin, Gürcistan'da operasyonlara katılacağı yönünde basında haberlerin çoğalmaya başlaması, Rusya'yı ciddi bir şekilde rahatsız etmeye başlamıştır.³⁷

³⁶ Kamil AĞACAN, “Gürcistan'a Yönelik Artan Rus Baskıları ve Türkiye”, **Stratejik Analiz**, C.1, S. 4, Ağustos 2000, 29-37.

³⁷ Rusya'nın 11 Eylül sonrası ABD ile yaşadığı sıcak ilişkiler ve ardından Rusya açısından yaşanan hayal kırıklığının önemli sebeplerinden birisi de, Rusya'nın ekonomik beklentilerinin karşılanamamasıdır. İktidara geldikten sonra Rusya'da ekonomik programları ajandasının ilk sırasına yerleştiren ve dış politikada ekonomik önceliklere daha fazla yer vermeye başlayan Başkan Putin'in ABD'den beklentilerinde de hiç kuşkusuz ekonomik öncelikler önemli bir yer tutmaktaydı. Putin, ABD'ye bu süreçte önemli tavizler verdiğini ve bunun karşılığının direkt ekonomik girdiler olarak Rus ekonomisine kazandırılması gerektiğini düşünmekteydi. Ancak, 11 Eylül sonrası süreçte Rusya ekonomisi için oldukça önem arz eden Batı sermayesi Rusya ekonomisine çekilemediği gibi, Batı tarafından Rusya'ya vaat edilen ekonomik yardımlar da gelmemiştir. Rusya'nın 11 Eylül'den sonra teröre karşı ABD'ye verdiği destek karşılığında, kayıplarının kazançlarından daha çok olduğu gözlenmektedir. Rusya'nın yapmış olduğu 11 Eylül

Putin'in silahlı kuvvetlere verdiği önemin diğer bir göstergesi Ocak 2000'de açıklanan yeni güvenlik doktrindir. Yeni güvenlik doktrini 1997 doktrinine ek olarak "ülkenin güvenliği tehlikeye uğradığında, gerekirse nükleer silah kullanılabilir" şeklinde değişiklik içermektedir. Bu nükleer silah kullanımı eşiğinin belli bir ölçüde aşağı çekilmesi anlamını taşımaktadır.³⁸

10 Ocak 2000 tarihinde kabul edilen "Rusya Federasyonu'nun Ulusal Güvenlik Doktrini" belgesinde ise, Rusya'nın kararlı ve kesin bir şekilde ulusal güvenliğini sağlamaya niyetli olduğunu ortaya koymuştur. Söz konusu belgede belirtilen hukuki demokratik yapılar ve devlet yapısı, ulusal güvenliğin gerçekleşmesinde siyasi parti ve sivil toplum kuruluşlarının geniş katılımı Rusya Federasyonu'nu XXI. Yüzyıla hazırlamaya yöneliktir. Ayrıca belgede, Batı ile ilişkilerini korumak ve geliştirmek isteyen Rusya Federasyonu'nun, BDT içindeki

muhabesesiyle beraber ABD'nin "şer eksenini" olarak nitelediği ve kendileriyle ekonomik ve siyasi ilişkiler kurulmasından son derece rahatsız olduğu Irak, İran ve Kuzey Kore gibi ülkeler son dönem Rus dış politikası içerisinde ön plana çıkmaya başlamıştır. 11 Eylül krizinin daha ilk günlerinden itibaren Rusya'nın ABD'ye vermeye başladığı destek, bir süre sonra Rusya'nın ABD ve Avrupa'dan ciddi bir takım beklentiler içerisine girmesine sebep olmuştur. Bunlar; SSCB döneminden kalan ve Rusya'nın Batı'ya ödemesi gereken borçların silinmesi, Batı sermayesinin Rusya ekonomisine yatırımlar yapması, ABD'nin Orta Asya'da ve Afganistan'da kalacağı sürenin sınırlandırılması, Terör karşıtı koalisyon içerisinde ABD ve Batı'nın sözü dinlenir stratejik partneri olmak arzusu, Afganistan'da Rusya'ya öncü rol verilmesi, ABD'nin ABM anlaşmasından tek taraflı çıkmaması, Gürcistan konusunda Rusya'nın isteklerinin karşılanması ve Orta Asya'dan sonra ABD'nin Güney Kafkasya'ya girmemesi, Çeçenistan konusunda Rusya'ya daha anlayışlı davranılması, AB ve ABD tarafından Rus ekonomisine Pazar ekonomisi statüsünün tanınması, ABD ile başlatılan enerji diyalogu çerçevesinde Rus petrol şirketlerinin bu ülkeye büyük miktarlarda petrol satışı yapmalarıdır.

Rusya'nın terörizmle mücadelede ABD'ye verdiği destek karşılığında 11 Eylül'den sonra beklentilerinin tamamen karşılanmadığını söylemek doğru olmazdı. Rusya bu destek karşılığında, Batı'dan siyasi ve kısmen de ekonomik çerçevede bir takım kazanımlar edinmeye başlamıştır. Bunlar; Rusya G-7'nin sekizinci üyesi olmuştur. AB ve ABD tarafından Rus ekonomisine Pazar ekonomisi statüsü tanınmıştır, Karar alma mekanizması dışında kalsa bile, NATO'nun 20. üyesi olmuştur, İran, Irak ve Kuzey Kore ile önemli ekonomik ve ticari anlaşmalar imzalanmıştır. 11 Eylül sonrası Rusya'nın kayıpları ise şunlardır; ABD, 1972 tarihli ABM anlaşmasından tek taraflı çekilmiştir, Dış borçların ilinmesi ve yeni krediler konusunda Rusya'nın beklentileri karşılanmamış ve Rusya ekonomisine yabancı yatırımlar çekilememiştir, ABD Orta Asya'da ve Afganistan'da kalıcı olabileceği yönünde çabalar içerisine girmiştir, Gürcistan konusunda Rusya'nın istekleri karşılanmamış ve Gürcistan ABD tarafından desteklenerek Rusya'nın karşısına çıkarılmış, Orta Asya'dan sonra Kafkasya da hızla ABD etkisine girmeye başlamıştır. Rusya'nın rahatsızlık duyduğu konular arasında –Gürcistan hariç- genelde bu sorunların ekonomik ikame imkânları mevcuttur. Kuzey Kafkasya'ya stratejik bir derinlik veren ve Avrasya'da Rusya ile ABD arasındaki rekabetin en önemli unsuru olan bölgenin enerji kaynaklarına hâkimiyet açısından önemli bir geçiş ülkesi olan Gürcistan (ve dolayısıyla Çeçenistan) sorunu Rusya açısından stratejik ve politik bir içerik taşımaktadır. Hasan KÖNİ ve Sinan OĞAN: "11 Eylül'ün Yıldönümünde Rusya: ABD ile Balayından 'Şer Eksenini' ile Flörte...", 6-9.

³⁸ Asem NAUŞABAYEVA: "Yeltsin'den Sonra Putin'le Yeni Rusya", **Stratejik Analiz**, C. 1, S. 1, 3-11.

nüfuz alanını korumak, sınırlarını garanti altına alarak parçalanmak tehlikesinden uzaklaşmak ve kendini emniyete almak istediği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Siyasi güç olarak Rusya'nın etkisi halen devam etmektedir. Bölgenin gerek stratejik değeri ve gerekse sahip olduğu doğal kaynaklar ve ayrıca Yeni Türk Cumhuriyetleri'nin doğal kaynakların ulaşım yolu üzerinde bulunması Rusya'yı hiçbir zaman devre dışı bırakmayacaktır.³⁹ Ayrıca Kafkaslar, stratejik açıdan askeri üstünlük oluşturabilmek için de elde bulundurulması gerekli önemli bir bölgedir. Askeri açıdan bu bölgenin elden çıkması, Rusya'nın Türkiye ve Ortadoğu'daki üstün olma düşüncesini akamete uğratar.

Kafkasya ve Orta Asya'yı da içine alan Akdeniz'den Çin'e kadar uzanan bölgede, gelişme, kalkınma, istikrar ve güvenliğin sağlanması, ABD sermayesinin de katılımıyla Kafkasya ve Orta Asya petrol ve doğalgazının uluslararası pazarlara çıkmasını amaçlayan çalışmaları kolaylaştıracaktır. Bu nedenlerden dolayı ABD, Güney Kafkasya ve Türkiye üzerinden Batı'ya doğru uzanacak olan petrol ve doğalgaz boru hatlarını desteklemektedir.⁴⁰

Rusya Federasyonu, 30 Ağustos 2000'de, 1992 Bişkek Antlaşmasından ayrıldığını duyurmuştur.⁴¹ Bu antlaşma, BDT üyesi ülkelerin yurttaşlarına vizesiz serbest dolaşma imkânı vermekteydi. Rusya, bu anlaşmadan ayrıldıktan sonra BDT üyesi ülkelerin yurttaşlarına vizesiz serbest dolaşma imkânı vermekteydi. Rusya, bu antlaşmadan ayrıldıktan sonra BDT üyesi ülkeler arasında sadece Gürcistan'a 5 Aralık'tan itibaren vize uygulamaya başlamıştır.⁴²

³⁹ Rusya, ABD ile anlaşarak, Kafkaslardaki petrol, gaz, tarım ürünleri ve diğer doğal kaynaklar üzerinde söz sahibi olmak istemektedir. ABD, Rusya faktörünü dikkate almadan bölgedeki doğal rezervleri güvenli, bir şekilde kullanamayacağı kanısındadır. ABD, Güney Kafkasya Cumhuriyetleri ile ilişkilerini artırmak istemesine rağmen bu ülkelerin sosyal, siyasi ve ekonomik kurumlarının yetersiz olması nedeniyle yeteri kadar başarılı olamamaktadır. Bu nedenle bu ülkelere yönelik ABD yardımları ağırlıklı olarak demokratik kurumların yapılanması, ekonomik yapının yenilenmesi, sivil toplum ve hukukun gelişiminin sağlanmasına yöneliktir.

⁴⁰ Armağan KULOĞLU: "Rusya Federasyonu'nun Yeni Kafkasya Politikası".

⁴¹ Rusya Dışişleri Bakanı Igor İvanov, 30 Ağustos 2000'de Rusya'nın Bişkek Anlaşmasından ayrıldığını beyan ederken, bu tutumuna sebep olarak şu hususları göstermiştir. 1) Uluslararası terör, 2) Örgütlü suç, 3) Uyuşturucu ticareti ve 4) Rusya'ya geniş çaplı, yasadışı yollarla yapılan göç.

⁴² Rusya Gürcistan'a vize uygulamasının sebebini, "Gürcistan'ın Çeçenistan'a verdiği destekle" açıklamıştır. Gürcistan yetkililerinin açıklamaları konunun sadece bir tek bu sebeple sınırlı olmadığını sergilemiştir. Gürcistan parlamentosunda, gelişmelerle ilgili bilgi veren Dışişleri Bakanı Irakli Menagarişvili, Moskova'da Rusya yetkilileri ile görüşmede vize uygulanmasına karşılık Rusya'nın ileri sürdüğü talepleri şöyle sıralamıştır: 1) Çeçenistan savaşında "tarafsız" kalmak. 2) BDT Gümrük Birliği temelinde Ekim ayında oluşturulan Avrasya Ekonomik Birliğine katılmak, 3)

11 Eylül sonrası süreçte ise yeni güvenlik stratejisinin önemli bir parçası haline gelmiştir. Bütün bu gelişmelerde bölgedeki ulaştırma ağları üzerindeki tartışma kilit önemde olmuştur. Ulaştırmanın Kafkasya jeopolitiğinde⁴³, Batı'yla entegrasyon sürecinde, Kafkasya'nın bugünkü bölgesel sorunlarının çözümünde ve 11 Eylül sonrası şekillenmeye başlayan yeni küresel jeopolitikte sahip olduğu önemi çok fazladır.⁴⁴ 11 Eylül'den sonra küresel düzeyde dış politikasında en radikal değişimi yaşayan ülkelerden birisi de Rusya olmuştur. Başkan Putin iç politikada önemli riskler olarak Terörizme karşı savaşta ABD'ye tam destek sağlamış ve Batı ile Avrasyacılık arasında bir eksene oturtulmaya çalışılan Rusya'nın yönü, 11 Eylül'den sonra Batı ile bütünleşmeye ve bu anlamda ABD ile müttefikliğe doğru çevrilmiştir.⁴⁵

Gürcistan'da bulunan Rus askeri üslerinin kapatılmasında ısrarcı olmamak, 4) Hazar petrol ve doğalgazının ihracında Rusya'nın çıkarlarını göz önünde tutmak. Kamil AĞACAN: "Rusya'nın Gürcistan'a Vize Uygulaması Silahsız Savaş mı?", **Stratejik Analiz**, S. 9, 33.

⁴³ Ulaştırma projelerinden en önemlisi, ABD tarafından desteklenen ve AB tarafından yüklenilen Rusya'nın güneyinde bir Avrasya koridoru oluşturmayı amaçlayan TRACECA (Trans Corridor Europe-Caucasus-Asia) projesidir. Bu proje çerçevesinde kara ve demiryolu ağları, limanlar, boru hatları ve bir hava koridoru bölgenin yeni bağımsız devletlerine olan ulaşımı, Rusya Federasyonu ve İran'ı dışlayacak şekilde sağlamayı amaçlamaktadır.⁴³ Türkistan'la Avrupa'yı birleştirecek bu koridorun en önemli hissesi de hiç şüphesiz Kafkasya'dır. Nesib NESİBLİ, **Azerbaycan'ın Geopolitikası ve Neft**, Xezer Üniversitesi Neşriyatı, Bakı, 2000, 110.

AB'nin 1993'te başlattığı TRACECA projesinin amacı, bu sekiz yeni devlete, mevcut temel ihraç yolları üzerindeki Rus tekeline karşı bir alternatif üretmektir. Batının bu projedeki amacı oldukça açıktır: Bu yeni devletlerin ekonomik ortaklarını seçerken tercihlerini Batıdan yana yapmalarını kolaylaştırmak ve dünya piyasalarına girişlerini sağlamak. Program daha sonra Ukrayna, Moldova ve Moğolistan'ı da içerecek şekilde genişlemiştir. Orijinal program yalnızca kara ve demiryollarıyla limanları kapsamaktaydı. Sonradan INOGATE adıyla boru hatları projesi de eklenmiştir. Daha sonra ise Southern Ring Air Route adlı hava yolu projesiyle program tam anlamıyla bir Avrasya koridoru haline getirilmiştir. 1996 yılında ise programın çekiciliğini arttırmak için tarihi İpek Yolu'na telmihen programa "21. Yüzyıl İpek Yolu" projesi adı verilmiştir.

TRACECA 1995'te operasyonel dönemine girdiğinde, Abhazy ve Çeçenistan'daki savaşlar yüzünden iki ana ulaşım yolunun kapanması dolayısıyla, Güney Kafkasya, Rusya'dan büyük ölçüde kopmuştu. Ermenistan, Türkiye ve Azerbaycan'ın uyguladığı ambargo dolayısıyla, doğu-batı taraflarından kapatılmıştı. Aynı sebeple, Türkiye ve Azerbaycan arasındaki en kısa yolda kullanılamamaktaydı. Bu şekilde çeşitli sınır kapamalarının etkisiyle bölgedeki kuzey-güney trafiği durma noktasına gelmiş ve Rusya üç Güney Kafkas cumhuriyetiyle temel ticari ortak olma özelliğini tehlikede görmeye başlamıştı.

AB ve ABD bu durumu bölgede yeni bir jeopolitik gruplaşma yaratma fırsatı olarak gördü. Brzezinski Rusya'nın kendi yararı için güçsüzleştirilmesi gerektiğini ileri sürdü. Zira yeni bağımsız devletlerin egemenliğini güçlendirmek ve çok uluslu şirketlere bunların doğal kaynaklarına erişim imkânı sağlamak Moskova'nın neo-emperyal yaklaşımını sonsuza dek terk etme sürecini hızlandıracak ve bu da Rusya'yı dünya sahnesinde bölgesel güç olarak bölgesel rolünü oynayan makul, sorumlu, güvenilir ve disiplinli bir devlet haline getirecekti. Zbigniew BRZEZİNSKI, **Büyük Satranç Tahtası**, 107-111.

⁴⁴ Mahmut Niyazi SEZGİN: "Güney Kafkasya'da Ulaştırma ve Jeostrateji".

⁴⁵ Hasan KÖNİ ve Sinan OĞAN: "11 Eylül'ün Yıldönümünde Rusya: ABD ile Balayından 'Şer Eksen' ile Flörte...", **Stratejik Analiz**, C. 3, S. 30, 5.

1. 3. Gürcistan'ın Etnik Sorunları

1. 3. 1. Abhazya Sorunu

Başkenti Suhumi olan Abhazya 8.600 km²'lik bir yüzölçümüne sahip olup nüfusu 600.000 civarındadır. Gürcüler nüfusun %44'ünü, Abhazlar %17'sini, Ruslar %14'ünü ve Ermeniler de %12'sini oluşturmaktadır. Din açısından Hıristiyanlar ve Müslümanlar çoğunluktadır.⁴⁶

Abhazya'nın tarihi 7. yüzyıla kadar dayanmaktadır. 16. ve 18. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğunun egemenliğinde olan Abhazya 1810'da bir Rus protektorası olmuş 1864 yılında ise Abhazya'nın Bağımsız Özerk İdare sistemi kaldırılmıştır.

1918'de Gürcü Hükümetinin Abhazya'yı kendi sınırlarına katmasına Abhazlar şiddetle karşı çıkmışlardır. Abhazlar'ın 1918-1921 arasındaki ayrılıkçı hareketleri Gürcistan Cumhuriyeti tarafından bastırılmıştır.⁴⁷

25 Şubat 1921'de Sovyet Kızıl Ordusu Gürcistan'ı işgal ederek Tiflis'te Sovyet rejimini kurdu. Aynı yıl Abhazya'ya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti statüsü verildi, ancak 1930 yılında Abhazya'nın statüsü Gürcistan içinde bir özerk cumhuriyet statüsüne indirilmiştir.⁴⁸

Abhazlar, Gürcistan'ın uyguladığı asimilasyon politikaları yüzünden yakın döneme ilişkin olarak ilk hareketlenmeler 1978 yılında yaşanmıştır. Abhazlar Gürcistan'dan ayrılarak Rusya'ya bağlanması isteği ile Abhazya'da Gürcü dilinin resmi dil olarak kullanılmasının kaldırılması taleplerinde bulunmuşlardır fakat bu istekler Rusya tarafından kabul edilmemiştir.⁴⁹ Gorbaçov döneminde Abhazların bağımsızlık istekleri artmıştır. Abhazya, Rusya ve Gürcistan'ın verdiği ekonomik, siyasi ve kültürel tavizlere rağmen bağımsızlık isteğinden vazgeçmemiştir.

⁴⁶ Turkish General Staff: November 2003. **Gürcistan**, Ankara: Information Notes, 4'ten naklen İlker KİREMİTÇİ: **Trace On The East: Georgia?**, Bilkent Üniversitesi yayınlanmamış Master Tezi, Ankara, 2004, 29.

⁴⁷ Ali Faik DEMİR: **Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya**, Bağlam Yay., İstanbul, 2003, 177.

⁴⁸ Elisabeth FULLER: "Abkhazia on the brink of civil war?", **RFE/RL Research Report**, 4 September 1992, 3.

⁴⁹ Sefer E. BERZEG: "Abhazya'da Neler Oluyor?", **Kafkasya Gerçeği**, Ekim 1990, 1-12.

Abhazlar 1988 yılında 19. SSCB Komünist Partisi Birleşik Konferansında Gürcülere karşı olan şikâyetlerini açık bir biçimde sundular ayrıca 19 Mart 1989'da Abhazya'nın müstakil Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olması gerektiğini içeren ve otuz bin kişi tarafından imzalanan "Lykhny mektubunu" yayınlamışlardır.⁵⁰

Nisan 1989 ayı başlarında başlayan bağımsızlık hareketleri, Abhazlar'la Gürcüler arasında silahlı çatışmaya dönüşmüştür. 25-26 Ağustos 1989 tarihinde Adige Özerk Bölgesi, Karaçay-Çerkes Özerk Bölgesi, Kabardin-Balkar Özerk Cumhuriyeti, Çeçen-İnguş Özerk Cumhuriyeti ve Abhazya Özerk Cumhuriyetini temsil eden aydınlar Sohum'da bir araya gelerek "Kafkasya Dağlı Halklar Konfederasyonu"nun ilk toplantısını yapmışlardır. Toplantıda Gürcistan Parti Merkez Komitesi, Gürcistan Yüksek Sovyeti ve Bakanlar Kurulu protesto edilerek Kafkas Dağlı Halklar Konfederasyonunun Abhazya halkı ile dayanışma içinde olduğu vurgulanmıştır.⁵¹

Abhazya Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu 25 Ağustos 1990 tarihinde yaptığı bir oturumda hazır bulunan 72 milletvekilinden 70'inin oyu ile Abhazya'nın Gürcistan'dan ayrılarak tam bağımsız bir cumhuriyet olduğunu ve 1921 yılında Gürcistan'a bağlanmadan önceki statüsü içinde SSCB'nin bir üyesi olarak kalacağını ilan etmiştir.⁵² Abhazlar ile Gürcüler arasındaki gerginlik 1991'deki birlik ile ilgili referandum ile had safhaya ulaşmıştır. 31 Mart 1991'de Gürcistan'ın bağımsızlığı ile ilgili referanduma Abhazlar'ın %60'ı katılmıştır.⁵³ 23 Temmuz 1992'de Abhazya Yüksek Sovyeti, Abhazya'nın Gürcistan'ın bir parçası olduğunu kabul eden 1978 Anayasasını yürürlükten kaldırarak, Abhazya'nın SSCB'nin ayrı bir cumhuriyeti olduğunu kabul eden 1925 Anayasasını yürürlüğe koydu.⁵⁴

Bu gelişmelerin ardından Gürcü ordusu Abhazya'yı işgal etmiş, başkent Sohum'a girmiş, kanlı çatışmalar başlamıştır. Çatışmalar üzerine Kuzey Kafkasya'nın Özerk Cumhuriyetleri Abhazlar lehine Rusya'ya baskıda bulunmuştur.

⁵⁰ Lykhny mektubu adını, yazıldığı ve duyurulduğu tarihi Lykhny köyünden almıştır. Bu mektupta SSCB'den milletler rejimini gözden geçirmelerini ve Abhazya'nın Gürcistan'a eşit bir Cumhuriyet olmasını talep etmiştir. Bkz: Ali Faik DEMİR: **Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya**, 178–179.

⁵¹ Ufuk TAVKUL: **Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya**, Ötüken Yay. İstanbul, 2002, 67-68.

⁵² Ufuk TAVKUL: **Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya**, 68.

⁵³ Elisabeth FULLER: "Georgia Votes for Independence", **RFE/RL**, No: 65, 4 April 1991, 3.

⁵⁴ Ali Faik DEMİR: **Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya**, 180.

1992 yılı ortalarında Rus üst düzey yetkililerinin Abhazya'ya yaptığı gayri resmi ziyaret sonrasında Rusya'nın Gürcistan'a karşı Abhazya'nın bağımsızlığını desteklemesi ve Abhazya'nın kendi topraklarında Rus ordusunun üslenmesine izin vermesi kararlaştırıldı.⁵⁵

Abhazya'nın Gürcistan'dan bağımsızlığını ilan etmesinin ardından devrik Gürcistan devlet Başkanı Z. Gamsakhurdiya tarafından kaçırılan Gürcü subayları bulmak üzere gönderilen Gürcü muhafızlara Abhazya askerlerinin ateş açması üzerine çok sayıda insan öldü. Çatışmaların son bulması amacıyla Ağustos ayında Yeltsin arabuluculuk işlemlerine başlamış ve Şevardnadze ile Ardzınba Moskova'da bir araya gelmişler 3 Eylülde ateşkes antlaşması imzalanmıştır.⁵⁶

Ekim 1992'de Kuzey Kafkasya'dan gelen yardımların da etkisiyle Abhazlar Gagra'nın kontrolünü ele geçirmişlerdir. Bu durum karşısında Şevardnadze Rusya'dan yardım istemiş aksi halde ülkesinde bulunan Rus askerlerinin derhal çıkarılacağını bildirmiştir. Gürcistan ve Rusya Federasyonu arasında yapılan bir anlaşma ile 20 Mayıs 1993'ten itibaren tekrar ateşkesin yürürlüğe girmesi kararlaştırıldı. Ancak ateşkes uyuşmazlığı üzerine Abhazya meselesinde arabuluculuk rolü Birleşmiş Milletlerin gündemine gelmiş ve BM Güvenlik Konseyi Abhazya ile ilgili ilk kararını almıştır. Bu ilk ve sonraki kararda Güvenlik Konseyi, Gürcistan'ın toprak bütünlüğü ve egemenliğinin altını çizmiş, bir an önce barışın sağlanması için çaba harcanmasını istemiştir. Genel sekreter, Konseyden bir askeri gözlem grubunun oluşturulmasını talep etmiş ve Konsey 858 no.lu kararla BM Gürcistan Askeri Gözlemci Misyonu (UNOMIG) kurulmuştur.⁵⁷

4 Nisan 1994 tarihinde Gürcistan ile Abhazya arasında imzalanan ateşkes antlaşması ve bununla bağlantılı bir protokol çerçevesinde, Rus birliklerinden oluşan BDT Barış Gücü Haziran 1994'de Abhazya'ya konuşlandırılmıştır.

Rusya'nın Abhazya'dan yana takınmış olduğu tutum Çeçenistan olaylarının başlamasıyla ve Çeçen silahlı güçlerinin Abhazya'nın Kodor vadisinde

⁵⁵ Stanislav LUNEV: "Russia's dangerous ambitions in the Caucasus", **Prism**, Vol. 2, No. 8, April 19, 1996'dan naklen Ufuk TAVKUL: **Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya**, 69.

⁵⁶ Elisabeth FULLER: "Abhazya İç Savaşın Eşiğinde mi? **Yeni Forum**, 14.07.1993, 37-39.

⁵⁷ Ali Faik DEMİR: **Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya**, 181.

üslerinin bulunduğu gerekçesiyle son buldu ve Rusya buna dayanarak Abhazya'ya ambargo uygulamaya başladı.⁵⁸

28 Mart 1997'de Moskova'da BDT'ye mensup ülke başkanlarının katılımıyla yapılan toplantıda Abhazya'ya uygulanan ambargonun devamına karar verildi. Bunun yanında 14 Ağustos 1997 tarihinde Gürcistan ve Abhazya arasında sorunların çözümü için silaha başvurmayacaklarını bildirir Tiflis Deklarasyonu yayınlanmıştır. Tarafların barış sürecine yönelik desteklerine rağmen Mayıs 1998'de çatışmalar tekrar başlamış fakat kısa süren çatışmalardan sonra yeniden bir ateşkes antlaşması imzalanmıştır. Bütün bu süreçte yaşanan olaylar sonucunda ciddi anlamda bir göçmen sorunu doğmuş çeşitli kereler tarafların anlaşmasına rağmen göçmenlerin eski yerlerine dönmeleri tam anlamıyla mümkün olmamıştır.⁵⁹

8-9 Haziran 1999'da Gürcistan ve Abhazya arasında Türkiye'nin arabuluculuk yaptığı görüşmelerin ardından ekonomik ve hukuki işbirliği konusunda hazırlanan protokoller imzalanmıştır.⁶⁰

3 Ekim 1999 yılında yapılan başkanlık seçimlerinin yanı sıra Abhazya'nın bağımsızlığını da içeren bir referandum yapıldı. Yapılan oylama da halkın %97'si Abhazya'nın bağımsızlığı yolunda oy kullanmıştır. Fakat bu gelişmeler Gürcistan, ABD, Rusya'nın da içinde yer aldığı birçok devlet tarafından yasadışı ve kabul edilemez olarak tanımlanmıştır.

Abhazya bağımsızlık isteğini ya da Rusya Federasyonu ile birleşme isteğini sürekli vurgulamasına rağmen henüz bir netice alabilmiş değildir.⁶¹

1. 3. 2. Güney Osetya Sorunu

Başkenti Şinvali olan Güney Osetya 3.900 km²'lik bir yüzölçümüne sahip olup nüfusu 100.000 civarındadır. Güney Osetya Özerk Bölgesinin nüfus dağılımı

⁵⁸ Yavuz RENÇBERLER: "Etnik Ateş Çemberi", <<http://www.aksam.com.tr>>, 06.09.2004.

⁵⁹ "ABD ve Avrupa'dan Gürcistan'ın Ayrılıkçı Bölgelerini İkna Atağı", <<http://www.chveneburi.net>>, (Erişim Tarihi:29.03.2004).

⁶⁰ Ufuk TAVKUL: **Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya**, 76.

⁶¹ Igor TORBAKOV: "Russia Mulls Recognition of Independence for Georgian Separatist Regions", 10.04.2004, <<http://www.eurasianet.org>>.

şöyledir; Osetler nüfusun %66'sını, Gürcüler %29'unu, diğer gruplar da %5'ini oluşturmaktadır. Din açısından nüfusun %60'ı Hıristiyanlardan ve %40'ı ise Müslümanlardan oluşmaktadır.⁶²

Osetlerin M.Ö. II nci yüzyılda bölgeye geldikleri, Güney Osetya'da Oset yerleşiminin 13. ve 14. yüzyıllarda olduğu bilinmektedir. Kafkas Dağlarının kuzeyinde kalanlar Müslüman, güneyindekiler Gürcü menşelilere karşı tavır almışlardır. Ruslara daha yakın olan Osetler ile Gürcülerin ilk çatışmaları böyle başlamıştır.⁶³

Güney Osetya'nın Gürcistan ile olan zoraki birlikteliği 19. yüzyıl ortalarında bölgenin Rusya tarafından istila edilmesiyle başlamıştır. Çarlık Rusyası Güney Osetya'nın idaresini Gürcü feodallerinin eline bırakarak bu toprakları Gürcü mülkü olarak ilan etmiştir.⁶⁴

1918'de Osetya'nın içinde bulunduğu Terek Bölgesi Özerk cumhuriyet statüsü kazanmıştır. 8 Haziran 1922'de Güney Osetya'da Sovyet egemenliği ilan edilmiştir. 1918–1922 yılları arasındaki karışıklıkların ardından Sovyetlerden yana olan Güney Osetler, 1922'de Gürcistan içinde özerk bölge statüsünü elde etmiştir.⁶⁵

Oset-Gürcü ilişkilerindeki kriz dönemi ve Güney Osetya'nın statüsü ile ilgili olaylar Sovyetler Birliğinin son dönemlerine rastlayan 1989 baharında başlamıştır. Perestroika döneminde Osetlerde bir hareketlenme görülmüş ve Güney Osetya Halk Cephesi kurulmuştur.

Örgütün lideri Alan Şosiev'in, Osetler'in Gürcistan'dan ayrılmak ve birlik statüsü kazanmak için mücadele başlattıklarını ve Gürcistan'a karşı Abhazya'nın yanında olduklarını bildirir mektubunun Abhazya'da yayınlanan bölge gazetesinde

⁶² Turkish General Staff: November 2003. **Gürcistan**. Ankara: Information Notes, 8'den naklen İlker KİREMİTÇİ: **Trace On The East: Georgia?**, 30.

⁶³ Moritz WAGNER: **Kafkas Rus Savaşında Çerkesler- Çeçenler-Kazaklar ve Gürcüler**, (Çev: Sedat Özen), Kayıhan Yay., İstanbul 1999, 171–178.

⁶⁴ Sefer E. BERZEG: "Güney Osetya-Kuzey Osetya ve Gürcü şovenizmi Üzerine Düşünceler", **Kafkasya Gerçeği**, Ocak 1991, 1–3.

⁶⁵ "Güney Osetya", **Kafkasya Yazıları**, Sayı:4, Yaz 1998, 27–31.

yayınlanmıştır. Bu mektup Gürcistan'ın büyük tepkisini çekmiştir ve 1989 yılı yazında Osetlerle Gürcüler arasında ilk etnik çatışmalar başladı.⁶⁶

Güney Osetya⁶⁷, Kuzey Osetya ile birleşmek isteyerek Kasım 1990'da bağımsızlığını ilan etmiştir. Bunun üzerine 20 Kasım 1990'da bağımsızlığını ilan eden Gürcistan Parlamentosu, Aralık 1990'da Güney Osetya Cumhuriyetinin özerkliğini kaldırmış ve bölgeyi doğrudan Tiflis'in yönetimi altına sokmuş, Gürcistan birliklerinin Ocak 1991'de Şinvali'ye girmesiyle çatışmalar başlamıştır. Mart 1991'de ateşkes sağlanmış, Gürcistan Eylül ayında bölgenin özerkliğini kaldırınca çatışmalar yeniden alevlenmiştir.⁶⁸

Taraflar arasında müzakereler çeşitli düzeylerde devam ederken, 29 Mayıs 1992'de Güney Osetya bağımsızlığını ilan etmiştir. Dönemin RF Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in devreye girmesiyle RF, Gürcistan, Kuzey ve Güney Osetya'dan birliklerin katılımıyla oluşturulacak bir barış gücünün gözetiminde ateşkes antlaşmasına varılmıştır.

Mayıs 1996'da Moskova'da, Gürcistan, Kuzey-Güney Osetya ve RF, Güney Osetya ve Gürcistan arasında ekonomik ilişkilerin yeniden kurulması ve her iki tarafın anlaşmazlığın çözümünde barışçı metotlara başvurmakla yükümlü olmasını öngören bir memorandum imzalanmıştır.⁶⁹

12 Mayıs 1999'da Güney Osetya'da Parlamento seçimleri yapılmıştır. Gürcistan'ın reddettiği bu seçimleri Komünist Parti kazanmıştır. 8 Nisan 2001'de Güney Osetya, yapılan referandumun ardından yeni anayasasını yürürlüğe koymuş ve Cumhurbaşkanı seçmişlerdir. Gürcistan bu seçimlerin illegal olduğunu açıklamış ve tanımamıştır.

Güney Osetya, Gürcistan'ın Amerika tarafından desteklenmeye başladığı 2001 yılından itibaren denge politikası çerçevesinde Rusya ile ilişkilerine ağırlık

⁶⁶ Elisabeth FULLER: "Georgia Parliament Votes to Abolish Ossetian Autonomy", **Report on the USSR**, December 1990, 8-9.

⁶⁷ Kamil AĞACAN: "Gürcistan'a Yönelik Artan Rus Baskıları ve Türkiye", **Stratejik Analiz**, C.1, S. 4, 29-36.

⁶⁸ Okan MERT: **Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan**, IQ Yay., İstanbul, 2004, 61.

⁶⁹ Okan MERT: **Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan**, 63.

vermeye başlamıştır. Güney Osetya'nın statüsü ile ilgili sorunlara ilişkin taraflar arasında anlaşma halen sağlanamamıştır.⁷⁰

Gürcistan Güney Osetya sorununun çözümü için uluslararası bir konferansın yapılmasını; AGİT'in sorunun çözümündeki rolünün artırılmasını ve bölgedeki barış gücünün AGİT denetiminde uluslar arasılaştırılmasını istemektedir. Bu istek ABD ve Batılı devletler tarafından olumlu bulunurken Rusya Federasyonu'nu iyice tedirginleştirmektedir.⁷¹

Gürcistan'ın ABD ile son dönemdeki yakın ilişkileri sebebiyle Rusya Federasyonu Gürcistan'a uyguladığı vize rejimini Abhazya ve Güney Osetya'ya uygulamayacağını açıklamıştır. Rusya Federasyonunun bu tutumu Gürcistan tarafından toprak bütünlüğünün ihlali şeklinde yorumlanmış ve tepki gösterilmiştir.⁷²

1. 3. 3. Acaristan Sorunu

Başkenti Batum olan Acaristan 3.000 km²'lik bir yüzölçümüne sahip olup nüfusu 400.000 civarındadır. Acaristan Özerk Cumhuriyetinin nüfus dağılımı şöyledir; Gürcüler nüfusun %80'ini, Ruslar %10'unu, Ermeniler %5'ini ve diğer gruplar da %5'ini oluşturmaktadır. Acaristan'da yoğun bir Müslüman nüfus bulunmaktadır.⁷³

Bölge 14. yüzyıl ortalarında Osmanlı hâkimiyetine girmiş ve Müslümanlığı kabul etmiştir. 1878'de Berlin Anlaşması ile Rusya'ya verilmiş, 1918'de Çarlığın yıkılması üzerine bir süre tekrar Türk hâkimiyetine girmiştir. SSCB ile varılan anlaşmayla tekrar SSCB'ye devredilen Acaristan'ın özerkliğine ilişkin ilk resmi belge 13 Ekim 1921 tarihli Kars antlaşmasıdır. Söz konusu antlaşmanın 6.

⁷⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Fırat PURTAŞ: **Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu**, 238–245.

⁷¹ Kamil AĞACAN: "Güney Osetya'nın Uluslar Arasılaştırılması", **ASAM Günlük Küresel Değerlendirme Bülteni**, 03.09.2004, S. 439, 4.

⁷² Kamil AĞACAN: "Rusya'nın Gürcistan'a Vize Uygulaması Silahsız Savaş mı?", **Stratejik Analiz**, S. 9, 33–41.

⁷³ Turkish General Staff: November 2003. **Gürcistan**, Ankara: Information Notes, 8'den naklen İlker KİREMİTÇİ: **Trace On The East: Georgia?**, 32.

maddesinde Acarya'nın geniş bir yönetsel özerkliğe sahip olması şartıyla Gürcistan'a devredilmesi kabul edilmiştir.⁷⁴

SSCB'nin 1921 yılında Gürcistan'ı işgali ve Gürcistan'ın Rusya'nın egemenliğine girmesinin ardından 1937 yılında Acaristan'ın Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetine bağlı Acaristan Sovyet Sosyalist Özerk Cumhuriyeti olarak hukuki statüsü tanınmıştır.⁷⁵

Acaristan'ın lideri konumunda olan Aslan Abaşidze'nin⁷⁶ partisi %5 barajını aşan üç partiden biri olarak Şevardnadze'nin partisi Vatandaşlar Birliği ile koalisyon kurmuş fakat Batum'da serbest bölge kurulmasına ilişkin yasanın reddedilmesinden sonra koalisyon bozulmuştur.

Gürcistan'da diğer bölgelerde devam eden silahlı çatışmalar nedeniyle yaşanan kaos ortamında Acaristan Özerk Yönetimi, merkezi hükümetin yetki alanına giren pek çok konuda bağımsız kararlar alarak, görev alanını genişletmiştir. Acaristan ile Gürcistan arasındaki anlaşmazlıklara; Merkezi hükümet tarafından alınan kararların pratikte Acara'da uygulanmaması, Acara'nın Sarp sınır kapısı geliri ile Batum limanı gelirinin Merkezi hükümete göndermemesi sayılabilir.

Aslan Abaşidze yönetimi idari, parasal ve siyasal açıdan güçlenmenin yanında askeri açıdan da güçlenmiştir. Acaristan'da konuşlandırılmış 12. Rus askeri üssü ile Abaşidze'ye bağlı silahlı birlikler Acaristan'ın askeri gücünü oluşturmaktadır. Tiflis'in aksine Abaşidze yönetiminin Rusya ile olan iyi ilişkileri rahat hareket etmesini sağlamıştır.⁷⁷

Kasım 2003 Gül devrimi sonrası Abaşidze'nin Tiflis ile ilişkileri kestiğini ve devlet başkanlığı seçimlerinin Acaristan'da yapılmayacağını ilan etmesi Acara halkınca hoş karşılanmadı. Kasım Devriminden sonra Acaristan'da Abaşidze'ye karşı olan grup birleşerek güçlendi ve çeşitli örgütler oluşturdular.

⁷⁴ Okan MERT: **Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan**, 58.

⁷⁵ Ronald Grigor SUNY: **The Making of the Georgian Nation**, I.B. Tauris&Co Ltd., London, 1989, 246.

⁷⁶ Aslan Abaşidze, Mart 1991'de, Gamsakurdiya'nın iktidar Partisi Yuvarlak Masanın temsilcisi olarak Acaristan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Konsey Başkanlığı'na gelmiştir.

⁷⁷ Kamil AĞACAN: "Acaristan Sorunu ve Saakaşvili'nin Mevzi Kazanımı", **Stratejik Analiz**, C.4, S. 48, 60–75.

4 Ocak 2004 tarihinde Mikhail Saakaşvili'nin Devlet Başkanı seçilmesi ile birlikte Gürcistan'da yeni bir dönem başlamıştır. Yeni yönetim ülke içi bütünlüğün sağlanması amacıyla Acaristan sorununa bir çözüm getirmek ve merkezi otoriteyi yeniden tesis etmeyi amaçlamıştır.

14 Mart 2004 tarihinde Gürcistan'a bağlı Acaristan Özerk Cumhuriyeti sınır muhafızlarının Gürcistan Cumhurbaşkanı Mikhail Saakaşvili'nin Acar topraklarına girmesine⁷⁸ izin vermemesi üzerine gerginlik had safhaya ulaşmıştır.⁷⁹

Olası askeri müdahaleye karşı Rusya Federasyonu'nun sert uyarısı karşısında Saakaşvili yönetimi Acaristan Özerk Cumhuriyeti'ne 16 Mart 2004 tarihinde ambargo uygulamaya karar vermiş fakat ambargo Abaşidze'nin merkezi yönetimin taleplerini kabul etmesiyle 18 Mart 2004 tarihinde kaldırılmıştır.

Acar milislerin 3 Mayıs 2004 tarihinde Gürcistan sınırındaki üç köprüyü havaya uçurmasının ardından Gürcistan Cumhurbaşkanı Mikhail Saakaşvili Acaristan Özerk Yönetimi lideri Abaşidze'ye milislerini silahsızlandırması ve olağanüstü hali sona erdirmesi için 10 günlük süre vermiştir.⁸⁰

Acaristan özerk yönetimi lideri aslan Abaşidze Acar halkından ve Tiflis yönetiminden gelen baskılar sonucunda 6 Mayıs 2004 tarihinde Batum'u terk ederek Rusya Federasyonu'na sığınmıştır.⁸¹

Netice itibariyle Gürcistan'da meydana gelen etnik karışıklıkların temelinde Çarlık Rusya'sı döneminde izlenen politikanın günümüze yansımaları görülmektedir. Rusya Federasyonu da Çarlık Rusya'sı gibi hâkimiyetini tesis edebilmek amacıyla -yakın çevre doktrinine göre kendi hâkimiyet alanı olarak algıladığı- Gürcistan'ın ABD ve Batı ile olan ilişkilerini geliştirmesine karşın, Gürcistan'ı, etnik karışıklıklar çıkararak kendisi ile işbirliği yapmaya zorlamaktadır.

⁷⁸ Christian NEEF: "Kafkasya- Rusya'nın Kanayan Yarası", Çev: Özalp Göneralp, 15.09.2004, <<http://www.elbruz.net>>. Ayrıca Aslan Abaşidze yaptığı bir açıklamada Mikhail Saakaşvili'nin Acaristan'a gelmediği Poti'de beklediği ve sırf kriz çıkarmak amacıyla böyle bir iddianın gündeme getirildiğini belirtmektedir. "Rusya'dan Gürcistan'a Uyarı", <<http://www.haberaliz.com>> 14.03.2004.

⁷⁹ **Ayin Tarihi –Ocak-Şubat-Mart 2004–**, Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü, Ümit Yay, Ankara, 2004, 242.

⁸⁰ **Ayin Tarihi –Nisan-Mayıs-Haziran 2004–**, 114.

⁸¹ **Ayin Tarihi –Nisan-Mayıs-Haziran 2004–**, 123.

1. 4. Enerji Nakil Hatları

1. 4. 1. Petrol Boru Hatları⁸²

Orta Asya ve Azerbaycan petrollerinin dünya pazarlarına ulaştırılması için geliştirilen ve bazıları da işletilmekte olan boru hattı projeleri arasında en önemlisi Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Ana İhraç Boru Hattı'dır.⁸³ Rus petrollerinden daha kaliteli ve üretiminin kolay olması sebebiyle Orta Asya ve Azerbaycan petrollerinin Rus Petrolleri ile rahatlıkla rekabet etmesi beklenmektedir.

1. 4. 1. 1. Bakü-Supsa Boru Hattı

9 Ekim 1995'de Bakü'de erken üretim petrolünün Gürcistan'ın Supsa limanı üzerinden uluslararası piyasalara pazarlanması için belirlenen güzergâhlardan birisidir. Azeri, Çıraklı ve Güneşli yataklarından çıkarılan petrolün nakli amaçlanmıştır.⁸⁴ Azerbaijan International Operating Company'nin (AIOC) bir yan şirketi olan Georgian International Oil Corporation (GIOC), mevcut petrol boru hattını geliştirerek, Karadeniz üzerindeki Supsa terminalini inşa etmiştir.

Maliyeti yaklaşık 1,5 milyar dolar olan bu hattın günlük toplam kapasitesinin son dönemde günde 145 bin varile çıktığı belirtilmektedir. GIOC ile AIOC arasında yapılan anlaşma uyarınca hattın 30 yıllık bir kullanım süresi bulunmaktadır. Anlaşma sonunda boru hattının tüm işletmesi Gürcistan'a

⁸² Boru hatları ile ilgili politikalar hakkında bkz.: Ariel COHEN: "The New Great Game'Pipeline Politics in Eurasia", **Caspian Crossroads Magazine**, Vol. 2, No. 1, Spring-Summer 1996; Ali GÜNGÖR ve Ersel AYDINLI: "The Dual Pipeline: Cooperation Versus Competition", **Caspian Crossroads Magazine**, Vol. 2, No. 1, Spring-Summer 1996; Laurent RUSECKAS: "Caspian Oil Transportation: Insides from a Commercial Perspective", **Caspian Crossroads Magazine**, Vol. 3, No. 2, Fall 1997; Alâeddin YALÇINKAYA (Der.): **Türk Cumhuriyetleri ve Petrol Boru Hatları**, Bağlam Yay., İstanbul, 1998; Mustafa AYDIN: "Oil, Pipelines and Security: Geopolitics of the Caspian Region", **Caspian Basin**, Moshe GAMMER (Der.), FrankCass, Londra, 2001.

⁸³ Meftun METİN: Politik ve Bölgesel Güç Hazar, IQ Kültür-Sanat Yay., İstanbul, 2004, 223.

⁸⁴ Ali GUNGÖR ve Ersel Aydınly: "The Dual Pipeline: Cooperatition Versus Competition", **Caspian Crossroads Magazine**, Vol. 2, No. 1, 1996, <<http://ourworld.compuserve.com/homepages/usazerb/214.htm>>.

devredilecektir.⁸⁵ 17 Aralık 1999 yılında kullanıma giren hat, bölgede işletilen petrolün tamamını taşıma kapasitesinden yoksun olduğundan geçici bir çözüm olarak görülmektedir.

Türkiye, bu hat üzerinden tankerlere aktarılan ve Karadeniz'den sonra Boğazlardan geçen bu petrol trafiğinin Boğazların güvenliğine bir tehdit olarak algılandığından ve kendi toprakları üzerinden geçecek olan Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattından yana tavrını koyduğundan, Hazar petrollerinin Karadeniz üzerinden ihracına karşı çıkmaktadır.⁸⁶

AIOC tavrını Bakü-Tiflis-Ceyhan hattından yana koymuştur.⁸⁷ Bununla birlikte Gürcistan, Hazar petrollerinin ihracı için Karadeniz limanlarını onarmakta ve geliştirmektedir.

Hazar petrollerini Gürcistan üzerinden Batı'ya taşıyacak boru hatları bu ülkeye stratejik bir önem kazandırmıştır. Kasım 2003'te Gürcistan'da meydana gelen gül devrimiyle tüm uluslararası gündemin bu ülke üzerine odaklanması da Gürcistan'ın stratejik önemini bir kez daha teyit etmiştir.⁸⁸

Gürcistan Uluslararası Petrol Şirketi (GIOC) ile AIOC arasında boru hatlarının yapımına ilişkin anlaşma 30 yıllık bir kullanım süresini öngörmektedir. Bu anlaşmaya göre süre sonunda tüm tesis ve işletmeler Gürcistan'a devredilecektir.

Günümüzde erken üretim petrolünün kuzey boru hattı vasıtasıyla taşınmasına başlanmıştır. Batı boru hatları ise 1999'da tamamlanarak faaliyete geçmiştir. Bu hedef doğrultusunda ilk petrol 10 Aralık 1998'de Gürcistan'ın Supsa Limanı'ndan 1999 yılının Nisan ayında tankerlere yüklenmek üzere taşınmaya başlanmıştır. Hattın kendisi ise 17 Kasım 1999'da kullanıma girmiştir.⁸⁹

⁸⁵ Osman Nuri ARAS: **Azerbaycan'ın Hazar Ekonomisi ve Stratejisi**, Der Yay., İstanbul, 2001, 99.

⁸⁶ Laurent RUSECKAS: "Caspian Oil Transportation: Insight from a Commercial Perspective", **Caspian Crossroads Magazine**, Vol. 3, No. 2, 1997, <<http://ourworld.compuserve.com/homepages/usazerb/323.htm>>.

⁸⁷ Jayhun MOLLAZADE: "Interview with Greg Rich of Azerbaijan International Operating Company (AIOC)", **Caspian Crossroads Magazine**, Vol. 2, No.3, Winter 1997. <<http://ourworld.compuserve.com/homepages/usazerb/233.htm>>.

⁸⁸ Ersegül ÜNÜVAR: "Yeni Büyük Oyun: Hazar Bölgesinde Rekabet ve Güvenlik Arayışı", **Stratejik Öngörü**, Mayıs 2004, 97-111

⁸⁹ Osman Nuri ARAS: **Azerbaycan'ın Hazar Ekonomisi ve Stratejisi**, 100.

1. 4. 1. 2. Bakü – Tiflis – Ceyhan Boru Hattı

Azerbaycan petrolleri için ana ihraç hattı konusunda tartışmalar 90'lı yıllar boyunca Rusya ve Türkiye arasında bir çekişmeye dönüşmüştü. 1992 yılında Azerbaycan petrollerinin dünya pazarlarına açılması görüşü ortaya atıldığında, İran ve Nahcivan yolu gündeme gelmiş, ancak ABD böyle bir projeyi açıkça onaylamamıştır.⁹⁰ Ermenistan üzerinden Türkiye'ye geçecek bir boru hattı önerisi gündeme geldiğinde ise Dağlık Karabağ sorunu nedeniyle Azerbaycan bu öneriye karşı çıkmıştır.⁹¹

Rusya, Azerbaycan petrollerinin Bakü-Novorosisk hattı üzerinden taşınmasında ısrar ederken, Türkiye, Azerbaycan petrollerinin Gürcistan'dan geçerek Türkiye'nin güneyinde bulunan Ceyhan üzerinden dünya pazarlarına açılması görüşünü savunuyordu.⁹²

Türkiye, Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı güzergâhını özellikle çatışmalardan uzak bölgelerden geçecek ve Boğazlardaki yoğun tanker trafiğinin İstanbul'u tehdit etmeyecek olması sebebiyle desteklemekteydi. Rusya'nın alternatif olarak sunduğu hat ise belli bir altyapıya sahip olmakla beraber, çatışmaların devam ettiği Çeçenistan üzerinden geçmekte olması ve yüklemenin yapıldığı Novorosisk limanının yükleme koşulları açısından çoğu zaman elverişsiz olması sebebiyle uygun değildir.⁹³

Bakü-Ceyhan Petrol Boru Hattı Projesi, özellikle Azeri ve Kazak petrolünün, Türkiye üzerinden Ceyhan Terminali'nde uluslararası pazara arzını ve yılda 25 milyon ton Azeri, 20 milyon ton Kazak petrolünü (yılda toplam 45 milyon ton) taşımayı hedeflemektedir.⁹⁴ Projenin hayata geçirilebilmesi için çalışma

⁹⁰ Robert V. BARYLSKI: "Russia, the West, and the Caspian Energy Hub", **The Middle East Journal**, Vol. 9, No. 2, Spring 1995.

⁹¹ Robert V. BARYLSKI: "The Caspian Oil Regime: Military Dimensions", **Caspian Crossroads Magazine**, Vol. 1, No. 2, Spring 1995, <<http://ourworld.compuserve.com/homepages/usazerb/124.htm>>.

⁹² Laurent RUSECKAS: "Which Way Will Azerbaijan's Oil Flow? The Pipeline Debate Continues", **Caspian Crossroads Magazine**, Vol. 1, No. 3, Summer - Fall 1995, <<http://ourworld.compuserve.com/homepages/usazerb/135.htm>>.

⁹³ Ersegül ÜNÜVAR: "Yeni Büyük Oyun: Hazar Bölgesinde Rekabet ve Güvenlik Arayışı".

⁹⁴ Ariel COHEN: "The 'New Great Game': Pipeline Politics in Eurasia", **Caspian Crossroads Magazine**, Vol. 2, No.1, Spring-Summer 1996, <<http://ourworld.compuserve.com/homepages/usazerb/216.htm>>.

gruplarının oluşturulmasına yönelik Mutabakat Zaptı Azerbaycan, Türkiye ve Gürcistan arasında 15 Mayıs 1998 tarihinde, ilgili protokol ve görev tanımlamaları da Azerbaycan ve Türkiye arasında 10 Eylül 1998 tarihinde imzalanmıştır.⁹⁵

Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı Projesi için 29 Ekim 1998 tarihinde, Ankara'da bir araya gelen Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Gürcistan Devlet Başkanları ortak bir bildirme imzalayarak Hazar Havzasında bulunan Azerbaycan ve Kazakistan gibi ülkelerde üretilen ham petrolün Bakü-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı ile taşınmasına siyasi destek verdiklerini ilan etmişlerdir.⁹⁶ Ayrıca 27 Ekim 1998 tarihinde ABD'nin TDA kuruluşu ile T.C. Hazine Müsteşarlığı arasında "Bakü-Ceyhan Boru Hattı ve Türkiye'nin İlgilendiği Diğer Boru Hatları için Kısmi Danışmanlık Hizmet Anlaşması"na yönelik 823,000 ABD Doları tutarında Hibe Anlaşması imzalanmış, hibe miktarı daha sonra 1.323,000 ABD Dolarına yükseltilmiştir.⁹⁷

18 Kasım 1999 tarihinde İstanbul'da düzenlenen AGİT Zirve toplantısında, Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana Petrol Boru Hattı projesinin hayata geçirilmesine yönelik anlaşmalar sonuçlandırılmıştır.

Hazar'ın en önemli iki üreticisi Azerbaycan ve Kazakistan'ın toplam ham petrol ihracat potansiyelinin, 2010'da 110 milyon ton, 2020'de ise 172 milyon ton düzeyine çıkarmayı planladığı göz önüne alındığında, Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Ana İhraç Boru Hattı Projesinin sadece Türkiye için değil, Hazar Bölgesi ve dünya enerji sistemi açısından da çok önemli bir proje olduğu ortaya çıkmaktadır.⁹⁸

Bakü yakınlarındaki Sangaçal Limanı'ndan kara geçişiyle, Gürcistan'ın başkenti Tiflis üzerinden geçip, Türkiye sınırının 42 derece 49 dakika kuzey ve 43 derece 18 dakika doğu koordinatları arasından Anadolu'ya giren Bakü – Tiflis – Ceyhan Boru Hattı, Ardahan, Kars, Erzurum, Erzincan, Sivas, Kayseri,

⁹⁵ Meftun METİN: **Politik ve Bölgesel Güç Hazar**, IQ Yay., İstanbul 2004, 232.

⁹⁶ Savaş YANAR: **Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç Kafkasya**, IQ Yay., İstanbul, 2002, 142.

⁹⁷ Gökhan YARDIM: "Kafkasya, Hazar Petrolleri ve Doğal Gazları ile İlgili Projelerin Mevcut Durumları", Harp Akademileri Komutanlığı, 13 Aralık 2000.

⁹⁸ Gökhan YARDIM: "Hazar Petrolleri ve Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı'nın Önemi", **Yeni Avrasya**, (Nisan,2000), 11-13

Kahramanmaraş, Osmaniye ve Adana il sınır güzergâhını takip ederek Ceyhan terminaline bağlanmaktadır.⁹⁹

Bakü – Tiflis – Ceyhan Boru Hattı Projesi, bölgede Rusya'nın etkinliğini ciddi anlamda sarsmaktadır. Ayrıca Gürcistan'ın enerji bakımından Rusya'ya olan bağımlılığın azalması, Gürcistan'ın Rusya'nın etkilerine daha az maruz kalması sonucunu ortaya çıkaracaktır.¹⁰⁰ Projenin önemli ve olumlu bir unsuru da, çevre güvenliğini gözetilen bir seçenek olmasıdır. Karadeniz'de sonlanan boru hattı alternatiflerinin, Hazar ve Orta Asya bölgelerinin petrolünü uluslararası pazara ulaştırmada, Karadeniz ve Boğazlar üzerinden yapılacak tanker taşımacılığını da gerektiriyor olması, doğrudan Akdeniz'de sonlanan Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı projesini, daha cazip kılan yaşamsal ve kritik bir özelliktir.¹⁰¹

Novorossisk ve diğer Karadeniz limanlarında, kötü hava koşulları nedeniyle yılda ortalama yüz gün yükleme-boşaltma işlemlerinin imkânsız olması ve taşınan petrolün boru hattı-tanker aktarımının ek zaman kaybı ve maliyet gerektirmesi gibi teknik ve ekonomik olumsuzluklar, Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattını bu tür alternatifler karşısında daha cazip ve gerçekçi kılmaktadır.¹⁰²

1. 4. 2. Doğal Gaz Boru Hatları

1. 4. 2. 1. Trans-Hazar Doğalgaz Boru Hattı

Türkmenistan'ın Kazakistan sınırından başlayarak Azerbaycan'a oradan da Gürcistan'a ve Türkiye'ye uzanmaktadır. Bu hattın özelliği, Rusya ve İran topraklarından geçmemiş olmasıdır.

⁹⁹ Osman Nuri ARAS: **Azerbaycan'ın Hazar Ekonomisi ve Stratejisi**, 102.

¹⁰⁰ Sam BROWNBACK: "U.S. Economic and Strategic Interests in the Caspian Sea Region: Policies and Implications", **Caspian Crossroads Magazine**, Vol. 3, No.2, Fall 1997, <<http://ourworld.compuserve.com/homepages/usazerb/326.htm>>.

¹⁰¹ William E. ODOM: "The Caspian Sea Littoral States: The Object Of A New Great Game?", **Caspian Crossroads Magazine**, Vol. 3, No.3, Winter 1998, <<http://ourworld.compuserve.com/homepages/usazerb/331.htm>>.

¹⁰² Necdet PAMİR: **Bakü-Ceyhan Boru Hattı Orta Asya ve Kafkasya'da Bitmeyen Oyun**, ASAM Yay., Ankara, 1999, 20.

“Asrın Projesi” olarak adlandırılan proje yaklaşık olarak 2000 km uzunluğunda. Hattın 70 kilometresi Türkmenistan’dan, 300 kilometresi Hazar Denizi’nden, 600 kilometresi Azerbaycan’dan ve Gürcistan’dan geçerken, 320 kilometrelik bölümü ise Türkiye’de olacak.¹⁰³

1. 4. 2. 2. Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı Projesi

18 Kasım 1999’da, İstanbul’da yapılan AGİT Zirvesi’nde Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı Projesi ile ilgili olarak Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan Enerji Bakanları düzeyinde yapılan görüşmeler sonucunda Mutabakat Zaptı imzalanmıştır.

12 Mart 2001 tarihinde imzalanan anlaşma doğrultusunda BOTAŞ ve SOCAR arasında 15 yıl süreli Doğal Gaz Alım-Satım Anlaşması imzalanarak, alımların 2004’de 2 milyar m³/yıl ile başlaması ve 2007’de 6.6 milyar m³/yıl’a ulaşması hedeflenmektedir.¹⁰⁴

¹⁰³ **Avrasya Dosyası**, TİKA Bülteni, S. 122, Temmuz 1999, 7; **Avrasya Dosyası**, TİKA Bülteni, S. 124, Ekim 1999, 3.

¹⁰⁴ Osman Nuri ARAS: **Azerbaycan Ekonomisi: Makro Ekonomik ve Sektörel Analiz**, Kafkasya Araştırmaları Merkezi, Bakü, 2003, 204.

II. BÖLÜM

AMERİKAN VE RUS DIŞ POLİTİKALARI VE HEGEMONYA MÜCADELESİ

Geniş bir perspektiften bakıldığında bütün bir Avrasya, daha özelde ise Kafkasya, Güney Kafkasya ve Gürcistan üzerine yoğunlaşan politikalarının, hem ABD için hem de Rusya Federasyonu için küresel politikalarının (genel dış politika çizgisinin) yansıması şeklinde oluştuğunu söylemek pek yanlış olmaz. Elimizde, gerek Rusya Federasyonu'nun gerekse de ABD'nin diğer bölgelere ve yapılara yönelik politikalarından bağımsız, farklı bir Kafkasya, Güney Kafkasya veya Gürcistan politikasının olduğunu gösterir bir delil yoktur.

Bu bölge üzerinde 1991–2003 (Rusya Federasyonu'nun kuruluşundan, Gürcistan'daki "Gül Devrimi"ne kadar) arasındaki dönemde, giderek yoğunluğu artan bir hâkimiyet mücadelesinin seyrini incelediğimizde, iki devletin de genel dış politika çizgilerinin on iki yıl içinde önemli kırılmalar ve değişimler gösterdiğini fark etmekteyiz.

Rusya Federasyonu'nun ve ABD'nin genel dış politikalarındaki bu kırılmaları ve değişimleri, iki devletin ulusal güvenlik ve dış politika stratejilerini hareket noktası olarak, ayrı ayrı ele aldığımız bu bölümde, iki devletin de dış politikalarındaki değişimin üç döneminin olduğu tespit edilmiştir. Bizim tespitimize göre bu değişim dönemleri; Rusya Federasyonu'nun Ekim 1992¹, 17 Aralık 1997² ve 28 Haziran 2000³ tarihlerinde Dış Politika Doktrinlerinin yürürlüğe girmesine karşılık, ABD'nin Ağustos 1991'de⁴, Şubat 1996'da⁵, Ekim 1998'de⁶, Aralık 2000'de⁷ ve Eylül 2002'de⁸ Ulusal Güvenlik Stratejilerinin yayımlandığı tarihlerdir.

¹ "Konseptsiya Vneşney Politiki Rossiyskoy Federatsii", **Vestnik MID**, No. 1, 1993, 3–23.

² Rossiiskaya Gazeta, 26 Aralık 1997, 4–5 \ FBIS–SOV–97–364, 30 Aralık 1997.

³ Rossiiskaya Gazeta, 18 Ocak 2000.

<<http://www.in.mid.ru/website/nsite-sv.nsf/mnsdoc/02.01.06.03>>

⁴ 1991 Ulusal Güvenlik Stratejisi için bkz.: <<http://www.fas.org/man/doctrine.htm>>

⁵ 1996 Ulusal Güvenlik Stratejisi için bkz.:

<<http://www.fas.org/spp/military/docops/national/1996stra.htm>>

⁶ 1998 Ulusal Güvenlik Stratejisi için bkz.: <<http://www.fas.org/man/doctrine.htm>>

⁷ 2000 Ulusal Güvenlik Stratejisi için bkz.:

2. 1. Rusya Federasyonu

2. 1. 1. Yeni Bir Dış Politika İçin İlk Yıllar

SSCB'nin yıkılmasından sonra Rusya Federasyonu 17 milyon kilometre kareye inmiş, nüfusu 150 milyon olan, 100'den fazla etnik grubun yaşadığı 89 özerk bölgeden oluşan bir devlet haline gelmiştir. 1992'de kabul edilen bir Federasyon anlaşması ile iki tür yerel yönetimi oluşturulmuştur. Birincisi normal yerel yönetimler, ikincisi ise “özerk cumhuriyet ve bölge” denen ve sayıları 21'i bulan yerel yönetimlerdir. Bunlar vergi gelirlerinin çoğunu alıkoymak, kendi doğal kaynakları üzerinde denetim kurmak gibi haklara sahip olmuşlardır.⁹

İlk olarak bir Ukrayna ve Beyaz Rusya ile birlikte bir Slav birliği kurma amacıyla hareket eden Rusya Federasyonu¹⁰, yeni bağımsızlığını kazanmış diğer cumhuriyetlerin de katılımıyla Bağımsız Devletler Topluluğu'nu¹¹ kurmuştur.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte batı yanlısı bir dış politika

<http://www.auf.af.mil/au/awc/awcgate/nss/nss_dec2000_contents.htm>

⁸ 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi için bkz.: **The National Security Strategy of the United States of America**; Seal of the President, White House, September, 2002.

<<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.html>>

⁹ Ümit ÖZDAĞ: “SSCB'den Rusya Federasyonu'na (1985–1993)”, **Avrasya Dosyası**, C. 3, S. 4, 159–185.

¹⁰ Bağımsız Devletler Topluluğu'nun ilk üç üyesi bu devletler olunca bir Slav Birliği'nin kurulup kurulmadığı sorusu ve endişesi yaygın olarak belirmişti.

¹¹ 8 Aralık 1991 tarihli Minsk Antlaşması ve 21 Aralık 1991 tarihli Almaata Protokolü (bu anlaşmanın asıl adı Minsk Anlaşması'na Ek Protokol'dür), Bağımsız Devletler Topluluğu'nun (BDT) kurucu belgeleri niteliğindedir [BDT'nin kurucu anlaşmaları için bkz.: www.cis.minsk.by ve **International Materials**, Vol. 31, No. 3, May 1992, 138–154]. Bu anlaşmalarla bir yandan “sarsılmaz birlik” diye tanımlanan Sovyetler Birliği'ne son verilmiş diğer yandan da yeni bir bütünleşme kurulmuştur. Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Boris Yeltsin, Ukrayna Devlet Başkanı Leonid Kravçuk ve Beyaz Rusya Parlamento Başkanı Aleksandr Şuşkeviç tarafından imzalanan Minsk Anlaşması'nın ardından, Kazakistan'ın başkenti Almaata'da bu üç üyenin yanı sıra sekiz eski Sovyet Cumhuriyeti –Azerbaycan, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldavya, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan– devlet başkanının da katılımıyla Almaata Protokolü imzalanmıştır. Bu 11 devlet kurucu üye olarak kabul edilmiştir. Azerbaycan daha sonra anlaşmayı Parlamento'da onaylamadığı için topluluk dışında kalmıştır. Ancak 1993 yılı sonunda Azerbaycan ve Gürcistan, bu anlaşmaları parlamentolarında onaylayarak BDT'ye üye olmuşlardır. Böylece BDT'nin üye sayısı 12'ye yükselmiştir. [Fırat PURTAŞ: **Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu**, Platin Yay., Ankara, 2005, 66]. 1993 Eylül'ünde Azerbaycan'ın ve Aralık'ta ise Gürcistan'ın kurucu anlaşmaları onaylayarak BDT'ye katılmaları ve bu iki ülkenin daha sonra Kolektif Güvenlik Anlaşması'nı da imzalayarak askerî yapıya da dahil olmalarında Azerbaycan'daki Dağlık Karabağ ve Gürcistan'daki Abhazy ve Güney Osetya olaylarının rolü büyük olmuştur. Fırat PURTAŞ: **Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu**, 145.

izlemeye başlayan Rusya Federasyonu¹² politikalarını batı ile işbirliği ve Avrupa Birliği, NATO, IMF, Dünya Bankası, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması Örgütü, G-7 gibi batılı ekonomik, politik ve askeri örgüt ve kuruluşlara katılabilmek yönünde yoğunlaştırmıştır.

Rusya Federasyonu'nun yönetimi "Atlantikçi"¹³ diye adlandırılan ekibin eline geçmişti. Bu ekipte Boris Yeltsin, Dışişleri Bakanı Andrei Kozirev ile Başbakan Igor Gaydar önde gelen isimler idi. Batı ile işbirliğini öngören bu grup, Rusya'nın Güney ile ilişkilerini sınırlandırması gerektiğini, zira güneyin Rusya'ya bir ayak bağı olduğunu düşünmekteydi.¹⁴

Atlantikçilerin hedefi Rusya Federasyonu'ndan Batı tipi demokratik değerleri, insan haklarını kabul eden ve hukukun üstünlüğüne inanan bir hukuk devleti kurmak, serbest piyasa ekonomisini kurarak hızla kalkınma sürecine sokmak ve G-7'nin sekizinci üyesi yapmaktır.¹⁵

Rusya Federasyonu'nun kurulmasını takip eden yıllarda, Rusya'da iç ve dış politikada belli başlı üç grup etkili olmaya başlamıştı. Bunlar: reformistler, muhafazakârlar ve merkeziler olarak adlandırılmaktaydı. Bu üç grup daha sonraları iki ana grup haline gelmiştir. Batı yanlısı olan Atlantikçiler (reformistler) ve bunlara karşı olan Avrasyacılar.¹⁶

Dışişleri Bakanı Andrei Kozirev'in başını çektiği ve serbest piyasa ekonomisini benimseyerek demokratik ülkeler grubuna katılmayı hedefleyen Atlantikçiler Ağustos 1991'den 1992 ortalarına kadar etkili olmuşlardır. Batı ile bütünleşme yolundaki reformlarını, batıdan alacakları ekonomik mali ve siyasi

¹² 21 Aralık 1991 tarihli Almaata Protokolü ile oluşturulan BDT Devlet Başkanları Konseyi tarafından alınan ilk kararlar SSCB'nin BM Güvenlik Konseyi üyeliği dahil bütün uluslararası örgütlerdeki üyeliklerini Rusya Federasyonu'nun devam ettirmesi kararlaştırılmıştır. Daha sonra Boris Yeltsin, 24 Aralık 1991 tarihinde BM Genel Sekreteri'ne bir mektup göndererek, 11 BDT üyesi ülkenin desteği ile SSCB'nin Güvenlik Konseyi dâhil bütün BM organlarındaki üyeliklerini Rusya Federasyonu'nun üstleneceğini bildirmiştir. Martha Brill OLCOTT, Anders ASLUND ve Sherman W. GARNETT: **Getting it Wrong: Regional Cooperation and the Commonwealth of Independent States**, Carnegie Endowment, Washington, 1999, 30.

¹³ Amin SAIKAL: "Russia and Central Asia", **Russia in Search of its Future**, Amin SAIKAL and William MALEY (Ed.), Cambridge University Press, Cambridge, 1995, 142-157.

¹⁴ Amin SAIKAL: "Russia and Central Asia".

¹⁵ Atlantikçilerin Batıya verdikleri bu öncelik Rusya Federasyonu'nun dış ilişkilerinde de kendisini göstermiş, Kozirev daha BDT üyelerini ziyaret etmeden, Batılı ülkeleri ziyaret etmiştir.

¹⁶ Mohiaddin MESBAHI: "Russian Foreign Policy and Security in Central Asia and the Caucasus", **Central Asian Survey**, Vol. 12, No. 2, 1993, 181-216.

desteği sürekli kılarak başarılı olmayı amaçlamaktaydılar.¹⁷

Rusya'nın Batı ile Orta Asya arasında bir köprü olduğunu vurgulayan Atlantikçiler, Orta Asya'nın ancak Rusya aracılığıyla 'Batılılaşma' dönüşümünü gerçekleştirebileceğini ileri sürmekteydiler. Bu dönüşümde ise AGİT'in güvenlik sistemini kilit bir mekanizma olarak değerlendirmişler ve AGİT'e aktif katılımı savunmuşlardır.¹⁸ Onlara göre Rusya küresel çıkarları olan bir süper güç değil, bir bölgesel güç idi. Bu sebeple, işbirliği yapmaya çalıştıkları ABD'nin bölgedeki varlığını sorgulamıyorlardı.

Atlantikçiler uyguladıkları popülist politikaları ve başarısız olan ekonomik reformları sebebiyle 1992 yılının ortalarına doğru yoğun eleştirilere maruz kalmaya başlamıştı. Avrasyacılar Yeltsin – Kozirev – Gaydar üçlüsünün dış ve ekonomik politikalarını şiddetle eleştirmişlerdir. Avrasyacılara göre Rusya ABD'ye karşı çok tavizkâr bir politika izlemektedir ve izlenen ekonomik politika Rusya'nın ve Rus halkının menfaatlerini değil, yabancı iş adamlarının ekonomik menfaatlerini temsil etmektedir.

Eleştirileri yapan Avrasyacılar¹⁹, Atlantikçileri ütöpik olmakla suçlayarak, uluslararası ilişkilerde sürekli bir dostluğun olmayacağını, çıkarların sürekli olacağını savunmaktaydılar. Ekonomiyi ve askeri yapıyı Batı ile entegre hale getirmenin, Rusya aleyhine asimetrik bir bağımlılık oluşturacağını iddia etmekteydiler.²⁰ Sadece Batı'ya yönelik tek seçenekli dış politika yerine, Çin,

¹⁷ Roland DANNREUTHER: "Russia, Central Asia and the Persian Gulf", **Survival**, Vol. 35, No. 4, Winter 1993, 92–112.

¹⁸ Mohiaddin MESBAHI: "Russian Foreign Policy and Security in Central Asia and the Caucasus", 183.

¹⁹ 1992 senesinin başından itibaren Atlantikçi güçlere karşı eski komünistlerin, yeni milliyetçilerin, bir ölçüde merkez güçlerin oluşturduğu Avrasyacı ekol belirlemiştir. [Charles CLOVER: "Dreams of the Eurasian Hearthland 'The Reemergence of Geopolitics'", **Foreign Affairs**, Vol. 78, No. 2, March-April 1999, 9–13.] Avrasyacı ekol Rusya Federasyonu'nun eski SSCB toprakları üzerinde tekrar denetimi kurması gerektiğini ve Rusya'nın bir süper güç olduğu ve buna göre davranmasının şart olduğu tezlerini ileri sürmüştür. Moskova Jeopolitik ve Askerî Tahmin Merkezi Başkanı Alexei Arbatov'a göre Avrasyacılar, "ılımlı liberaller", "merkezciler ve ılımlı muhafazakârlar" ve "neokomünistler ve milliyetçiler" olmak üzere üç ayrı grubun birleşmesinden meydana gelmiştir. [Ümit ÖZDAĞ: "SSCB'den Rusya Federasyonu'na (1985–1993)"]. Ayrıca, "Atlantikçiler" in ve "Avrasyacılar" in fikirleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Alexander RAHR: "Atlanticists' Versus 'Eurasians' in Russian Foreign Policy", **RFE/RI Research Report**, Vol. 1, No. 22, May 1992, 17–22; Alexei G. ARBATOV: "Russia's Foreign Policy Alternatives", **International Security**, Vol. 18, No. 2, Fall 1993, 5–43; Aleksandr DUGIN: **Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım**, (Çev.: Vügar İmanov), Küre Yay., İstanbul, 2003.

²⁰ Zeynep DAĞI: "Rusya'nın Yakın Çevre Politikası ve Türkiye", İhsan D. DAĞI (Der), **Türk Dış Politikasında Gelenek ve Değişim**, Siyasal Yay., Ankara, 1998, 79-115.

Hindistan ve İran gibi çeşitli devletlerle²¹ de işbirliği yapılmasını kapsayan dış politikayı savunmaktaydılar.

Avrasyacılar, Rus dış politikasında jeopolitik faktörlerin önemine değindikten sonra, Dışişleri Bakanlığı'nın dikkatini “uzak çevre”ye yoğunlaştırdığını, bu arada “yakın çevre”nin ihmal edildiği yönündeki eleştirileri artırmıştır.²² Batı ile ilişkilerin canlı kalmasına özen göstermekle beraber, bölgede Rusya'nın nüfuz alanında olan BDT ile ilişkilerine öncelik veriyorlardı.²³ Rusya'nın uluslararası sistemde “özgün” coğrafyasından kaynaklı dengeleyici ve küresel bir rol üstlenmesini savunmaktaydılar. Onlar için Rusya'nın nüfuz alanına saygı göstermek de uluslararası güç dengesi için oldukça önemliydi.²⁴

Boris Yeltsin'in bir taraftan, Ağustos 1991 sonrasında demokrasinin tesisi için gereken reformları hayata geçirme konusunda gereken çabayı sarf etmemesi²⁵, yeni anayasanın yapılmasını geciktirmesi²⁶ sebebiyle ve diğer taraftan 500 günde serbest piyasa ekonomisine geçişi vadeden ekonomik reformların uygulamada hayal kırıklığı yaratması²⁷, hem Avrasyacıları hem de Atlantikçileri birbirine yaklaştıracak bir dış politika anlayışına sürüklemiştir.

Rus dış politikasının 1993'ten itibaren farklı bir yöne girmesine neden olan içerdeki fikir ayrılıklarını kısaca inceledikten sonra, yol açtığı politika değişikliğini değerlendirmek daha faydalı olacaktır.

²¹ Rusya'nın ve komşu diğer devletlerin Avrasya ile ilgili yaklaşımları ve politikaları hakkında bkz.: Elif Hatun KILIÇBEYLİ: “21. Yüzyılda Avrasya Jeopolitiğinde Değişim: Rusya, Çin, İran ve Türkiye”, <<http://www.ir.metu.edu.tr/conf.2002>>.

²² Rusya Dışişleri Bakanı Kozirev, Batı Avrupa, Kuzey Amerika, Afrika, Orta Doğu ve Uzak Doğu ziyaretlerinden sonra ilk defa Mart 1992'de eski Sovyet ülkelerini ilk defa ziyaret etmiştir.

²³ Richard PIPES: “Is Russia Stil an Enemy?”, **Foreign Affairs**, Vol. 76, No. 5, September-October 1997, 65–78; Andrei KOTUNOV: “Russia, The Near Abroad and The West”, Gail W. LAPIDUS (Der.), **The New Russia: Tbled Transformation**, Westview Press, 1994, 143–192.

²⁴ Zeynep DAĞI: “Rusya'nın Yakın Çevre Politikası ve Türkiye”.

²⁵ Michael McFAUL: “Is Russian Democracy Doomed?”, **Journal of Democracy**, Vol. 5, No. 2, 4–9.

²⁶ David REMNICK: “Can Russia Change?”, **Foreign Affairs**, Vol. 76, No. 1, January/February 1997, 35–49.

²⁷ Başkan Boris Yeltsin, Başbakan Igor Gaydar ve Dışişleri Bakanı Andrei Kozirev'in içinde bulunduğu bir grup, Rusya'daki işlerin ve reformların istendiği kadar hızlı gitmemesini ve beklenen başarının sağlanamamasını “aparatüs'un intikamı” yani lağvedilmiş olan Sovyet Komünist Partisi'nin bir sabotajı olarak değerlendirmekteydiler. Bu liberal grup, her an bir “neo-Bolşevik” bir ihtilalden korkmaktaydılar ve ülkedeki çekişmeyi doğuran olayların arkasında bu “sabotörleri ve provokatörleri” görmekteydiler. Bkz.: Oya Akgönenç MUGISUDDİN: “Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Hedefleri ve Bunlar Üstündeki Etken Faktörler”, **Avrasya Dosyası**, C. 1, S. 1, 16-25.

2. 1. 2. Neo / Yeni –Avrasyacılık

20. yüzyılın başlarında ilk olarak ortaya atılan Avrasyacılık fikri, 1990'lı yılların başında yeniden gündeme getirildi. Neo-Avrasyacılık²⁸ denen bu yeni Avrasyacılığın klasik olandan farklı yanı, ekonomik boyutunun da olmasıydı. 21. yüzyıl için öngörülen Neo-Avrasyacılığa göre Rusya, Asya'ya daha çok ekonomik sebeplerle yaklaşmaya çalışmalıdır.²⁹

Yeni Avrasyacılara göre Rusya, ABD'ye karşı Avrupa ülkeleriyle de stratejik değerde görülen bir uzlaşmaya çalışmalıdır. ABD'ye karşı İran, Rusya'nın güneyindeki; Japonya ise doğudaki doğal ortakları olarak görülmektedirler. Aleksandr Dugin'e göre "Trans-Avrasya jeopolitik sistemi", "Berlin–Moskova–Tokyo–Tahran dörtgeni" içinde oluşturulmalıdır. Diğer Avrasyacılar, Çin ve Hindistan'ın da bu amaç için uygun olabileceğini düşünmektedirler.³⁰

1996'da önemli bir Avrasyacı olan Yevgeni Primakov'un Dışişleri Bakanlığına gelmesi Rus dış politikasında Avrasyacılığın hâkimiyetini artırmıştır. Primakov, Dışişleri Bakanı olarak yaptığı ilk resmî açıklamasında, Rusya'nın büyüklüğüne ve bu yönde politikalar sergileyeceği üzerine vurgu yaparak: "Rusya büyük bir devlettir... Batı ile denk ve karşılıklı yararlar sağlayan bir 'ortaklık

²⁸ Yeni Avrasyacılık için bkz.: David KERR: "The New Eurasianism: The Rise Of Geopolitics In Russia's Foreign Policy", **Europe-Asia Studies**, Vol. 47, No. 6, September 1995, 977–988; A. ZAGORSKY, "Russia, the CIS and the West", **International Affairs (Moscow)**, December 1994; Milan HAUNER: **What is Asia to Us? Russia's Asian Heartland Yesterday and Today**, Unwin Hyman, London, 1990; I. MALASHENKO: "Russia: The Earth's Heartland", **International Affairs (Moscow)**, July 1990; K. PLESHAKOV: "Geopolitics in the Light of Global Changes". **International Affairs (Moscow)**, October 1994; A. BOGATUROV: "The Eurasian Support of World Stability", **International Affairs (Moscow)**, February 1993; S. SOLODOVNIK: "Central Asia: A New Geopolitical Profile", **International Affairs (Moscow)**, October 1993; E. POZDNYAKOV: "Russia is a Great Power", **International Affairs (Moscow)**, January 1993. Ayrıca Rusya'nın imparatorluk dönemindeki ve Sovyet dönemindeki Asya'ya ve Batı'ya (Avrupa'ya) mukayeseki bakış açıları hakkında bkz.: N. V. RIASANOVSKY: "Asia through Russian Eyes", Wayne VUCINICH (ed.): **Russia and Asia**, Hoover Institution Press, Stanford, CA, 1972; John J. STEPHAN: "Asia in the Soviet Conception", Donald S. ZAGORIA (ed.): **Soviet Policy in East Asia**, Yale University Press London, 1982; Mark MANCALL, **Russia and China: Their Diplomatic Relations to 1728**, London, 1971.

²⁹ David KERR: "The New Eurasianism: The Rise of Geopolitics in Russia's Foreign Policy", **Europe-Asia Studies**, Vol. 47, No. 6, 1995, 977–988.

³⁰ Vladimir KOLOSSOV, Rostislav TUROVSKY: "Russian Geopolitics at the Fin-de-Siecle", **Geopolitics**, Vol. 6, No. 1 (2001), 141–164.

anlayışı' gerçekleştirilecektir"³¹ demiştir.

Rusya, ABD'nin tek süper güç ve tek dünya fikrinin karşısına ilk defa Primakov'un ileri sürdüğü "çok kutuplu dünya" düşüncesini çıkarmıştır. Bu düşünce Mayıs 1997'de kabul edilen yeni Ulusal Güvenlik Doktrini'ne de alınmıştır.³²

Yeni Avrasyacılık genel olarak dört gruba ayrılabilir. Bunlar: İlimli Avrasyacılık, Aşırılıkçı Avrasyacılık, Demokratik Statizm ve son olarak da Slavofil Avrasyacılık'tır.

2. 1. 2. 1. İlimli (Moderate) Avrasyacılık

İlimli Avrasyacılığa göre Rusya eşsizdir ve modernleşmek için Batılılaşmak zorunda değildir. Aksine Rusya'nın geleneksel değerlerine önem verilmelidir çünkü Batı'nın bireyci toplum yapısı ile Rusya'nın kolektivist yapısı birbirine zıttır.³³

Doğu, Batı ve Güney arasında dengeli bir dış politika öngören³⁴, demokrasiyi önemseyen, Batı ile ilişkilerin devam etmesi ve ekonomik reformların yavaş yavaş yapılması gerektiğini savunan İlimli Avrasyacılara³⁵ göre, serbest

³¹ Baidya Bikash BASU: "Russian National Security Thinking", **Strategic Analysis: A Monthly Journal of The IDSA**, C. 24, S. 7, Ekim 2000.

http://www.ciaonet.org/olj/sa/sa_oct00bab01.html.

³² Ayrıca Primakov, 1998 yılında ABD'nin jeopolitik niyetlerini dengelemek için bir "Moskova-Delhi-Pekin Mihveri"nin oluşturulmasını önermiştir. [Bkz.: Vladimir KOLOSSOV, Rostislav TUROVSKY: "Russian Geopolitics at the Fin-de-Siecle"]. Dünyada çok kutuplu bir jeopolitik düzen oluşturabilmek için, Çin ile ortaklığı geliştirmeye özel önem veren Primakov, Hindistan ve İslam dünyası ile ilişkileri çok önemli kabul etmiştir. Primakov döneminde eski Sovyet cumhuriyetleri ile temaslar daha istikrarlı hale gelmiştir. Primakov'un görev yaptığı sıralarda Rus Dışişleri Bakanlığı, bölgesel güç dengesi sistemleri geliştirmek suretiyle dış politikada jeopolitik bir yaklaşım göstermiştir. Primakov'un "Çok Kutuplu Dünya" doktrini, batı ile ilişkileri geliştirmek; Çin, Güney Asya ve Uzak Doğu bölgelerine bağımsız bir oyun oynamak şeklinde özetlenebilir. [Ömer Göksel İŞYAR: **Bölgesel ve Global Güvenlik Çıkarları Bağlamında Sovyet- Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, 24]. Bu doktrin, ABD'nin küçük ortağı olarak kendisinden istenen her şeyin yapılmasına dayanan "Kozirev Doktrini"nden ve Avrupa ile Batı'ya tamamen sırt çevirerek Batılı ülkeler ile ilişkileri gergin olan Bosnalı Sırplar ile İranlılarla yoğun ilişkiler geliştirilmesini savunan "Ulusalçı Doktrin"den ve eski Sovyet-anti Batıcılığında farklı olan bir "üçüncü yol" / "orta yol" özelliğindedir. Primakov ile Rus dış politikasında yaşanan bu gelişmeler, "realizme dönüş" olarak tanımlanmaktadır. Bkz.: Baidya Bikash BASU: "Russian National Security Thinking".

³³ John O'LOUGHLIN: "Geopolitical Fantasies, National Strategies and Ordinary Russians in the Post-Communist Era", **Geopolitics**, Vol. 6, No. 3, Winter 2001, 17-48.

³⁴ Ömer Göksel İŞYAR: **Bölgesel ve Global Güvenlik Çıkarları Bağlamında Sovyet- Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu**, 28.

³⁵ İlimli Avrasyacılar Rusya siyasî yelpazesinin ortasında bulunmaktadır. Robert O. FREEDMAN: "Russia and the Middle East: The Primakov Era", **Middle East Review of International Affairs**, Vol. 2, No. 2, May 1998. <http://www.ciaonet.org/olj/sites/meria.html>

piyasa ekonomisi gerekirse Rusya'nın özel şartlarına uydurulmalıdır.³⁶ Pragmatizm karşıtı ve Yeltsin'in danışmanı olan Sergei Stankovich en önemli temsilcilerindendir.³⁷ Ona göre Rus dış politikasının temelinde, fırsatçı bir pragmatizm yerine, Rus ruhunun derinliklerini yansıtan bir idealizm olmalıdır.³⁸

2. 1. 2. 2. Aşırılıkçı (Hard-line) Avrasyacılık

Batı'ya karşı düşmanca bir tutum içinde olan bu görüştekiler, Avrasya'dan ABD'nin etkisini tamamen ortadan kaldırmak istemektedir. Rusya'nın kendine has bir gelişme/kalkınma modelinin olması gerektiğini ileri sürmektedirler.³⁹ Bu düşünce de kendi içinde iki gruba ayrılmaktadır ki bunlar: Modernleşmeci Aşırılıkçı Avrasyacılık ve Yayılmacı Aşırılıkçı Avrasyacılık'tır. Birinci grubun savunucularına örnek olarak G. Zyuganov⁴⁰ verilebilir. İkinci grubun ise ideologu olarak Aleksandr Dugin gösterilmekte ve savunucularına bir siyasî olarak V. Zhirinovskiy⁴¹ örnek verilmektedir.⁴²

2. 1. 2. 3. Demokratik Statism: Putin'in Dış Politika Yaklaşımı

Rus dış politikası için öne sürülen yaklaşımlardan birisi olan Demokratik Statism⁴³ (devletçilik), Putin'in görüşlerine ve uygulamalarına en yakın olan

³⁶ Margot LIGHT, Stephen WHITE ve John LÖWENHARDT: "A Wider Europe: The View From Moscow and Kyiv", **International Affairs**, Vol. 76, No. 1, 2000, 77–88.

³⁷ Ömer Göksel İŞYAR: **Bölgesel ve Global Güvenlik Çıkarları Bağlamında Sovyet- Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu**, 31–32.

³⁸ Zeynep DAĞI: **Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika: Rusya'nın Dönüşümü**, Boyut Yay., İstanbul, 2002, 159.

³⁹ Margot LIGHT, Stephen WHITE ve John LÖWENHARDT: "A Wider Europe: The View From Moscow and Kyiv".

⁴⁰ Fikirlerini 1995'te yayımlanan "Za Gorizontom (Ufkun Ötesi)" adlı kitabında ortaya koyan Zyuganov, Rus Milliyetçiliği, Ortodoksluk ve Marksizmi birleştirmeyi savunmuştur. Ömer Göksel İŞYAR: **Bölgesel ve Global Güvenlik Çıkarları Bağlamında Sovyet- Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu**, 35.

⁴¹ Zhirinovskiy'nin düşünceleri için bkz.: John O'LOUGHLIN: "Geopolitical Fantasies, National Strategies and Ordinary Russians in the Post-Communist Era"; Ömer Göksel İŞYAR: **Bölgesel ve Global Güvenlik Çıkarları Bağlamında Sovyet- Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu**, 44–47; Yevgeni BAJANOV: "Rusya'nın Değişen Dış Politikası", A. Altay ÜNALTAY, **Menfaatler Çatışması Ortasında** Türkiye, Ülke Yay., İstanbul, 2000, 53-83; Aleksandr A. SERGOUNIN: "The Russia Dimension", Hans MORITZEN (Ed.): **Bordering Russia: Theory and Prospects for Europe's Baltic Rim**, Aldershot, Ashgate, 1998, 15–71.

⁴² Aşırılıkçı Avrasyacılık hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Andrei P. TSYGANKOV: "Hard-Line Eurasianism and Russia's Contending Geopolitical Perspectives", **East European Quarterly**, Vol. 32, No. 3, 315–334. Ayrıca Aşırılıkçı Avrasyacılığın ideoloğu kabul edilen Aleksandr DUGIN'in fikirleri için de bkz.: Aleksandr DUGIN: **Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım**.

⁴³ Siyaset bilimci Graham Smith'e göre, Demokratik Statism, Batıcı liberalizm ile Rus neouluşçuluğunun karışımı olarak düşünülebilir. Demokratik Statism'e göre, Rusya bazı konularda batı ile birlikte çalışmalıdır. Bu yaklaşım, XXI. yüzyıl şartlarında sadece Avrasya ile ilgilenmenin ve yetinmenin pek gerçekçi olmayacağını savunmaktadır. Diğer taraftan bu görüşü savunanlar

yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Putin yönetimi, Rusya'nın bir dünya gücü rolünü oynamasını arzu etmektedir. Putin, pragmatik bir tavırla, maceracı politikalarından uzak durmaktadır. Putin'in izlediği dış politikada, Avrupa yönelimi anahtar konumda gözükmektedir.⁴⁴ Bu yaklaşımın temel sebebi olarak, Rusya'nın batılı ulusal kimliği ve Avrupa ile arasındaki yüzlerce yıllık geleneksel ilişkileri gösterilmektedir. Ancak, öte yandan, Rusya'nın dünyada önemli bir güç olmak istemesinin en önemli göstergesi, sık sık ve aktif olarak "Asya kartını" kullanmasıdır. Tarihsel sebeplerle ve jeopolitik konumu nedeniyle Rusya, her zaman Avrupalılar içinde Asya ile en yakın olan ülke olmuştur. Putin kutuplardan biri de Rusya olmak şartıyla çok kutuplu bir dünyayı tercih etmektedir.⁴⁵ Putin ile birlikte Atlantikçilik fikri "medeni ortaklık" fikrine dönüşmüştür. Bu yeni yaklaşım; karşılıklı olarak, milli menfaatlere saygı gösterilmesini, özellikle savunma, güvenlik ve ekonomi alanlarında olmak üzere çeşitli siyasi faaliyetlerde karşılıklı menfaate dayalı bir işbirliğini ve uluslararası sistem içinde medeni bir rekabeti gerektirmektedir.⁴⁶

Başkan Putin'in Temmuz 2000'de imzaladığı Dış Politika Doktrini'nde şu ifadeler yer almıştır: "Rusya büyük bir Avrasya gücüdür ve... Uluslararası ilişkilerde çok kutuplu bir sistemin oluşmasını kabul edecektir... Rus dış

paradoksal bir şekilde, izolasyonist görüşü desteklemek konusunda diğer Avrasyacı görüşlerden daha ısrarcıdır. Onlara göre Rusya'nın ulusal çıkarları, hem batılı güçlerle hem de Asya'daki komşularıyla ittifak yapmasını imkânsız kılmaktadır. Zira, bir ittifak yapması durumunda ya batının hakimiyeti altına girecek ya da Asyalı komşuları tarafından emperyal bir güç olarak görülüp, nefret duyguları uyandıracaktır.[Mark SANDLE. "Searching for a National Identity: Intellectual Debates in Post-Soviet Russia", Christopher WILLIAMS ve Thanasis D. SFICAS (Ed.), **Ethnicity and Nationalism in Russia, the CIS and the Baltic States**, Aldershot, Ashgate, 1999, 75] Monroe Doktrini'nin bir Rus versiyonunun hayata geçirilmesini arzu eden demokratik statistler, Avrasya'da ortaya çıkan boşluğu yakın çevreye odaklanarak doldurmanın gerekliliğini vurgulamaktadırlar. [Rusya'nın Güney Kafkasya'ya yönelik politikaları da bu çerçevede değerlendirilebilmektedir. Bkz.: Brenda SHAFFER: "Measured US Support Remains Key to Caucasus", **Los Angeles Times**, 23 Şubat 2000] Bahsedilen jeopolitik boşluğu doldurmak için Rusya, kendi yakın çevresindeki bağımsız devletlerle ittifaklar kurmalı; gerekli olduğunda yakın çevresinde askeri ve ekonomik araçları kullanılmalı; bu bölgeye gerektiğinde stratejik baskılar da uygulayabilmelidir. Bazı çevreler tarafından Demokratik Statizm'in Putin Doktrini'nin özünü oluşturduğunu ileri sürülmektedir. Diğer taraftan 1994 yılından sonra Demokratik Statizm tarzında bir Avrasyacı düşüncenin Rus politik hayatında hâkim olduğu fikri çok ağırlık kazanmaktadır. Bkz.: John O'LOUGHLIN: "Geopolitical Fantasies, National Strategies and Ordinary Russians in the Post-Communist Era"; Ömer Göksel İŞYAR: **Bölgesel ve Global Güvenlik Çıkarları Bağlamında Sovyet- Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu**, 48-51.

⁴⁴ Baidya Bikash BASU: "Russian National Security Thinking".

⁴⁵ Vladimir KOLOSSOV, Rostislav TUROVSKY: "Russian Geopolitics at the Fin-de-Siecle".

⁴⁶ Gerhard MANGOTT: "Dizlerinin Üzerine Çöken Dev: Rusya'nın Küresel Rolü Üzerindeki Yapısal Kısıtlamalar", Yılmaz TEZKAN (Ed.): **Kadim Komşumuz Yeni Rusya**, Ülke Yay., İstanbul, 2001, 87.

politikasının özelliği, onun dengeli karakteridir. Avrupa'nın en büyük ülkesi olarak Rusya'nın jeopolitik durumu tarafından belirlenen bu karakteri, gayretlerin her yönde en uygun kombinasyonunu gerektirmektedir.⁴⁷

Putin, Rus halkını bir araya getiren "Rus ideolojisi"ni geliştirmeyi amaçlamaktadır. Rusya'yı Rusya yapan geleneksel değerlerin bilincinde olunmalıdır. Güçlü devlete inanç gereklidir.⁴⁸ Putin'in referans aldığı bu Rus geleneksel değerleri başlıca üç başlık altında ele alınmaktadır: Rusya'nın güçlü bir ülke olması için mutlaka gerekli olan 'Vatanperverlik'; 'Güçlü Devlet'; Bireyciliğin üstünde bulunan 'Toplumsal Dayanışma' ve 'Paternalistik Duygular'. Putin'e göre, her şeyin başında demokratik, hukuka dayalı, federal yapıda güçlü bir devletin tesis edilmesi gerekmektedir. Putin geçici de olsa, Rusya'nın bir dünya gücü olmasından çok bir Avrasya gücü olduğu vurgusunu yapmaktadır.⁴⁹

Rusya Dış ve Savunma Politikası Konseyi, Haziran 2001'de Rusya'nın uluslararası statüsünü güçlendirmek için Avrasyacılığın benimsenmesi gerektiğini kabul etmiştir.⁵⁰ Putin de bu yaklaşımı açıkça desteklemiştir.

2. 1. 2. 4. Slavofil Avrasyacılık

Slavofil Avrasyacılar'a göre Rusya kendi kaynakları ile kalkınmalı ve Batı'nın yardımları alınmamalıdır. Hatta Rusya'nın, egemenliğini kısıtlayabileceği gerekçesiyle, Batılı ekonomik, siyasî ve askerî kurumlara katılmasına da karşıdırlar.⁵¹

Slavofil Avrasyacılar'a göre Rusya'nın eşsizliği onun jeopolitik konumundan değil⁵², iki medeniyetin ortasında bulunmasındandır. Bu durum Rusya'ya doğal ve manevî bir denge unsuru olma özelliği kazandırmaktadır.

Bu görüşün en önemli temsilcisi ünlü düşünür Aleksandr Soljenitsin'dir.

⁴⁷ Vladimir KOLOSSOV, Rostislav TUROVSKY: "Russian Geopolitics at the Fin-de-Siecle".

⁴⁸ Asem NAUŞABAYEVA: "Yeltsin'den Sonra Putin'le Yeni Rusya", **Stratejik Analiz**, C. 1, S. 1, Mayıs 2000, 3–10.

⁴⁹ John O'LOUGHLIN: "Geopolitical Fantasies, National Strategies and Ordinary Russians in the Post-Communist Era".

⁵⁰ Ilan BERMAN: "Putin's Problem: The War on Terrorism Gets in the Way of the Eurasia Dream", **National Review**, 8 Ocak 2002. <<http://www.nationalreview.com/comment/comment-berman010802.shtml>>

⁵¹ Aleksandr A. SERGOUNIN: "The Russia Dimension".

⁵² Elgiz Pozdnyakov'un bu fikrini aktaran: Ömer Göksel İŞYAR: **Bölgesel ve Global Güvenlik Çıkarları Bağlamında Sovyet- Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu**, 56.

Soljenitsin'e göre⁵³, Batı'nın manevî değerleri eksiktir ve onun aşırı materyalist boyutu reddedilmelidir. Soljenitsin, Rusya'nın iç kaynaklarına, Rus dış politikasına ve Rusya'daki manevî ahenge dikkat çekmektedir.⁵⁴

2. 1. 3. Yakın Çevre Politikası

İlk olarak Dışişleri Bakanı Kozirev'in, 2 Ocak 1992'de İzvestiya gazetesinde yazdığı bir makalede kullandığı "Blijniy Zarubej / Yakın Çevre / Near Abroad" kavramı "Yakın Çevre Politikası"nın kaynağı olmuştur. Avrasyacıların muhalefeti doğrultusunda etkinlik kazanacak olan "Yakın Çevre Politikası" iktidarın da politikası haline gelmiştir.⁵⁵

2. 1. 3. 1. İlk Ulusal Güvenlik Doktrini

Yeni Rus dış politikası, 1992 yılının sonunda Dışişleri Bakanı Andrei Kozirev başkanlığında bazı toplantılar sonucunda karşıt görüşler arasındaki zıtlıklar arasından bir uzlaşma sağlanarak tespit edilmiştir. Kozirev'in Halk Temsilcileri Meclisi Dış Politika Komisyonu'na sunduğu "Rusya Federasyonu'nun Yeni Dış Politika Konsepti"⁵⁶nin daha sonra Meclis tarafından Ekim 1992'de kabul edilmiş ve 25 Ocak 1993'te yayımlanmıştır. Bu uzlaşma çerçevesinde yeni Rus dış politikasının hedefleri ve metotları şu şekilde belirlenmiştir:⁵⁷

- Rus dış politikasının esası, Rus temel millî çıkarları olmalıdır ve Rusya'nın hükümranlılığını, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumayı hedef bilmelidir.

⁵³ Aleksandr Soljenitsin'in fikirleri hakkında geniş bilgi için bkz.: İlhan LİVAOĞLU: **Soljenitsin Kahraman mı, Gafil mi, Piyon mu**, Sabah Yay, İstanbul, 1977.

⁵⁴ John O'LOUGHLIN: "Geopolitical Fantasies, National Strategies and Ordinary Russians in the Post-Communist Era".

⁵⁵ Zaman içerisinde gelişen bu düşüncelerin evrimi için Dışişleri Bakanı Kozirev'in yazılarına bkz.: Andrei KOZYREV: "Russia: A Change for Survival", **Foreign Affairs**, Vol. 71, No. 2, March/April 1992, 1–16; Andrei KOZYREV: "The Lagging Partnership", **Foreign Affairs**, Vol. 73, No. 3, May/June 1994, 59–71.

⁵⁶ "Konseptsiya Vneşney Politiki Rossiyskoy Federatsii", **Vestnik MID**, No. 1, 1993, 3–23.

⁵⁷ Foreign Policy Council: "Russia's Foreign Policy Concept", **International Affairs (Moscow)**, February 1993, 14–16.

– Rusya'nın her konuda ve alanda emniyet ve güvenliğini sağlamalıdır. Rusya'yı en kısa bir zamanda hür, demokratik bir ülke haline getirmeyi amaçlamalıdır.

– Pazar ekonomisini başarıya ulaştırmalı ve ekonomiyi bir süper güce yakışır bir seviyeye çıkartmayı başarmalıdır. Bunu yaparken de Rusya Federasyonu'nun dünya toplumuna politik ve ekonomik entegrasyonunu sağlamalıdır.

– İç ve dış politika arasında organik ve sürekli bir bağ geliştirilmelidir.

– Fertlerin çıkarlarına ve insan haklarına öncelik veren politikalar üretilmelidir.

– Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan dünya düzeni içinde Rusya'nın üstüne düşen görevleri tam anlamıyla gerçekleştirebilmesi amacıyla sürekli ve radikal değişimlerin sağlanacağı politikalar belirlenmelidir.

– Diplomatik ve politik metotlar dikkatle uygulanmalı, gerekli yerlerde uluslararası kurallar çerçevesinde kuvvet kullanılması yoluna gidilmeli ve böylece millî ve uluslararası güven ve istikrar sağlanmalıdır.

– Karşılıklı çıkarlar çerçevesinde ve tamamen eşit haklar muvacehesinde bütün ülkelerle açıklık ve karşılıklı çıkar politikaları içinde işbirliği teşvik edilmelidir.

– Rusya'dan ayrılmış olan ve Rusya'nın etrafında bulunan eski Sovyet cumhuriyetleri ile olan ilişki ve bağlara önem verilmelidir. Bu ülkelerle olan bağ ve ilişkilerin Rusya'nın iç gelişimleri olduğu kadar uluslararası politikadaki yerini belirlemesi açısından da büyük önem taşıdığı daima akılda tutulmalıdır.

1993 yılının sonu itibariyle Rusya Federasyonu, tekrar Sovyet Cumhuriyetleri'ni etki altına almak için faaliyetlere başlamıştır. Bu çerçevede Gürcistan'a karşı Abazalar desteklenerek, 93.000 Abaza'nın 5,5 milyon Gürcü'yü yenmesi sağlanır iken, Moldova'ya karşı hem 14. Ordunun askerî gücü hem de

ekonomik tehdit kullanılmıştır. Azerbaycan'da Türkiye yanlısı Elçibey'e ve Halk Cephesi yönetimine karşı Aliyev yönetimi desteklenir ve darbe ile iktidara getirilmiştir.⁵⁸

Rusya, "Yakın Çevre Politikası" çerçevesinde Güney Kafkasya'yı ve Orta Asya'yı 'hayatî çıkar alanları' olarak gördüğünü açıkça ilan etmiştir. 1995 yılında, 14 Eylül tarihli ve 940 sayılı Başkanlık Emri⁵⁹ ile Rusya'nın BDT'ye yönelik politikalarının temel amaçları şöyle belirlenmiştir:⁶⁰

1. Özel bir Rus etki alanının kurulması,
2. BDT sahasında yabancı varlığının ve etkisinin yayılmasının en aza indirilmesi,
3. Bölgesel savaşların önlenmesi veya çevrenmesi,
4. Etnik Rusların korunması

Rusya bu ilkeler doğrultusunda, yeni cumhuriyetlerde kalan Rusların hakları konusunda kararlı olduğunu belirtiyordu. Hatta Dışişleri Bakanı Kozirev'in ağzından, Rusya'nın eski Sovyet cumhuriyetlerindeki soydaşlarının haklarını korumak için askerî müdahale hakkını saklı tuttuğunu beyan etti.⁶¹

Ancak bu durum, Rusya'nın soydaşlarını koruma bahanesiyle bu ülkelerin iç işlerine karıştığı⁶² ve bu insanları "beşinci kol" olarak kullandığı şeklinde eleştirdi.⁶³

Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev, Rusya'nın eski Sovyet cumhuriyetlerinde kalan Rusları bahane ederek bu ülkelerin iç işlerine karışmasını,

⁵⁸ Ümit ÖZDAĞ: "SSCB'den Rusya Federasyonu'na (1985–1993)".

⁵⁹ John Van OUDENAREN: "Sources of Conflict in Europe and the Former Soviet Union", 231–305. <http://www.rand.org/publications/MR/MR897.chap5.pdf>

⁶⁰ "Strategic Policy Toward CIS Published", **Foreign Broadcast Information Service Daily Report: Central Asia SOV-95**, September 28, 1995, 19–20'den naklen Richard SOKOLSKY ve Tanya CHARLICK-PALEY: **NATO and Caspian Security: A Mission Too Far?**, RAND, Santa Monica, California, MR1074-AF, 1999, 24.

⁶¹ Martha B. OLCOTT, Anders ASLUND ve Sherman W. GARNETT: **Getting It Wrong: Regional Cooperation and the Commonwealth of Independent States**, Carnegie Endowment, Washington, 1999, 20–21.

⁶² Aşkaba'ta yapılan Bağımsız Devletler Zirvesinde Yeltsin, Rusya dışında yaşayan yaklaşık 20 milyon Rus'a aynı zamanda Rusya vatandaşlığı da verilmesini önermiş ve bu teklif oy birliğine yakın bir çoğunlukla reddedilmiştir. Elisabeth TEAGUE: "The CIS: An Unpredictable Future", RL Research Report, 17 December 1993'ten naklen Aydın YALÇIN: "Tarih Perspektifinden Orta Asya'nın Geleceği", **Avrasya Etüdüleri**, C. 1, S. 1, İlkbahar 1994, 19–40.

⁶³ Fırat PURTAŞ: **Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu**, 143.

Hitler'in Çekoslovakya'yı ilhak etmek için bu ülkede Südet bölgesinde yaşayan Alman kökenli halkı bahane etmesine benzetiyordu.⁶⁴

Yeltsin'in danışmanlarından Stankeviç ise cevaben Türkiye'nin Kıbrıs'taki ve Bulgaristan'daki Türklerle ilgilenmesini, Almanların Rusya ile ilişkilerde Alman azınlığını kullanmasını örnek vererek Rusya'nın yakın çevresindeki Rusların haklarını savunmasının emperyalizm olarak değerlendirilmemesi gerektiğini ileri sürüyordu.⁶⁵

Bir taraftan yakın çevresinin kendisi için hayati önemde bulunduğunu ileri süren Rusya, diğer taraftan da BDT üyesi devletlerle etkin bir işbirliğini kendi içindeki merkezkaç kuvvetlere karşı önemli bir araç olarak görüyordu.⁶⁶

Rusya bu amaçlarını gerçekleştirmek için üç temel araç kullanmayı öngörüyordu⁶⁷:

1. BDT çerçevesinde daha sıkı bir ekonomik ve askerî entegrasyonun sağlanması⁶⁸,
2. Hazar havzası devletlerini Rusya'ya bağlamak için askerî, ekonomik ve politik kontrolün kullanılması,
3. Eski SSCB bölgesinde barış ve istikrarın sağlanması için Rusya idaresinde özel bir BDT barış koruma rolünün ve barışın devamlılığı açısından da garantör sıfatıyla Rusya'nın özel yetkilerinin uluslararası olarak tanınması.

⁶⁴ Aydın YALÇIN: "Tarih Perspektifinden Orta Asya'nın Geleceği", 35.

⁶⁵ Sergei B. STANKEVICH: "Toward a New National Idea", Stephan SESTANOVICH (Der.): **Rethinking Russia's National Interests**, CSIS, Washington, 1994, 27.

⁶⁶ John Van OUDENAREN: "Sources of Conflict in Europe and the Former Soviet Union".

⁶⁷ Richard SOKOLSKY ve Tanya CHARLICK-PALEY: **NATO and Caspian Security: A Mission Too Far?**, 24-25.

⁶⁸ Bazı gözlemciler bunu 'yeni formda bir imparatorluğun' oluşturulması süreci olarak değerlendirmişlerdir. Oluşturulmak istenen bu yeni yapı, eskisine (SSCB) nazaran daha az merkezî, ancak İngiliz Devletler Topluluğu ve AB'den bile daha sağlam bir yapıya sahip olacaktı. Ian BREMMER ve Anthony RICHTER: "The Perils of 'Sustainable Empire'", **Transition**, 15 Mart 1995, 14'ten naklen Ariel COHEN: "The 'New Great Game': Pipeline Politics in Eurasia", **Caspian Crossroads**, Vol. 2, No.1, Spring-Summer 1996 [Bu makalenin Türkçesi için bkz.: **Avrasya Etüdüleri**, C. 3, S. 1, İlkbahar 1996, 2-15].

2. 1. 3. 2. İlk Askerî Doktrin

2 Kasım 1993 tarihinde Güvenlik Konseyi'nin Askerî Doktrin'e ilişkin kararını⁶⁹ Yeltsin'in aynı gün 1833 sayılı Kararname ile onaylaması⁷⁰ sonucu ortaya çıkan bu doktrin⁷¹, yeni kurulmuş olan ve SSCB'nin halefi olan Rusya Federasyonu'nun askerî amaçları, çıkarları ve araçları itibariyle önemliydi. Zira büyük bir güç olan SSCB'den sonra dünyaya ve çevreye yönelik politikalarının değişimini ortaya koymaktaydı.

Giriş kısmında uluslararası ortamda ideolojik bölünmüşlüğü ortadan kalktığı; ortaklık, işbirliği ve yakınlaşma olgularının önem kazandığı ifade edilmekteydi. Hiçbir devletin Rusya Federasyonu'nun düşmanı olmadığı; Rusya Federasyonu ile çıkar çatışması olmayan ülkelerin Rusya Federasyonu'nun ortağı olduğu belirtilmekteydi.⁷²

Doktrine göre, silahlı çatışmaların önlenmesi temel amaçtır. Rusya Federasyonu'na veya müttefiklerine bir saldırı yapılması durumunda ortaya çıkacak kolektif veya bireysel savunma hakkı, başka bir ifade ile öz savunma hakkı hariç, hiçbir devlete karşı silahlı güç kullanılamayacağı belirtilmiştir.⁷³

Doktrin, Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri'ne; Rusya'nın kendisinin ve müttefiklerinin egemenlikleri ve toprak bütünlükleri ile Rusya Federasyonu'nun yaşamsal çıkarlarının korunması, Birleşmiş Milletler (BM) ve uluslararası hukuk çerçevesinde ortaya çıkmış barışı oluşturma ve koruma faaliyetlerine katılması, ülke sınırları ile uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan yükümlülükler çerçevesinde diğer ülkelerin sınırlarındaki silahlı çatışmaların sona erdirilmesi görevlerini yüklemiştir. Doktrin, günümüz koşullarında muhtemel çatışma ve savaş nedenlerini de sıralamıştır. Bu nedenlerden, milliyetçiliğin ve aşırı dinsel akımların,

⁶⁹ Güvenlik Konseyi'ndeki itirazlara rağmen Grachev, Yeltsin'in desteğiyle, doktrini ilk haliyle yayımlamıştır. Neil MALCOLM, Alex PRAVDA, Roy ALLISON and Margot LIGHT, **Internal Factors in Russian Foreign Policy**, Oxford University Press, New York, 1996, 156.

⁷⁰ **Segodnya**, 9 Kasım 1993'ten naklen Alexander A. SERGOUNIN: **Russia: A Long Way to the National Security Doctrine**, Copenhagen Peace Research Institute (CORI), Research Report.

⁷¹ 23 sayfalık doktrin, 18 Kasım 1993'te **Izvestia**'da ve 19 Kasım 1993'te **Krasnaya Zvezda**'da ayrıntılı özeti yayımlamışlardır. Alexander A. SERGOUNIN: **Russia: A Long Way to the National Security Doctrine**.

⁷² Osman Metin ÖZTÜRK: **Rusya Federasyonu Askeri Doktrini**, ASAM Yay., Ankara, 2001, 35.

⁷³ Osman Metin ÖZTÜRK: **Rusya Federasyonu Askeri Doktrini**, 35.

özellikle tehlikeli olduğu vurgulanmıştır.⁷⁴

Rusya'nın yakın çevresine yönelik politikalarını şekillendirmede 1996 yılının başlarına kadar, Dışişleri Bakanlığı fazlaca etkinlik gösterememiştir. Rus Savunma Bakanlığı ise bu politikaların formülasyonu ve uygulanmasında önemli roller oynamıştır.⁷⁵

2. 1. 4. 1997 Ulusal Güvenlik Doktrini

1994 ile 1997 arasındaki dönem Rusya Federasyonu, kendisi için en uygun Ulusal Güvenlik Doktrini'ni oluşturabilme çalışmaları ile geçti. 1994 Temmuz'unun sonunda, Güvenlik Konseyi bünyesinde bir Güvenlik Konsepti oluşturması için Komisyon kuruldu.⁷⁶ 1994 sonbaharında ise Komisyon bir "Ulusal Güvenlik Kanunu" üzerinde çalışıyordu.⁷⁷ Duma'ya bağlı Ulusal Güvenlik Komitesi ancak 1995 sonbaharında Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Kanunu tasarısı oluşturdu.⁷⁸

Kozirev'den Dışişleri Bakanlığı görevini Ocak 1996'da devralan Primakov ile beraber Rus dış politikası, bir yol ayrımına daha girmiştir. Bu dönemde "yakın çevre"nin etki altına alınması daha fazla önemsenmiş, Batı karşısında Asya/Avrasya ile yakınlaşma (Çin, Hindistan gibi devletlerle işbirliği) ve netice itibarıyla "çok kutuplu dünya" fikri ağırlık kazanmıştır.⁷⁹

⁷⁴ İdil TUNCER: "Rusya Federasyonu'nun Yeni Güvenlik Doktrini: 'Yakın Çevre' ve Türkiye", Gencer ÖZCAN ve Şule KUT (Der.): **En Uzun On Yıl**, Buke Yay., 2. Baskı, İstanbul, 2000, 442-443.

⁷⁵ Dov LYNCH: **Russian Peacekeeping Strategies in the CIS: The Cases of Moldova, Georgia and Tajikistan**, Macmillan Press Ltd., London, 2000, 6.

⁷⁶ **Moscow News**, 1994, No. 48, 3'ten naklen Alexander A. SERGOUNIN: **Russia: A Long Way to the National Security Doctrine**.

⁷⁷ **Krasnaya Zvezda**, 29 Ekim 1994'ten naklen Alexander A. SERGOUNIN: **Russia: A Long Way to the National Security Doctrine**.

⁷⁸ **Zakon o Natsionalnoy Bezopasnosty Rossiyskoi Federatsii: Proekt** (The Law on National Security of the Russian Federation: Draft), Committee on National Security, Moscow, State Duma, 1995.

⁷⁹ Primakov Doktrini'nin ilk maddesinde Rusya'nın bir süper güç olmasının zarureti ve bunun gerçekleştirilebilmesi için, Kafkaslar ve Orta Asya ülkelerinin "Yeni Büyük Rusya" ile yeniden bütünleştirilmesinin bu amaçla da güç kullanımı ve destabilizasyon silahının kullanılmasının gereğine işaret etmektedir [Paul Michael WILBEY: *The Southern Eurasian Great Game*, Institute for Advanced Strategic and Political Studies, April 1999'dan naklen A. Necdet PAMİR: **Bakü-Ceyhan Boru Hattı: Orta Asya ve Kafkasya'da Bitmeyen Oyun**, ASAM Yayınları, Ankara, 1999,

Primakov'un dış politika anlayışı, her geçen gün Rus dış politikasını giderek daha fazla etkilemiş ve günümüzde ise tamamen hâkim anlayışın bu yönde olduğu söylenebilir.

Yeni Ulusal Güvenlik Konsepti⁸⁰, 17 Aralık 1997 tarihinde Yeltsin'in 1300 sayılı Başkanlık Kararnamesini onaylamasıyla yürürlüğe girmiştir. Bu belgede Rusya'nın bireysel, toplumsal ve devlet olarak millî menfaatleri anlatıldıktan sonra, dış politika ele alınmıştır. Buna göre Rusya Federasyonu'nun dış politika alanındaki millî menfaatleri, "çok kutuplu" bir dünyada, kutuplardan birisi olmayı ve büyük bir güç olmayı amaçlayan aktif bir dış politika uygulamasını gerektirmektedir. Metne göre bunun için gereken unsurlar şunlardır⁸¹:

- BDT üyelerinin gönüllü bütünleşmesi,
- Ekonomik, askerî odaklar ve büyük güçler arasında tarafsız ortaklıklar kurulması için ilişkilerin genişletilmesi,
- Uluslararası suçlarla ve terörizmle mücadele için uluslararası işbirliğinin desteklenmesi,
- En başta BM Güvenlik Konseyi olmak üzere, Rusya'nın önemli rol oynadığı, küresel politikanın ve ekonomik sürecin ortak yönetimini yürüten mekanizmaların güçlendirilmesi.

Güvenlik Konseyi'nin üyelerinden Leonid Mayorov'a göre birkaç yıl içerisinde geliştirilen bu doküman, Rusya tarihinde ilk defa, birey, toplum ve devlet eksenli güvenlik anlayışını kapsamlı bir şekilde ortaya koymuştur.⁸²

Yeni Ulusal Güvenlik Konsepti metni -Sovyet dönemi dokümanlarındaki

29–30]. Doktrinin ikinci maddesinde ise, "ABD ve Türkiye gibi vekillerinin bölgede etkin olmamasının sağlanması gerektiği yer almaktadır. Bir diğer önemli maddesinde de, ABD'nin Kosova'da, Körfez'de, Tayvan'da ve diğer kritik bölgelerdeki sorunların çözümünde ortaya koyacağı gücün büyütülmemesi ve bu anlaşmazlık alanlarında Sırbistan'a, İran'a, Irak'a ve Çin'e destek verilmesinin gereği vurgulanmaktadır.

⁸⁰ "Konzeptsiya Natsionalnoy Bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii" (Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Konsepti), **Rossiiskaya Gazeta**, 26 Aralık 1997, 4–5; **FBIS–SOV–97–364**, 30 Aralık 1997.

⁸¹ Alexander A. SERGOUNIN: **Russia: A Long Way to the National Security Doctrine**, Copenhagen Peace Research Institute (CORI), Research Report.

<<http://www.ciaonet.org/wps/sea03/>>

⁸² Sergei CHUGAYEV: "Sostoyanie ekonomiki i obshestva - glavnyaya ugroza dlya Rossii, govornitsya v rossiyskoi kontseptsii natsionalnoi bezopasnosti" (Rusya Ulusal Güvenlik Konseptine Göre Rusya İçin Ana Tehdit Ekonominin ve Toplumun Durumudur), **Izvestia**, 19 Aralık 1997'den naklen Alexander A. SERGOUNIN: **Russia: A Long Way to the National Security Doctrine**.

gibi- küresel yapının ve Rusya'nın durumunun geleneksel analizi ile başlıyor. 1993 Dış Politika Konsepti'ne benzer şekilde, çağdaş dünya dinamiklerinin en önemli özelliği olan "çok kutuplu dünyanın yükselişi"ni tanımlıyor. Doktrine göre Rusya, dünyanın karmaşık yapısında kendi yerini bulmalı ve hatta kutuplardan biri haline gelmelidir.⁸³

Soğuk Savaş sonrasında dünya gücünün yapısındaki değişikliği vurgulayan doktrine göre: "Uluslararası ilişkilerde askerî güç önemli bir unsur olarak kalırken, ekonomik, siyasî, bilimsel-teknik, çevresel faktörlerin ve bilginin rolü de artmaktadır"⁸⁴.

Bazı uzmanlar, Rusya'nın dışarıdan bir askerî tehdit algılaması olmadığını ilk defa çok üst düzey yetkililer tarafından doğrulanmasının önemini vurgulamışlardır.⁸⁵ Zira doktrine göre: "Rusya Federasyonu'nun ulusal güvenliğine yönelik tehdidin ana sebebi ekonomide meydana gelen kriz durumudur"⁸⁶.

2. 1. 5. Yeni Yüzyıl İçin Doktrinler

2. 1. 5. 1. Yeni Askerî Doktrin

21 Haziran 2000 tarihli ve 706 sayılı Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Kararnamesi ile kaldırılan 1993 tarihli askerî doktrin'in yerini alan yeni Askerî Doktrin⁸⁷, üç temel bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde askerî – siyasî temeller; ikinci bölümde askerî – stratejik temeller ve üçüncü bölümde de askerî – iktisadî temeller ele alınmıştır.

Silahlı mücadelenin araç, şekil ve yöntemlerinin niteliksel değişime uğramasının, silahlı mücadelenin yayıldığı alanın genişlemesinin sonuçlarının

⁸³ Alexander A. SERGOUNIN: **Russia: A Long Way to the National Security Doctrine.**

⁸⁴ "Konzeptsiya Natsionalnoy Bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii" (Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Konsepti), **Rossiiskaya Gazeta**, 4.

⁸⁵ Sergey Chugayev, "State of the Economy and Society Main Threat for Russia", **The Jamestown Foundation Prism**, Vol. IV, No. 1, Part 1, 9 January 1998'den naklen Alexander A. SERGOUNIN: **Russia: A Long Way to the National Security Doctrine.**

⁸⁶ "Konzeptsiya Natsionalnoy Bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii" (Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Konsepti), **Rossiiskaya Gazeta**, 4.

⁸⁷ <http://www.in.mid.ru/website/nsite-sv.nsf/mnsdoc/02.01.06.04>.

ağırlığının hem mevcut askerî – siyasî durumu, hem de askerî – siyasî duruma ilişkin gelişmenin yönü üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir.

Doktrin, askerî tehditlerin önlenmesinde, öncelikle askerî olmayan unsurların kullanılmasını ve barışçı bir dış politika izlenmesini öngörmektedir ve bir anlamda bu Doktrin savaşı önleme doktrini olarak adlandırılabilir.⁸⁸ Bununla beraber yeni Doktrinde, 1993 Doktrinine göre, nükleer caydırıcılığın daha çok öne çıkarılmış olduğu da görülmektedir.

Rusya Federasyonu'nun çok kutuplu bir dünya düzeninden yana olduğunu ortaya koyan ifadeler ve ABD'nin uluslararası politikada öne çıkmasından duyulan rahatsızlığı belirten ifadeler Doktrinde öne çıkan hususlardandır. BM Güvenlik Konseyi kararına dayanmayan müdahalelerin haksız ve hukuka aykırı olduğunun altı özellikle çizilmiştir.

Yurt dışında Rusya Federasyonu vatandaşlarının haklarının ve çıkarlarının korunmasının, askerî güvenliğin sağlanması kapsamında görülmesi, Rus Dış Politikası açısından oldukça önemlidir. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan yeni bağımsız devletlerde ciddi miktarda Rusya Federasyonu vatandaşı bulunduğu dikkate alınırsa, bunların Rusya Federasyonu'na, bu ülkelerin iç işlerine karışma ve bu ülkeler üzerinde etkili olma imkanı verebileceği görülmektedir.⁸⁹

Doktrine göre, Rusya Federasyonu'nun askerî güvenliğinin sağlanması demek, Rusya Federasyonu'na yönelik askerî tehdidin önlenmesi, tecrit edilmesi ve ortadan kaldırılması demektir. Doktrinde askerî güvenliğe bakış açısı da ortaya koyulmuştur. Bu kapsamda, demokratik hukuk devletinin kurulması, sosyo-ekonomik reformların yapılması, uluslararası ilişkilerin karşılıklı çıkar ve iyi komşuluk üzerine yürütülmesi, ortak ve kapsamlı bir uluslararası güvenlik sisteminin oluşturulması, dünya barışının korunmasının ve güçlendirilmesinin herkes için düşünülmesi, hususlarına yer verilmiştir.

⁸⁸ Valeri MANILOV: "Russia's New Military Doctrine", *International Affairs: A Russian Journal*, No. 4, 2000.

⁸⁹ Tatiana POLOSKOVA: "Diasporas and Foreign Policy", *International Affairs*, Vol. 46, No. 1, 2000, 131–134.

2. 1. 5. 2. Ulusal Güvenlik Doktrini

10 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe giren Doktrin⁹⁰, genel olarak dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Rusya Federasyonu'na uluslararası toplumun içinden bakılmaktadır. İkinci bölümde, Rusya Federasyonu'nun ulusal çıkarlarına değinilmektedir. Üçüncü bölümde, Rusya Federasyonu'na yönelik ulusal güvenlik tehditlerine değinilmektedir. Dördüncü bölümde de, Rusya Federasyonu'nun ulusal güvenliğinin sağlanması üzerinde durulmaktadır.

İki kutuplu dönem sonrasında, birbirine zıt iki eğilim ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi, çok sayıda ülkenin ve örgütün, uluslararası sürecin çok taraflı mekanizmasındaki ekonomik ve politik konumlarını pekiştirmelerini; bu çerçevede, ekonomik, politik, bilimsel, teknolojik, ekolojik ve iletişimsel faktörlerin önem kazanmasıdır. İkincisi de, ABD'nin önderliğinde, gelişmiş batılı ülkelerin egemenliğine dayanan bir uluslararası ilişkiler sisteminin ortaya çıkması ve bu ortamda, önemli sorunların, temel uluslararası hukuk kuralları görmezden gelinerek, askerî güç yöntemleriyle tek taraflı çözülmesi eğiliminin ortaya çıkmasıdır.⁹¹

Rusya Federasyonu'nun ulusal çıkarları, bireyin, toplumun ve devletin her alandaki, bu üç unsurun arasında dengelenmiş çıkarlarının toplamıdır. Rusya Federasyonu'nun ulusal çıkarlarının gerçekleştirilmesi, ancak ekonominin sürekli gelişimi ile mümkün olabilecektir. Ekonomik çıkarları, Rusya Federasyonu için kilit önemde olan çıkarlarıdır.⁹²

Rusya Federasyonu için, ülke ekonomisinin durumu, devlet yönetim birimlerinin ve sivil toplum yapısının yetersizliği, toplumdaki derin sosyo-ekonomik bölünme, örgütlü suçların ve terörizmin boyutlarının artması, etnik gerginlikler, uluslararası ilişkilerde karşılaşılan zorluklar gibi, bir dizi iç ve dış faktör ulusal güvenliği tehdit etmektedir.

Rusya Federasyonu'nun ulusal güvenliğini sağlamaya yönelik hedefleri,

⁹⁰ <<http://www.in.mid.ru/website/nsite-sv.nsf/mnsdoc/02.01.06.03.>>

⁹¹ Osman Metin ÖZTÜRK: **Rusya Federasyonu Askeri Doktrini**, 20–21.

⁹² Osman Metin ÖZTÜRK: **Rusya Federasyonu Askeri Doktrini**, 22.

genel olarak şu şekilde sıralanmıştır:⁹³

- İç ve dış tehditlerin zamanında öngörülmesi ve ortaya çıkarılması,
- Operatif ve uzun vadeli tedbirlerin hayata geçirilmesi,
- Egemenliğin, ülke bütünlüğünün ve sınır alanlarının güvenliğinin sağlanması,
- Devletin hâkimiyetinin, yerel yönetimlerinin özerkliğinin ve yasama sisteminin mükemmelleştirilmesi,
- Hukuka bağlılığın sağlanması,
- Devletin askerî potansiyelinin yükseltilmesi ve yüksek düzeyde tutulması,
- Kitle imha silahlarının yayılmasını önleme rejiminin güçlendirilmesi,
- Yabancı banka, sigorta ve yatırım şirketlerinin faaliyetlerinin düzenlenmesinde devletin rolünün artırılması,
- Stratejik doğal kaynakların, telekomünikasyon, ulaşım ve mal dağıtım ağlarının, yabancı şirketlerin kullanımına verilmesinde belirli sınırlamalara gidilmesi,
- Ekonomideki devlet yönlendirmesinin güçlendirilmesi

2. 1. 5. 3. Dış Politika Doktrini

28 Haziran 2000’de yürürlüğe giren Dış Politika Doktrini⁹⁴, genel olarak beş bölümden oluşmuştur: Birinci bölümde genel prensipler anlatılırken, ikinci bölüm “Modern Dünya ve Rusya Federasyonu’nun Dış politikası” başlığını taşımaktadır. Üçüncü bölümde, küresel sorunların çözümünde Rusya Federasyonu’nun öncelikleri ele alınmıştır. Dördüncü bölümde, bölgesel önceliklere değiniliyor. Beşinci ve son bölümde ise Rusya Federasyonu’nun dış politikasının şekillenmesi ve hazırlanması üzerinde durulmuştur.

Doktrinin genel prensipler bölümünde, 21. yüzyılın başında yeniden şekillenen uluslararası ortamın, Rusya Federasyonu’nun çevresini ve dış politika

⁹³ Osman Metin ÖZTÜRK: **Rusya Federasyonu Askeri Doktrini**, 23–24.

⁹⁴ <

önceliklerini yeniden değerlendirmek durumunda bıraktığı ifade edilmektedir. Doktrinde, Rusya Federasyonu'nun dış politika öncelikleri şöyle sıralanmıştır:⁹⁵

- Ülke güvenliğini, egemenliğini ve toprak bütünlüğünü korumak,
- Uluslararası ortamda sağlam ve prestij içeren bir konumda bulunmak,
- Rusya Federasyonu'nun, bir "büyük güç" ve modern dünyanın "en etkili merkezlerinden" biri olarak çıkarlarının sürekliliğini sağlamak,
- Uluslararası politikada, istikrarlı, adil, demokratik bir dünya düzeninin ortaya çıkmasına katkıda bulunmak ve bu konuda etkili olmak,
- Rus dilinin ve kültürünün ülke dışında yaygın olarak kullanılmasını sağlamak,
- Rusya Federasyonu hakkında olumlu bir uluslararası kamuoyunun oluşmasını teşvik etmek,
- Rus vatandaşlarının çıkarlarını ve haklarını, hem içeride hem de dışarıda en üst seviyede tutmak ve korumak.

Rusya Federasyonu, çok kutuplu bir dünya düzenine ulaşılmasından yanadır. 21. yüzyılın dünya düzeni, temel uluslararası sorunların çözümünün kolektif mekanizmalar üzerinden olmasını öngörmelidir.

BM, 21. yüzyılda uluslararası ilişkileri ana merkez olarak kalmalıdır. Rusya Federasyonu, BM'nin ve BM Güvenlik Konseyi'nin rolünü azaltacak girişimlerin karşısında olmalıdır.

Avrupa ülkeleriyle ilişkiler, Rus dış politikasının geleneksel önceliğidir. Temel amaç, istikrarlı ve demokratik bir Avrupa güvenliğinin ve işbirliğinin ortaya çıkarılmasıdır. AGİT'in faaliyetlerinin, özellikle Balkanlar ve eski Sovyetler Birliği coğrafyasına kaymasına karşı çıkılmalıdır.

Rusya Federasyonu NATO'nun Avrupa'nın genel güvenliği ve istikrarı açısından taşıdığı önemin farkındadır ve NATO ile daha fazla işbirliği imkânını aramaktadır.

Rusya Federasyonu, Orta Doğu'daki pozisyonunu restore etmek ve güçlendirmek, özellikle ekonomik çıkarlarını gözetmek durumundadır. Ortadoğu,

⁹⁵ Osman Metin ÖZTÜRK: **Rusya Federasyonu Askeri Doktrini**, 28–29.

Karadeniz, Kafkaslar ve Hazar Denizi, barış, istikrar ve iyi komşuluk açısından önemlidir.

2. 2. Amerika Birleşik Devletleri

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ABD, Rusya'nın geleceğine ilişkin muhtemel iki senaryonun gerçekleşmesinden endişe etmekteydi⁹⁶. Üzerinde durduğu ve desteklediği senaryo ise bunlardan ayrı bir üçüncüsüdür. Projeksiyon çalışmalarında ortaya konan ve olumsuz olarak değerlendirilen iki senaryodan birincisi ve en korkutucu olanı; imparatorluğun geri dönüşü, Rus imparatorluğu'nun yeniden inşası olmuştur. Bu durumun komünist ve radikal muhaliflerin birleşmesiyle gündeme gelmesinden endişe edilmiştir.⁹⁷

Yine ABD'nin işine gelmeyeceği düşünülen ikinci senaryo ise; Rusya'nın dağılması ihtimali olmuştur. Rusya'da bir iç savaş çıkmasından korkulmuştur. Zira o dönemde Rusya'da, Moskova'daki merkezî hükümetten memnun olmayan birçok bölge vardı. Yeraltı kaynakları zengin olan Tataristan ve Doğu Sibirya'daki Yakut-Saha cumhuriyetleri bağımsızlıklarını istemekteydiler. Etnik Rus bölgeleri statülerinin Tataristan, Başkurdistan ve Çeçenistan gibi cumhuriyetlerle aynı olmasını ve doğal kaynakları üzerinde daha fazla kontrol ve kendi vergilerini toplayabilme imkânını istemekteydi. Urallar'daki Sverdlovsk bölgesi, komünist yanlısı Novosibirsk bölgesi ve Rusya'nın tarım alanları olan Sibirya ve Uzakdoğu'daki bölgeler egemen cumhuriyet olduklarını ilan etmişlerdi.

ABD'ye göre Rusya Federasyonu, Sovyetler Birliği dönemindeki etkisini

⁹⁶ Ariel COHEN: "Rusya ve Komşuları: Amerika Birleşik Devletleri'nin Avrasya Politikasının Oluşturulması" (The Heritage Foundation: Konferans Tebliği, 19 Kasım 1993), **Avrasya Dosyası**, C. 1, S. 1, İlkbahar 1994, 56–71.

⁹⁷ Muhaliflerin yoğun baskısı neticesinde Rusya'nın Avrasya'da yeni bir Monroe Doktrini oluşturmasının tehlikesi üzerinde durulmuştur. Böyle bir doktrin ile Rusya'nın eski Sovyetler Birliği'nde bir etki sahası sağlayacak, Moskova tek başına hayatî menfaatlerinin ne olduğunu ve bu menfaatlerini korumak için ne zaman, nereye ve ne kadar asker göndermesi gerektiğini belirleyecekti. Bu görüşün yansımaları olarak Yeltsin dünyaya Rusya'nın eski Sovyetler Birliği'ndeki Birleşmiş Milletler benzeri görevini tanınması çağrısında bulunmuştur. Ekim 1993'teki BM Genel Kurulu'ndaki konuşmasında Dışişleri Bakanı Kozirev Rusya'nın eski Sovyetler Birliği'nde hâkim rol oynaması gerektiğini söyledi ve Rusya'nın fethetmesi yüzyıllar süren jeopolitik menfaatlerinin korunmasını istedi. Ariel COHEN: "Rusya ve Komşuları: Amerika Birleşik Devletleri'nin Avrasya Politikasının Oluşturulması".

kazanmak için çabalamaktan uzak olmalı, bunun yanında dağılmaması için de desteklenmeliydi. Bir bölgesel güç olarak Amerikan menfaatlerini zedelemeyecek şekilde varlığını sürdürmeliydi. Zaman içinde yaşananlar da göstermiştir ki, Avrasya'da, Kafkasya'da, Rusya'nın etkinliğini artırmaya yönelik politikaları, ABD'nin bu bölgedeki nüfuzunu daimi kılmak amaçlı yoğun politikalarıyla karşılaşmıştır.

2. 2. 1. ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Dış Politika Yapılandırması

ABD, Soğuk Savaş sonrasında, Ağustos 1991'deki Ulusal Güvenlik Stratejisi⁹⁸nde de ortaya koyduğu gibi, kırk yıldan fazla bir süreden beri, Sovyet yayılmacılığına karşı uygulanan "Çevreleme Politikası"⁹⁹ sona erdirilmiştir. Ancak bu durum II. Dünya Savaşı'ndan öncesi uyguladığı Monroe Doktrini'ne geri döneceği anlamına da gelmiyordu.¹⁰⁰

Rusya'nın tekrar imparatorluk stratejisine dönme eğilimine karşı ABD hem Rusya'nın hem de yeni bağımsızlığını kazanan devletlerin demokratikleşmesine önem vermeli ve bunun için yeni cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını

⁹⁸ 1991 Ulusal Güvenlik Stratejisi için bkz.: <<http://www.fas.org/man/doctrine.htm>>

⁹⁹ Amerika Birleşik Devletleri'nin en önemli ulusal güvenlik eylemlerinden birisi olan ve komünist blokun engellenmesi temeline dayanan "Çevreleme (Containment)" politikası, George Kenan tarafından ilk olarak ortaya atılmıştır. "X" imzası ile *Foreign Affairs* dergisinde yayımlanan yazısında ["X": "The Sorces of Soviet Conduct", **Foreign Affairs**, Vol. 25, No. 4, July 1947, 566–582. Aynı makale, ayrıca George KENNAN: **American Diplomacy 1900–1950**, New American Library, New York, 1951, 89–106'da da yayımlanmıştır], George Kenan [1945–1947 arasında ABD'nin Moskova Büyükelçiliği'nde Maslahatgüzar olarak görev yapmıştır. Bu görevde bulunurken üç önemli rapor hazırlayarak daha sonraki dönemde Sovyetler Birliği'ni "Çevreleme" politikasının temelini atmıştır. Bu raporlar şunlardır: "Almanya ile Savaşın Sonu Arifesinde (Mayıs 1945) Rusya'nın Uluslararası Konumu", "22 Şubat 1946 Memorandumu" ve "Birleşik Devletler ve Rusya (1946)". Bkz.: Mahir ABDULLAYEV: **Beynelxalq Münasibetler Tarixi, (XX Esr)**, Beynelxalq Universitet Neşriyat, Bakı, 2003, 273] Avrupa'dan başlayarak, yaklaşık 20 bin millik bir çember içerisinde komünistlerden gelecek tehditlere ve sınırlı tecavüzlere karşı harekât uygulayabilecek bir kuvvet mevzileri dizisi oluşturmayı öngörüyordu [Burcu BOSTANOĞLU: **Türkiye ve ABD İlişkilerinin Politikası**, İmge Yay., Ankara, 1999, 258–259]. Kennan yazısında "Eğer... Parti'nin bir politik araç olarak birliğini ve verimini ortadan kaldıracak bir şey olursa Sovyet Rusya bir gecede ulusal toplumların en güçlüsünden, en zayıf ve en zavallısına dönüştürülebilir... Sovyet gücü... içinde kendi çürüyüşünün tohumlarını taşımaktadır... ve Rusya genel olarak batı dünyası karşısında çok daha zayıf taraftır" ["X": "The Sorces of Soviet Conduct"; George KENNAN: **American Diplomacy 1900–1950**] diyerek tutarlılığı sonradan daha fazla anlaşılan bu fikirleri daha 1947 yılında dile getiriyordu.

¹⁰⁰ Ersegül B. ÜNÜVAR: "Yeni Büyük Oyun: Hazar Bölgesinde Rekabet ve Güvenlik Arayışı", **Stratejik Öngörü**, Mayıs 2004, S. 1, 97–111.

güçlendirmeliydi.¹⁰¹

Soğuk Savaş sonrasında, sağlıklı dış politika stratejilerinin belirlenebilmesi için ilk olarak ABD'nin Avrasya'daki menfaatlerinin neler olduğunun tespiti için çalışmalar yapıldı. İleri sürülen bu menfaat algılamalarını genel olarak şöyle sıralayabiliriz:¹⁰²

— **Güvenlik Menfaatleri**

a. ABD ve müttefiklerine karşı, bir devlet, saldırgan bir politik grup ya da teröristlerce yapılacak nükleer saldırıyı önlemek

b. Avrasya'daki çatışmaların barışçı yollardan çözümünü sağlamak

— **Siyasî menfaatler:**

a. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği yapısını ilk olarak demokratik Rusya ve Ukrayna olmak üzere yeni BDT ülkelerini kapsayacak şekilde genişletmek

b. İslamcı köktenciliğin yayılışını önlemek

c. Rusya'da ve BDT'de demokrasiyi korumak ve desteklemek

— **Ekonomik Menfaatler**

a. Serbest piyasa ekonomisini yerleştirip yaygınlaştırmak

b. Batı yatırımları için mülkiyet hakkı ve kârın transferi için uygun koşulları oluşturmak

c. BDT ülkelerinin sürekli ekonomik yardım bağımlılığını ortadan kaldırmak

d. Enerji ve maden kaynaklarına rekabetin girişini ve serbest ticareti sağlamak

ABD, neticede güvenlik, siyasî ve ekonomik menfaatleri için temel üç hedef –bölgenin enerji pazarlarının Batı pazarlarına açılması, bölgede siyasî istikrarın sağlanması ve demokratik reformların gerçekleştirilmesi ve herhangi bir dış gücün etkinliğinin söz konusu olmayacağı bir bölgesel güç dengesinin tesis edilmesi– ortaya koymuş ve bu hedeflerine ulaşmak için de USAID (United States Agency for International Development) ve NED (National Endowment for

¹⁰¹ William E. ODOM, "US Policy Toward Central Asia and the South Caucasus", **Caspian Crossroads**, Vol. 3, .No.1, Summer 1997.

<http://ourworld.compuserve.com/homepages/usazerb/casp.htm>

Bu mecburiyet ABD'nin 1991'den 2002'ye kadarki Ulusal Güvenlik Stratejilerinde dile getirilmiştir.

¹⁰² Ariel COHEN: "Rusya ve Komşuları: Amerika Birleşik Devletleri'nin Avrasya Politikasının Oluşturulması".

Democracy) gibi devlet kuruluşlarının yanı sıra diğer bölümde ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz birçok sivil toplum kuruluşu vasıtasıyla bölgede faaliyetlerini yürütmüş, yardımlar yapmıştır.¹⁰³

1990' yılların başlarında, ABD, bütün Avrasya'ya yönelik olduğu gibi, Kafkasya'ya yönelik olarak da, Dışişleri Bakan Yardımcısı Strobe Talbott'un ve çevresindeki grubun yaklaşımı olan "Russia First" (Önce Rusya) anlayışıyla politikalarını geliştirmiştir¹⁰⁴. Yani, eski Sovyet sahasındaki çıkarlarını Rusya'yı öncelikli tutarak ve Rusya'nın aracılığıyla korumaya çalıştı.

Orta Asya ve Hazar Havzası enerji kaynaklarının Batı'ya aktarılması için Rusya'ya karşı bir alternatif olmaması¹⁰⁵ ABD'yi Rusya ile ilişkileri iyi tutma mecburiyetine itmiştir.¹⁰⁶

1996 yılından sonra ABD, bu bölgeyle ilişkilerini Rusya aracılığıyla ve Rusya'yı öncelikli tutarak gerçekleştirmekten vazgeçmiş ve doğrudan ilişkiler kurmaya başlamıştır. Bu tarihten sonra, kendi çıkarları için hayatî olan, yeni cumhuriyetlerin demokrasilerini geliştirme ve serbest piyasa ekonomisinin yerleşmesi için yoğun faaliyetlere başlamıştır.

2000 yılında Cumhuriyetçi Başkan George W. Bush'un başa gelmesiyle de dış politikada etkinliğini hemen hissettiren şahinler / neo-conlar Amerikan hegemonyası amaçlı dış politika uygulamalarına başlayarak bölge ülkelerini tamamen ABD etkisi altına almak için çalışmalara başlamışlardır.¹⁰⁷

¹⁰³ US Government Assistance to and Cooperative Activities with the New Independent States of the Former Soviet Union: 2000 yılı Raporu.

<<http://www.state.gov/p/eur/rls/rpt/2001/documents/organization/2377pdf>>

¹⁰⁴ Julia NANAY: **The US in the Caspian: The Divergence of Political and Commercial Interests**, Middle East Policy Council, Ekim 1998.

¹⁰⁵ Mevcut altyapının tamamına yakını Rusya'nın elindeydi ve Orta Asya'da ve Hazar Havzası'nda üretilen petrol ve doğalgazın Batı'ya nakledilmesi için sadece Rus boru hatları ya da demiryolları kullanılabilir durumdaydı. Ancak 1995 yılından itibaren alternatif fikri dile getirilmeye başladı ve "multiple pipelines" (çoklu boru hatları) düşüncesi yoğunluk kazandı. 1997 Kasım'ında ABD Enerji Bakanı'nın yaptığı bir konuşma –Rusya ve İran dışında yeni ve çoklu boru hatlarının gerekliliğini ifade eden– [ABD Enerji Bakanı Federico Pena'nın AIOC ilk üretim için Bakü'de yapılan törende yaptığı konuşma] sonrasında politikalarındaki farklılık da ortaya çıkmış oldu. Bkz.: A. Necdet PAMİR: **Bakü-Ceyhan Boru Hattı: Orta Asya ve Kafkasya'da Bitmeyen Oyun**, 23-24.

¹⁰⁶ A. Necdet PAMİR: **Bakü-Ceyhan Boru Hattı: Orta Asya ve Kafkasya'da Bitmeyen Oyun**, 23.

¹⁰⁷ Merdan YANARDAĞ (Ed.): **Yeni Muhafazakârlar (Neo-cons): Amerika'nın Kara Kitabı**, Chiviyazıları Yay., İstanbul, 2004.

2. 2. 2. Tek Süper Güç veya Hegemonya¹⁰⁸ Dönemi

¹⁰⁸ Latince'de 'liderlik' anlamına gelen *hegemonya* kavramı ilk başta Gramsci tarafından kullanılmıştır [Antonio GRAMSCI: **Hapishane Defterleri: Tarih, Politika, Felsefe ve Kültür Sorunları Üzerine Seçme Metinler**, (Çev.: Kenan Somer), Onur Yay., İstanbul, 1986]. Gündelik dilde *hegemonya* ile baskıya (dominance) dayalı ilişkiler anlatılmaktadır [Burcu BOSTANOĞLU: **Türkiye ve ABD İlişkilerinin Politikası**, 18]. Gramsci'ye göre: "Kişinin kendi kolektif çıkarları, bugünkü ya da gelecekteki gelişimlerinde sağ ekonomik sınıfın kolektif sınırlarını aşar ve tahakküm altındaki diğer grupların da çıkarları haline gelebilir ve gelmelidir. Bu en saf haliyle siyasal evredir ve sadece ekonomik ve siyasal amaçların birleşmesine değil, aynı zamanda entelektüel ve ahlakî birliğe de yol açıp, kolektif bir düzlemde ziyade 'evrensel' bir düzlemde başlayan mücadelenin çerçevesini çizen bütün soruları gündeme getirerek ve böylelikle temel bir toplumsal grubun bir dizi ikincil grup üzerindeki hegemonyasını oluşturarak yapıdan karmaşık üst yapılara doğru kesin geçişi belirler" [Antonio GRAMSCI: **Hapishane Defterleri: Tarih, Politika, Felsefe ve Kültür Sorunları Üzerine Seçme Metinler**]. Robert Keohane, *hegemonyayı* 'maddî kaynakların önceliği' olarak tanımlarken [Bkz.: Robert O. KEOHANE: **After Hegemony: Corporation and Discort in The World Political Economy**, Princeton NJ, 1984. Keohane, *hegemonyayı* incelerken, sadece güçlü devletin kural koyma ve uygulama süreçlerinin değil, ast konumdakilerin bu kurallara neden uyduklarının ve hegemonun liderliğini kabul ettiklerinin de üzerinde durulması gerektiğini belirtmektedir. Burcu BOSTANOĞLU: **Türkiye ve ABD İlişkilerinin Politikası**, İmge Yay., Ankara, 1999, 199]; Wallerstein da bir ekonomik olgu olarak kabul ettiği *hegemonyayı* ekonomik alanın üretim, ticaret ve finans dallarındaki öncelikleri şeklinde açıklamaktadır [Anthony PAYNE: "U.S.: Hegemony and Reconfiguration of the Caribbean", **Review of International Studies**, C. 20, 1994'ten naklen: Burcu BOSTANOĞLU: **Türkiye ve ABD İlişkilerinin Politikası**, 199]. Günümüzde iki farklı görüş, uluslararası sistemde *hegemonya* düşüncesine egemen olmuş görünüyor. Birinde *hegemonya*, ekonomik güçten çok siyasal ve askerî güle ilintili görülüyor; diğerinde ise birbirine son derece benzeyen hegemonik güçlerin bir 'benzerlik' sıralaması içinde birbirlerini izlediği ve *hegemonyanın* bir güçten diğerine geçtiği iddia edilir. *Hegemonyalar* dizisini, imparatorlukların veya büyük güçlerin 'yükseliş ve düşüş' evrelerinde izlenen uzun tarihsel örüntüler olarak kavramak, bilim adamlarının bu diziye uluslararası sistemin temel değişim modeli olarak benimsemek için yaygın biçimde kullandıkları bir yöntem olmuştur. [Barry K. GILLS: "Dünya Sisteminde Hegemonik Geçişler", Andre Gunder FRANK ve Barry K. GILLS (Der.): **Dünya Sistemi Beş Yüzyıllık mı, Beş Binyıllık mı?**, (Çev.: Esin Soğancılar), İmge Yay., Ankara, 2003, 237; George MODELSKI: **Long Cycles in World Politics**, Macmillan, London, 1987; Paul KENNEDY: **The Rise and Fall of the Great Powers**, Random House, New York, 1987]. Barry Gills ve Ande Gunder Frank ["Dünya Sisteminde Çevrimler, Krizler ve Hegemonik Değişiklikler: MÖ 1700-MS 1700", **Dünya Sistemi Beş Yüzyıllık mı, Beş Binyıllık mı?**, 283-379], *hegemonyayı*, açıkça sınıflar ve devletler arasında zor kullanılarak kurulan hiyerarşik bir yapılanma olarak tanımlar. *Hegemonyanın* bu tanımında, ekonomik ve politik boyutlar, birbirinden ayrılmaz durumdadır. Dolayısıyla, *hegemonyanın* temel niteliği, bizatihi formel siyasal egemenlik değil, birikim merkezlerinin ve aynı zamanda siyasal örgütlenmelerin hiyerarşisi olmasıdır. Bu hiyerarşi, toplumsal artıdan ayrıcalıklı bir pay alabilmeleri için hegemonik merkeze ya da devlete ve onun yönetici-mülk sahibi sınıflarına politik-ekonomik güç sağlar. Toplumsal artıya ulaşmanın başka 'ekonomik' yolları olsa da zor, hegemonik gücün uygulanmasında sürekli bir öğedir. Bu formül, askerî gücün ekonomik olarak güçlü olmanın aracı olduğu ya da tersine askerî açıdan güçlü olmak için ekonomik güç gerektiği sonucuna varmaz; daha çok, hegemonik gücün elde edilmesi savaşımında her iki gücün de kullanıldığı varsayımına dayanır [Barry K. GILLS: "Dünya Sisteminde Hegemonik Geçişler", **Dünya Sistemi Beş Yüzyıllık mı, Beş Binyıllık mı?**, 239]. Gramsci'nin *hegemonya* kavramını alarak "bugünkü uluslararası ilişkiler kuramının yeniden gözden geçirerek düzenleyen" [Fuat KEYMAN: **Küreselleşme, Devlet, Kimlik/Farklılık: Uluslararası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek**, (Çev.: Simten Coşar), Alfa Yay., İstanbul, 2000, 156] Cox ise *hegemonya* ile ilgili olarak: "Hegemonik olmak için bir devlet evrensel olduğu düşünülen bir dünya düzenini, yani bir devletin diğerlerini doğrudan sömürdüğü bir düzen değil, diğer devletlerin çoğunun (en azından hegemonyanın erişim alanındaki devletlerin) kendi çıkarlarıyla uyumlu olduğunu düşündükleri bir düzen kurmak ve bu düzeni korumak zorundaydı. Böyle bir düzenin sadece devletler-arası olacağını düşünmek zordur; zira bu devlet çıkarlarının karşılığını ön plana çıkarabilirdi. Büyük ihtimalle, sivil toplumun hegemonyanın hüküm sürdüğü alanın dünyasında hareket edebilmesi için gereken imkânları göz önüne alacaktır."

Susan Strange, hegemonya için, finans, güvenlik, ticaret ve bilgi-iletişim üstünlüğünün gerekliliğinden söz etmişti.¹⁰⁹ Yani, hegemon güç olabilmenin yolu bu unsurların hepsine birden sahip olmaktan geçmekteydi. Amerika da hegemonya mücadelesinde uluslararası finans hareketlerine, uluslararası güvenlik yapılanmalarına, uluslararası ticarete ve belki de yeni dönemde en çok üzerinde durulan bilgi-iletişim ağının işleyişine hâkim olmalıydı.

Uluslararası sistemin nasıl işlediği ve bu işleyişin yönlendirilmesi konusunda ABD'nin eğilimleri, hegemon güç olma durumunu kalıcı kılmak amacıyla paraleldir. ABD, kendi üstünlüğünü devamlı (en azından uzun süreli) hale getirebilmek için sistemi kendi istediği gibi yönlendirmeye çalışmaktadır. Bu noktada Gilpin'in sistemin kalıcılığı veya değişimi ile ilgili fikirleri ilgi çekicidir. Robert Gilpin, uluslararası siyasî değişimi uluslararası sistemle ve bu yapı içindeki aktörlerin, sistemi kendi çıkarlarını artırmak için dönüştürmek istemeleriyle ilişkilendirmektedir. Bu çıkarlar ekonomik, ideolojik veya güvenlikle ilgili çıkarlar olabilir. Devletin bu amaçlarını gerçekleştirebilmesi uluslararası sistemin yapısına bağlıdır. Dolayısıyla bir toplumsal yapı gibi uluslararası sistemin değişmesiyle

Hegemonik dünya düzeni anlayışı, sadece devletler-arası çatışma üzerinde değil, aynı zamanda küresel bir sivil toplum anlayışı, yani kapsadığı ülkelerin toplumsal sınıfları arasındaki bağıntıları da beraberinde getiren küresel ölçekte bir üretim tarzı üzerinde kurulmuştur." [Robert W. COX: "Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method, **Gramsci, Historical Materialism and International Relations**, Stephen GILL (Ed.), Cambridge University Press, 1993, 49-66]. Hegemonya'da 'baskı' ile beraber 'rıza'nın da bulunması üzerinde duran Cox, anlatımını, tarihsel olarak üç örnek üzerinde yapar. İleri *PaxBritannica* ve liberal ticaret sistemine dayalı ekonomik konumunun çöküşüdür. Cox, *PaxBritannica*'nın oluşturucu öğelerini ekonomik ve askerî egemenliğine ve nisbî üstünlüğe dayalı ekonomik liberalizm olan hâkim ideolojisine dayanarak açıklar. Çöküşü uluslararası ticaretin yıkılması, korumacı mekanizmalar ve rekabetçi güçlerin yükselişinde ifade bulmuştur. İkinci örnek, *PaxAmericana*'nın ortaya çıkışıdır. Cox'un *PaxAmericana* hakkındaki açıklaması, yerleşik liberalizmin uzlaşması, realizm (devletler-arası rekabet) ve fordizm öğelerini birleştirir. Yine de, bunu yaparken, devletin uluslararasılaşmasını açıklamak için üretimden, yani üretim ilişkilerinden yola çıkar. Üçüncü örnek, karşı hegemonik konumla ilgilidir. Cox Üçüncü Dünyaya odaklanır ve bu toplumsal formasyondaki milliyetçi ve sosyalist güçleri ele alır. Uluslararası sermaye ve çevredeki burjuvazi arasında, bağımlı devlet vasıtasıyla kurulan ittifakın çevre toplumlarındaki ekonomik gelişmeyi engellediğini ileri sürer. Açık bir alternatif gelişme görüşünün yokluğundan dolayı yeni bir uluslararası işbölümünü talep eden karşı-hegemonik konumun mevcut uluslararası düzene kökten bir şekilde meydan okumadığı uyarısında bulunur. Daha önemlisi, Cox, her örnekte mevcut dünya düzenini anlamak için analizine üretim ile başlar ve bunu devletle bağıntılandırır [Fuat KEYMAN: **Küreselleşme, Devlet, Kimlik/Farklılık: Uluslararası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek**].

¹⁰⁹ (i) Şiddete karşı güvenliklerini tehdit etmek ya da savunmak, inkâr etmek ya da arttırmak yoluyla, diğer ülkeleri etkileme yeteneğini elinde bulundurmamak, (ii) Mal ve hizmet üretim sistemlerinin kontrolünü elinde bulundurmamak, (iii) Finans ve kredi yapılarını belirleme yetkisini ve imkânını elinde tutmak, (iv) İster teknik ister dinsel olsun, ya da fikirler alanında önde kalmayı kapsasın, bilgi ve bilişim üzerinde edinim, oluşturma ve iletişim yoluyla en fazla etkili olacak imkânları elinde tutmak. Susan STRANGE: "The Persistent Myth of Lost Hegemony", **International Organisation**, Vol. 41, No. 4, Autumn 1987, 551-574.

çıkarlarının artacağını düşünmesiyle söz konusu olmakta ve değişim tamamen çıkarların ve gücün dağılımına bağlı bir durum olarak görülmektedir.¹¹⁰ Bu açıdan bakıldığında Amerika Birleşik Devletleri'nin uluslararası sistemdeki yerini ve aynı zamanda uluslararası sistemin kendisini değiştirme eğilimi zaman içerisinde yükselen bir grafik görünümü vermektedir.

Önceleri uluslararası sistemdeki yerini ve daha sonraları uluslararası sistemi, kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmek arzusu belki de politikalarının temel hareket kaynağı olmuştur.

Özellikle son zamanlarda ekonomik ve siyasî çıkarlarının ötesinde ideolojik çıkarlarının da bu değiştirme isteğinde fazlaca yer alması farklılığı anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Sovyet bloğunun dağılması ve ideolojik çatışmanın sona ermesi ile tek süper güç haline gelen ABD, 11 Eylül saldırılarıyla yaşadığı bunalımı daha fazla yayılmacı olarak atmaya çalışmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin son dönem politikalarını değerlendirebilmek için (özellikle Neo-con'ların¹¹¹ yaklaşımları doğrultusunda) iki önemli belgeyi incelemek gerekmektedir. Bunlardan birincisi George W. Bush'un Eylül 2002'de ilan ettiği Ulusal Güvenlik Stratejisi, diğeri ise Bush yönetimine hâkim olan Neo-con'ların Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi'dir (Project for New American Century).

¹¹⁰ Gilpin, uluslararası siyasî değişime ilişkin bazı varsayımlardan hareket etmektedir. Bunlardan birincisi, hiçbir devletin sistemin değişiminden bir çıkar elde edeceğini düşünmediği sürece sistemin istikrarlı, yani dingin olacağıdır. ikincisi, herhangi bir devletin, elde edeceği faydanın, katlanacağı zararı/maliyeti aşması (net/delta kazanç) durumunda sistemi çıkarları doğrultusunda değiştirmek isteyeceğidir. Üçüncüsü, bir devletin uluslararası sistemi değiştirmek istemesinin ana nedeninin ülkesel, ekonomik ve siyasî anlamda genişlemesinin getireceği son birim maliyetinin faydaya eşit ya da fazla olduğu noktaya kadar genişlemek arzusundan kaynaklandığıdır. Dördüncüsü, yeni değişimin doğurduğu fayda ile maliyet arasındaki dengeye ulaşıldığında genişlemenin duracağıdır. Son varsayımı ise, uluslararası sistemde dinginsizlik ve istikrarsızlık çözülemediğinde sistemin değişeceği ve yeni dinginliğin yeni oluşan güç dağılımını yansıtacağıdır. Robert GILPIN: "War and Change in World Politics", Paul R. VIOTTI ve Mark V. KAUPPI (Ed.), **International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism**, Macmillan Publishing Co., 2nd ed., New York, 1993, 142-153.

¹¹¹ *Neo-Conservatism* (yeni-muhafazakârlık) ve *neo-conservatistler* hakkında bkz.: Merdan YANARDAĞ (Ed.): **Yeni Muhafazakârlar (Neo-cons): Amerika'nın Kara Kitabı**, Chiviyazıları Yay., İstanbul, 2004.

2. 2. 2. 1. George W. Bush Yönetiminin Ulusal Güvenlik Stratejisi

11 Eylül saldırılarından sonra ortaya çıkan olumsuz havanın giderilmesi ve ABD'nin yeni eğilimlerini, hedeflerini, planlarını ortaya koymak amacıyla ilan edilen, ardından ABD Başkanı George W. Bush tarafından imzalanarak yürürlüğe giren yeni ulusal güvenlik stratejisi¹¹² toplam dört bölümden oluşmaktadır. Bir barış düzeni getirmeyi amaçladığından çok kaos getireceğini¹¹³ düşündürten bu strateji, saldırıya uğramış Amerika'nın psikolojisini de yansıtmaktadır.

Dokuz bölümde toplanan George W. Bush yönetiminin yeni Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi¹¹⁴, farklı algılamaların ortaya koyulduğu ve üzerinde çok tartışmaların yapıldığı bir belge olmuştur. Bu belgede Amerika ilk defa olarak "önleyici saldırı" anlayışını/kavramını ortaya atmış ve savaş açılan uluslararası terörizmi durdurabilmek için önleyici saldırıların yapılabileceği sinyallerini vermiştir.

ABD'nin stratejik hedeflerinin ötesinde bir imparatorluk¹¹⁵ vurgusunun yapıldığı bu belgede, hegemonya/imparatorluk mantığı ortaya koyulmuştur.¹¹⁶

Birinci bölümde; ABD'nin uluslararası stratejisi gözden geçirilmiştir. Amerika'nın yegâneliği üzerinde durulmakta ve hegemon güç özelliği vurgulanmaktadır. Psikolojik etki maksadıyla vurgulanan bu ifadelerin yanı sıra, güç ile özgürlük arasındaki dengenin sağlanmasının öneminden, insan unsurunun

¹¹² **The National Security Strategy of the United States of America**; Seal of the President, White House, September, 2002. <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.html>.

¹¹³ Osman Metin ÖZTÜRK: "ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi: Küresel Ölçekte Kaotik Bir Ortamın Habercisi Gibi", **2023**, Kasım 2002, S. 19, 14–26.

¹¹⁴ ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Doktrini ile ilgili değişik yaklaşımlar için bkz.: "ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Doktrini", *Beyin Fırtınası*, **Stratejik Analiz**, C. 3, S. 31, 31–46.

¹¹⁵ Michael COX: "The Bush Doctrine and the Lessons of History", David HELD and Mathias KOENIG-ARCHIBUGI (Ed.): **American Power in 21st Century**, Polity Press, Cambridge, 2004, 21–51.

¹¹⁶ Amerikan İmparatorluğu konusundaki yaklaşımlar için bkz.: Michael COX: "The Bush Doctrine and the Lessons of History"; Michael MANN: "The First Failed Empire of the Twenty-First Century"; G. John IKENBERRY: "Liberal Hegemon yor Empire? American Power in Age of Unipolarity", David HELD and Mathias KOENIG-ARCHIBUGI (Ed.): **American Power in 21st Century**, Polity Press, Cambridge, 2004.

temel amaç olduğundan söz edilmektedir.¹¹⁷

İnsan haklarının, insan haysiyetinin/onurunun önemi üzerinde durulduğu ve savunulması gerektiğinin belirtildiği ikinci bölümde de yine üstün güç olarak sahiplenme ve savunma mantığı hâkimdir. Hukuk kurallarının, insan haklarının ve özgürlüğün korunması ve bunun yanında devletin mutlak hâkimiyetinin sınırlandırılması gerektiği düşüncesi ileri sürülmektedir. Demokratik kurumların geliştirilmesi ve özgürleştirilmesi gibi çalışmaların ilke kabul edildiği belirtilmektedir.¹¹⁸

Üçüncü bölümde, ABD kendi tarafında olmak ile karşıda olmak anlayışını açıklamıştır. Yanında olanlarla birlikte uluslararası terörizme karşı mücadele edeceğini; kendisine ve dostlarına karşı yapılacak saldırılara karşı önlemler almak için yapılacak çalışmaları, uzun süreli ve çok sayıdaki cephede birden mücadele anlatılmıştır.

ABD'nin yanında yer alan ülkeler ve ABD ile birlikte hareket etmeyen ülkeler arasında yeni bir kutuplaşmanın olacağı; terörizme destek verenlerle ve terörizmle mücadelenin ortak verileceği ifade edilmiştir.

Ortak hareket etmenin bölgesel sorunların hallinde de önemli olduğunun işlendiği dördüncü bölümde, işbirliğinin sorunları azaltacağı üzerinde durulmuştur.¹¹⁹

Beşinci bölümde, tahrip gücü yüksek kitle imha silahlarının elde edilmesinin terörist grupları ne kadar güçlendireceği ve bu nedenle mücadelenin zorlaşacağı; bu açıdan terörizme destek veren “âsi/serseri devletler”e karşı önleyici saldırıların¹²⁰ düzenleneceği anlatılmıştır¹²¹. Bu durumda ABD'nin ilk

¹¹⁷ Osman Metin ÖZTÜRK: “ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi: Küresel Ölçekte Kaotik Bir Ortamın Habercisi Gibi”.

¹¹⁸ Belgenin ikinci bölümündeki bu fikirlerin ve amaçların, Gürcistan'daki “Kadife Devrim/Gül Devrimi” sürecindeki sivil toplum örgütlerinin çalışmalarına kaynak oluşturduğu söylenebilir.

¹¹⁹ Osman Metin ÖZTÜRK: “ABD'nin yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi: Küresel Ölçekte Kaotik Bir Ortamın Habercisi Gibi”.

¹²⁰ Beril DEDEOĞLU: “ABD'nin 21. Yüzyıl Stratejisi ve Olası Küresel Etkileri”, **2023**, Kasım 2002, S. 19, 26–32.

¹²¹ “ABD doğrunun ve özgürlüğün hâmisi olarak dünyanın herhangi bir yerine bu değerlere yönelik her türlü tehdidi henüz oluşma aşamasındayken yok etme yetkisini kendisi için değil, bütün özgür

vuruşu, düşmanın yapmasına müsaade etmeyerek, mutlaka kendisinin yapacağı vurgulanmaktadır.¹²²

Altınca bölümde serbest pazar ekonomisinin, küresel ticaretin ve finansın canlandırılması gerekliliği açıklanmaktadır. Buna göre, ABD, ekonomik büyümeyi ve gelir artışlarını destekleyecektir.¹²³

Demokrasinin yeniden yapılandırılması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması konusu yedinci bölümde ele alınan konudur. ABD'nin stratejisinde önemli bir yeri olan demokrasinin geliştirilmesi için destek sağlanması bizim konumuz bakımından da çok önemlidir. Zira Gürcistan'da sivil toplum hareketleriyle başlatılan demokrasinin geliştirilmesi mücadelesi sonucunda bir devrimi getirmiş ve başarıya ulaşarak Gürcistan'ı Rus etkisinden önemli ölçüde çıkararak kendi etkisi altına almıştır.

Küresel güç merkezleriyle işbirliğinin gerekliliğinin anlatıldığı sekizinci bölümde, NATO'nun ehemmiyeti vurgulanmıştır. AB'nin kendi savunma ve güvenlik yapılanmasını oluştururken NATO'nun imkânlarından yararlanması gerektiği ve ABD'nin de bunu desteklemesi gerektiği belirtilmiştir. Belgede Rusya, Çin ve Hindistan'a dikkat edilmesi gerektiği yer almaktadır. Özellikle Rusya ile 21. yüzyılın şartlarını dikkate alan yeni bir stratejik ilişki kurulmaya çalışıldığına dikkat çekilmektedir. ABD bu bağlamda Rusya-NATO ilişkilerinin geliştirilmesini desteklediğini belirtmektedir.¹²⁴

ABD, sistemdeki büyük güçlerden bahsederken Çin Halk Cumhuriyeti'ni ve

dünya için kullanacaktır. Uluslararası terörizme karşı savaş, demokratik değerlerin ve demokratik hayat nizamının savaşıdır." "Bush Promises to Pre-empt Terrorist Plans", **The Washington Times**, 2.06.2002.

¹²² Osman Metin ÖZTÜRK: "ABD'nin yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi: Küresel Ölçekte Kaotik Bir Ortamın Habercisi Gibi".

¹²³ Bu bölümde ele alınan unsurlar da yine, Rusya'nın etkisi altında bulunan ülkelerin, ABD etkisi altına alınırken kullanılacak soft power (yumuşak güç) veya hegemon güç kapsamındaki unsurlarla aynıdır. Komünist yönetimlerden sonra serbest piyasa ekonomisine geçiş sırasında gereken destekleri ve ekonomik büyüme için gereken desteği vererek cazibesini artıracığını bilen ABD bu avantajını, etkinliğini artırmak için kullanmıştır. Yumuşak Güç konusundaki yaklaşımlar için bkz.: Joseph S. NYE, Jr.: "Hard Power, Soft Power, and 'The War on Terrorism'"; Robert COOPER: "The Goals of Diplomacy, Hard Power, and Soft Power", David HELD and Mathias KOENIG-ARCHIBUGI (Ed.): **American Power in 21st Century**, Polity Press, Cambridge, 2004.

¹²⁴ Osman Metin ÖZTÜRK: "ABD'nin yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi: Küresel Ölçekte Kaotik Bir Ortamın Habercisi Gibi".

Rusya Federasyonu'nu kastettiğini ortaya koyarak bir anlamda rakiplerini de işaret etmektedir. Bu çerçevede Avrupa Birliği'nin güçlü bir uluslararası aktör olmadığı ima edilmekte ve hiçbir Avrupa devletinden de söz edilmemektedir.¹²⁵

Dokuzuncu ve son bölümde, Amerikan ulusal güvenliğinin temel kurumlarının her dönemde var olduğu, ABD savunmasının tehditlere göre yeniden yapılandırılması gerektiği, ABD'nin askerî gücünün temel önceliğinin Birleşik Devletler'i korumak belirtilmekte ve Amerikan askerî gücünün şu özellikleri yansıtması gerektiği ifade edilmektedir:

“Güven vermeli, askerî güç yarışından vazgeçirmeli, tehditlere karşı caydırıcı olmalı ve eğer caydırmada başarısız olursa düşmanı kesin olarak yenmeli”.¹²⁶

ABD'nin yeni ulusal güvenlik stratejisinin ortaya koyulduğu belgede, uluslararası sistemin yeni yapısı da ortaya koyulmuştur.¹²⁷ Hegemon yapısının devam etmesi için gereken her şeyi yapacağını anlatan ABD, uluslararası sistemi de bu doğrultuda yönlendireceğini vurgulamıştır¹²⁸.

¹²⁵ Özgürlükler temel prensibine dayalı *PaxAmericana* oluşumu sırasında, sistemdeki diğer büyük güçlerin işbirliği yapılması gereken devletler olarak önemli sayılmaktadır. Ancak “öteki” veya “düşman” olarak bu güçler değil ‘terörizm’ işaret edilmekte ve sınırları da belirtilmemektedir. Beril DEDEOĞLU: “ABD'nin 21. Yüzyıl Stratejisi ve Olası Küresel Etkileri”.

¹²⁶ Osman Metin ÖZTÜRK: “ABD'nin yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi: Küresel Ölçekte Kaotik Bir Ortamın Habercisi Gibi”.

¹²⁷ Uluslararası sistemin yeni yapısına ilişkin Beril Dedeoğlu'nun yorumu şu şekildedir: (i) Ya ABD hâkimiyetinde istikrarlı bir salınımaya yönelebilir ki bu zayıf bir olasılık gibi gözükmemektedir, çünkü sistemdeki büyük oyuncuların tümü buna razı olacak gibi davranmamaktadırlar. (ii) Ya ABD ile dostları bir tarafta, ABD'ye karşı olanlar öte yanda olmak üzere yeni bir ikili güç mücadelesine yönelebilir ki gidiş bu yönde gibidir, 19 yüzyıl ortalarından 20. yüzyıl ortalarına uzanan ve ikili güç dengesi sistemi kurulana kadar geçen süreye benzer özellikler taşıyarak yeni tehditler barındırır. (iii) Ya da ABD'nin dostları ile kararlı bir ittifak kurmadığı, ikiden fazla güçlü oyuncunun keskin rekabetine dayalı bir yapıya yönelebilir ki bu da 19. yüzyılda aranan dengelerden neredeyse Ortaçağ'a dönüşü hazırlayacak kaotik süreçleri işaret etmektedir.” Beril DEDEOĞLU: “ABD'nin 21. Yüzyıl Stratejisi ve Olası Küresel Etkileri”.

¹²⁸ ABD her ne kadar yeni bir strateji ortaya atmış olduğunu ileri sürse de bunun orijinal olmadığını ileri sürerler de vardır. The Observer gazetesinin dış politika editörünün yaklaşımı buna örnek olarak verilebilir: “Ortaya atılan bu PaxAmericana da, Amerika'nın İslam dünyasının geleceği için verdiği mücadelesi de tarihte benzerlerini daha önce gördüğümüz şeyler. Roma'dan İngiltere'ye ve Sovyetler Birliği'ne kadar bütün imparatorluklar aynı mücadelenin içinde oldular. Her biri aynı şekilde ellerinde tuttıkları benzersiz değerler manzumesiyle insanları eğitmenin ve kurtarmanın, tabii bu arada hüküm sürmenin peşindeydiler.” Peter Beaumont: “Now for the Bush Doctrine”, **The Observer**, 22 Eylül 2002.

2. 2. 2. 2. Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi¹²⁹

Amerikan yönetiminin önde gelen isimlerinin bir araya gelerek oluşturdukları Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi (Project for New American Century) grubunun, Amerikan gücünü ve üstünlüğünü vurgulayan, bu gücün ve üstünlüğün devamlılığını sağlamaya yönelik fikirler öne süren ve altında Paul Wolfowitz, Elliot Cohen, Robert Kagan, William Kristol, Thomas Donnelly, Alvin Bernstein, Donald Kagan, Abram Shulsky gibi isimlerin imzası bulunan belgedir.

ABD dış politikasının ve savunma politikasının Amerikan üstünlüğünün kalıcı hale getirilmesi, savunma bütçesinin artırılması, ABD'nin bütün dünyada etkinliğini artırması gibi telkinlerin yapıldığı belgede ABD dış politikasının mevcut yapısı ve hedefleri eleştirilmektedir: “Birleşik Devletler, eşsiz askerî gücü, küresel teknolojik liderliği ve dünyanın tek süper gücüdür. Dahası, Amerika, dünyanın diğer önde gelen demokratik güçlerinin yer aldığı bir ittifak sisteminin başında bulunmaktadır.”¹³⁰

Belgenin giriş kısmında, bu projenin, George Bush (birinci Bush) yönetimi döneminde Dick Cheney tarafından tasarlandığını ve Sovyetler Birliği çökmüş olmasına rağmen savunma harcamalarının azalmaması gerektiğini öngörmesi nedeniyle eleştirilen “Savunma Politikası Rehberi” temel alınarak hazırlandığı, bu sebeple Clinton yönetiminin başa gelmesi ile birlikte mezara gömüldüğü ifade edilmiştir.¹³¹

Proje ekibinin hazırladığı bu rapora göre¹³²; Amerika'nın küresel liderliği ve mevcut büyük güç barışının garantörlüğü, Amerikan anavatanının güvenliğine;

¹²⁹ <http://www.newamericancentury.org>

¹³⁰ Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi: <<http://www.newamericancentury.org>>

¹³¹ Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi ekibi, Cheney'nin o zaman söylediklerinin şimdi de doğruluğunu koruduğuna inanmaktadır: “İhtiyacımız olan silahlı kuvvetleri güçlendirerek her şeyi iyileştirebileceğimiz bir pozisyonda kalabileceğimiz gibi, bu avantajı fırlatıp atabiliriz de... fakat bu, Amerikalıların hayatlarının daha fazla riskle karşı karşıya kalacağı ve daha büyük tehditlerle yüzleşeceğimiz günlere daha da yaklaşmamıza neden olacaktır”. Yalçın SARIKAYA: “ABD Savunma Politikasının El Kitabı: Amerika'nın Savunmasının Yeniden İnşası”, **2023**, Ağustos 2003, S. 28, 28–34.

¹³² Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi: <<http://www.newamericancentury.org>>

Avrupa’da, Ortadoğu ve çevresindeki enerji üreten bölgede ve Doğu Asya’da uygun bir güç dengesinin sağlanmasına ve ulus-devletlerin oluşturduğu uluslararası sistemin istikrarının, terörizm, organize suçlar ve diğer devlet dışı aktörlerle ilgili tehditlerden korunmasına bağlıdır. Bu faktörlerin nispi önemi ve ABD çıkarlarına yönelik tehditler zaman içinde azalıp artabilir. Meselâ Avrupa, bugün Balkanlar’daki kargaşaya rağmen görülmemiş biçimde barış ve istikrar içindedir. Bunun tersine Doğu Asya’da ise anlaşılan istikrarsızlık ve yarışın artacağı bir döneme girilmektedir.

Amerikan yönetiminde bugün itibariyle, uluslararası barış ve güvenlikten ABD’nin sorumlu olması gerektiği düşüncesine dayanan Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi’ni destekleyenlerin hâkim olduğu düşünüldüğünde atılan adımların maksadı ve istikameti daha kolay anlaşılabilir.

Avrasyalı bir güç olmayan ABD, Avrasya kıtasının üç çevre bölgesinde doğrudan doğruya konuşlandığı güçlerle ve Avrasya hinterlandındaki devletler üzerindeki güçlü etkisiyle şu anda uluslararası önceliğe sahiptir. Ancak ABD’ye potansiyel bir rakip, yerkürenin en önemli oyun alanı olan Avrasya’dan çıkabilir.

Brzezinski, 1990 sonrası ABD’nin Avrasya siyasetini şu şekilde öngörmektedir: “Amerika için Ana jeopolitik ödül Avrasya’dır. Dünya olayları, son beş yüz yıl boyunca, bölgesel egemenlik için birbirleriyle dövüşen küresel iktidar peşindeki Avrasyalı güçler ve halklar tarafından belirlenmiştir.”¹³³

“Halen dünya olaylarının jeopolitik durumunu belirleyen öngörülmemiş üç koşulun ABD için, gerçek politik çıkış noktası olması gerekir. Tarihte ilk kez;

- Tek bir devlet gerçek küresel güçtür, o da ABD’dir.
- Avrasyalı olmayan bir devlet küresel olarak önder devlettir.
- Yerkürenin merkez arenası Avrasya’ya Avrasyalı olmayan bir güç egemendir ve bu egemenliğini devam ettirecek politika ve stratejiler izlenmelidir.”¹³⁴

¹³³ Zbigniew BRZEZINSKI: **Büyük Satranç Tahtası**.

¹³⁴ Mehmet ATAY: “ABD’nin Dünya Hegemonyası: ‘ABD’nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi ve Irak Operasyonu”, **Jeopolitik**, C. 2, S. 5, Kış 2003, 31–37.

III. BÖLÜM

ABD–RUS POLİTİKALARI EKSENİNDE GÜRCİSTAN’DA YAŞANAN GELİŞMELER VE “GÜL DEVRİMİ”

3. 1. Bağımsızlığın İlk Yılları

31 Mart 1991’de bağımsızlığını ilan eden Gürcistan’da ilk genel seçimler 26 Mayıs 1991’de yapıldı. Seçimlerin sonucunda Zivad Gamsakhurdia devlet başkanı olarak seçildi. Gamsakhurdia döneminde izlenen aşırı milliyetçi politikalar sonucu ülke bölünme noktasına gelmiş ve ülke geneline yayılan olaylar sonucunda, Ocak 1992’de Gamsakhurdia ülkeden kaçmıştır. Gürcistan Devlet Başkanı Gamsakhurdia, Güney Osetya ve Abhazya bölgelerinde ortaya çıkan ayrılıkçı hareketleri bastırmaya çalışmış, fakat başarılı olamamıştır.¹

1992 yılına kadar Devlet Başkanı olan Gamsakhurdia ile Şevardnadze taraftarları arasında süren iç savaşta Rus ordusu Gürcistan muhalefetini desteklemiştir.² Mart 1992’de Devlet Konseyi Başkanlığına getirilen Eduard Şevardnadze öncelikle iç sorunlar üzerine eğilmek zorunda kalmıştır.³ Şevardnadze’nin seçilmesinden sonra Gürcistan’ı ziyaret eden ABD Dış İşleri Bakanı James Baker ABD’nin Kafkas bölgesinde stratejik bir mevkiye sahip olan

¹ Stephen F. JONES: **Georgia: The Trauma of Statehood, New States New Politics: Building The Post-Soviet Nations**, (Der.: Ian BREMMER ve Ray TARAS), Cambridge: Cambridge University Press, 1997), 505-543’ten naklen: Yelda DEMİRAĞ, “Kafkasya’da Türk ve Rus Politikası”, **Stratejik Analiz**, C.4, S. 40, Ağustos 2003, 77.

² Paul HENZE: “Kafkasya’da Çatışma: Geçmiş Sorunlar ve Gelecek için Öngörüler”, **Avrasya Etüdüleri**, S. 1, 73.

³ Gürcistan bağımsızlığını kazandıktan sonra, Sovyetler sonrası cumhuriyetlerin yaşadığı benzer sorunları yaşamaktadır. Merkezi planlamadan serbest piyasa ekonomisine geçişin, tek parti egemenliğinden çok partili demokratik düzene geçişin beraberinde getirdiği sorunlara Gürcistan’da bir de etnik çatışmalar ve iç savaş eklenmiştir. Kamil AĞACAN: “Bağımsızlığının 10. Yılında Gürcistan ABD’nin Kafkasya’daki Kalesi mi?”. Gürcistan’ın dış politikasının önündeki en büyük hedef toprak bütünlüğüne yönelen tehditlerin bertaraf edilmesi olmuştur. Gürcistan Dış İşleri Bakanı Irakli Menagaşvili, “Sorunun çözümü için Rusya’nın desteği gerekli, Rusya olmadan bazı konular açıklığa kavuşamaz, çünkü bu olayın çıkmasının bir nedeni de Rusya’dır” diyerek bu anlayışı ortaya koymuştur. Bkz.: Haydar ÇAKMAK, **1989’dan Günümüze Gürcistan**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yay., Trabzon, 1998, 96.

ve petrol geçiş güzergâhı olacak Gürcistan'a özel önem verdiğini göstermiştir.⁴

Rusya Federasyonu 1993 yılından itibaren Yakın Çevre Doktrini çerçevesinde Kafkasya bölgesinde tekrar etkinliğini kurma yoluna giderek Gürcistan üzerindeki etkinliğini yeniden kazanmak istemiştir. Rusya Federasyonu Gürcistan'ı kontrol altına almak için Abhazya ve Güney Osetya sorunlarını kullanarak bölgedeki etnik halkları Gürcülere karşı örtülü de olsa destekleyerek Gürcistan'ı tekrar etki sahası içine girmeye zorlamıştır.

Gürcistan ülkesindeki etnik karışıklıklardan Rusya Federasyonunu sorumlu tuttuğunu açıkça belirtmiştir. Bu sebeple de Şevardnadze sorunların, Rusya'nın işbirliği ile çözüleceğini göz önünde bulundurarak Gürcistan'ı yeniden Rusya'nın etki alanına girmek mecburiyetinde bırakmıştır.⁵

Rusya'nın Yakın Çevre Politikası üzerine⁶, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Clinton'un, Ocak ayı ortasında, Moskova'ya yaptığı ziyaret sırasında "Rusya'nın da kendi bölgesinde bir tür Monroe doktrini uygulamasına anlayışla bakmak gerektiği şeklindeki talihsiz beyanı Ruslar tarafından bir "yeşil ışık" olarak görülmüştür. Nitekim Yeltsin, Gürcistan'ı, Rusya'ya bağlayan bir seri anlaşma imzalamış ve üç askeri üs imkânı sağlamıştır.⁷ Rus Savunma Bakanı General Grachev, Rusya'nın biri Ermenistan, biri Azerbaycan üçü de Gürcistan'da olmak üzere Kafkasya'da beş askeri üs istediğini, bu üç memlekette Rus askeri

⁴ Okan MERT: **Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan**, IQ Yay., İstanbul, 2004, 163.

⁵ Eduard Şevardnadze Bağımsız Devletler Topluluğuna da Rusya ile işbirliği olmadan ülkesindeki karışıklıkların düzelmeyeceğini bildiği için üye olmak zorunda kalmıştır.

⁶ 1993 yılında Rusya, eski SSCB coğrafyasında tek söz sahibi olduğu tezini ihtiva eden "Yakın Çevre" doktrinini açıklayarak uygulamaya koymasıyla, ABD'nin tek kutup haline gelmesinden rahatsızlığını gizlemeyerek çok kutuplu uluslararası sistem özlemine dile getirmiştir. [Sinan OĞAN ve Kamil AĞACAN: "Güney Kafkasya'da Yeniden Başlayan veya Bitmeyen Soğuk Savaş", **Stratejik Analiz**, C. 2, S. 13, 25–33]. Bu durumda "Önce Rusya" (Russian First) diyen ABD de yeni politikaların geliştirilmesine yol açtı ve Rusya'nın etrafında yeni bir müttefik kıskacı oluşturulmaya başlandı.

⁷ GRVZ Komutanlık Karargâhı, Tiflis'te bombalamalara karşı sığınakların ve komutanlık karargâh binasının da bulunduğu geniş bir alana yayılmış binalardan oluşmaktadır. GRVZ Komutanlık Karargâhı'nda 2.357 Rus askeri personeli görevlidir. Batum'da bulunan 12. Askeri Üs bünyesinde 1.790 askeri personel, 41 adet ana muhabere tankı, 71 adet "BMP ve BTR" zırhlı muhabere aracı/zırhlı personel taşıyıcısı, 203 adet değişik tipte askeri araç, 76 adet topçu sistemi ve 4 adet dubalı köprü yapım aracı bulunmaktadır. Ahalkalek (Ahalkalaki) 62. Askeri Üssü, Gürcistan'da Ermenilerin yoğun olarak bulunduğu Ahalkalek vilayetindedir. Abhazya'daki Gudauta 50. Askeri Üssü ile Abhazya ve Güney Osetya'da bulunan Rus Barış gücü de Güney Kafkasya'da bulunan bu Rus askeri kuvvetlerine dahil edilmelidir. Fakat Gudauta 50. Askeri Üssü'nde bulunan Rus birlikleri, GRVZ'ye dahil değildir. Doğrudan doğruya Rusya Genel Kurmay Başkanlığına bağlıdır. Hasan KANBOLAT: "Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya'daki Askeri Varlığı ve Gürcistan Boyutu".

bulunduracaklarını ve Gürcistan'daki ön birliklerinin Türkiye sınırında olacağını beyan etmiştir.⁸

Rusya bölge ve bölge kaynakları üzerindeki tekeli kaybetmemek için siyasi, askeri, diplomatik her türlü aracı kullanmaktadır. Bu düşünce çerçevesinde oluşturulan "Yakın Çevre" politikasının uygulanışı da bunu açık bir şekilde göstermektedir. Bölge devletlerini BDT çatısı altında toplamak, iç işlerine müdahale ederek istikrarsızlığı artırmak, askeri işbirliği yaparak Rus askerlerini bölgeye yerleştirmek, etnik çatışmaları körüklemek ve Kuzey Kafkasya'da Vahabilerle geleneksel İslamcılarını çatıştırmak şeklinde politikalar izlemektedir.⁹

Rusya'nın Yakın Çevre Politikaları neticesinde, Gürcistan Ekim 1993'te BDT'ye katılmak zorunda kaldı.¹⁰ Böylece Gürcistan her türlü Rus etkisine açık hale gelmiş ve bağımsızlığı bir nevi ipotek altına almıştır. Ruslar, Gürcistan'ın BDT'ye katılmasından sonra; Gürcistan ve Abhazya arasında imzalanan 2 Nisan 1994 Moskova Antlaşması için arabuluculuk yaptılar. Moskova bu hamlenin ardından Rusya Federasyonu-Gürcistan Askeri İşbirliği Anlaşması ile Rusya'nın askeri birliklerinin Gürcistan'da bulunması kabul edilmiştir.¹¹ Söz konusu anlaşmaya göre, Rusya, Gürcistan topraklarının savunmasına ve Gürcistan ordusunun oluşturulması ile eğitilmesine yardımcı olacaktır.¹² Böylelikle Rusya Federasyonu, Gürcistan ile imzaladığı askeri anlaşma vasıtasıyla SSCB dönemine ait Türkiye sınırındaki askeri varlığını tekrar elde etmiştir. Tiflis'le imzaladığı bir üs anlaşması ile Gürcistan'da üç Rus üssü kurma kararı aldı¹³.

Rusya'nın kendisi ile birlikte hareket etmeye zorladığı Gürcistan, Rusya'nın bu tutumunu toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına tehdit olarak algılayarak dış politikasında denge arayışları içerisine girmiştir. Rusya Federasyonuna karşı geniş anlamıyla Batı ile özel olarak ABD ile ve bölgesel güç

⁸ Kâmrân İNAN: "Rusya'nın Kafkasya Politikası", **Avrasya Dosyası**, C. 1, S. 1, 26–29.

⁹ Yelda DEMİRAĞ, "Kafkasya'da Türk ve Rus Politikası", 80.

¹⁰ Okan MERT: **Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan**, 165.

¹¹ Fırat PURTAŞ: **Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu**, 240.

¹² Uğur AKINCI: "Javakhetia: The Bottle-Neck of Baku-Ceyhan Pipeline, Silk Road", **A Journal of West Asian Studies**, Vol:1, No:2, Aralık 1997.

¹³ Üslerden biri Tiflis'in 30 km. güneyinde, diğeri Batum'da ve üçüncüsü de yine Türkiye sınırına yakın olan Akhalkalaki'de olacaktır. David DARCHIASHVILI: "The Russian Military Presence in Georgia", **Caucasion Regional Studies**, C: 2, S. 1. 1997.

⁶² Kamil AĞACAN, "Bağımsızlığının 10.yılında Gürcistan: ABD'nin Kafkasya'da Kalesi mi?". **Stratejik Analiz**, C. 1, S. 11, Mart 2001, 32–39

olan Türkiye ile dengelemeye çalışmaktadır.

Gürcistan Rusya'ya karşı bağımsızlığını koruyabilmek için Batı bloğuyla yapmış olduğu işbirliği öncelikle askeri alanda kendisini göstermektedir.¹⁴ 1994 yılında Gürcistan ordusunun oluşturulması ile eğitilmesine ve Gürcistan topraklarının savunulmasına yardımcı olması amacıyla Gürcistan'da Rus askeri birliklerinin bulunmasını öngören Rusya Federasyonu-Gürcistan Askeri İşbirliği Anlaşması imzalanmıştı. Söz konusu anlaşma ile Gürcistan üzerinde askeri üs kurma hakkını elde eden Rusya'nın bu askeri üsleri Gürcistan'a karşı baskı aracı olarak kullanmaya başlamasıyla birlikte, Gürcistan Devlet Başkanı Şevardnadze 1997 yılında ABD'ye yapmış olduğu ziyarette askeri meseleler görüşülmüştür.

Çeçenistan savaşıyla zayıf düşen Rusya ile 1995'te arka arkaya patlak veren krizler sebebiyle Gürcü-Rus ilişkileri büyük ölçüde bozulmuştur.¹⁵ Aynı dönemde ABD de artık "Önce Rusya" politikasından uzaklaşmaktaydı. Kafkasya'daki çıkarları sebebiyle, Gürcistan'ın Rusya hegemonyasına direnme girişimleri, ABD tarafından destek görmeye başlamıştır.¹⁶

Gürcistan'ın Batı'ya yönelmesi sadece bu tehdit sonucu oluşmamış ayrıca "Batılı devlet olma" düşüncesi ve beraberinde getirdiği Batı kurumları ile entegre olmak ve Batı'daki düzeni uygulayarak evrensel değerlerin hakim olması fikri de dış politikasını belirlerken etkili olmuştur.

Gürcistan Batı dünyası ile bütünleşmenin bağımsızlığının garantisi olduğunu düşündüğü için, Rusya'nın şiddetle karşı çıktığı, NATO üyesi¹⁷ olmak istemektedir.¹⁸ Böylece Güney Kafkasya'da ortak çıkarlar çerçevesinde, ikili askeri ve siyasi işbirliğine paralel olarak üçlü stratejik ittifak sisteminin temelleri atılmaktadır.¹⁹ Şubat 1997'de NATO Genel Sekreteri Javier Solana'nın Gürcistan'ı

¹⁴ Kamil AĞACAN, "Bağımsızlığının 10. Yılında Gürcistan: ABD'nin Kafkasya'da Kalesi mi?".

¹⁵ Kamil AĞACAN, "Bağımsızlığının 10.yılında Gürcistan: ABD'nin Kafkasya'da Kalesi mi?".

¹⁶ Kamil AĞACAN, "Bağımsızlığının 10.yılında Gürcistan: ABD'nin Kafkasya'da Kalesi mi?".

¹⁷ Gürcistan devlet başkanı Şevardnadze 2005 yılında NATO'ya üyelik için başvuracaklarını pek çok defa dile getirmiştir ve aday olmamasına rağmen Mart 2001'de Brüksel'de aday ülkelerle yapılan görüşmelere Gürcistan katılarak siyasî danışmalar sürecini başlatmıştır. ABD'nin Gürcistan'la olan askeri ilişkileri hem doğrudan doğruya hem de NATO çerçevesinde gelişmektedir. Gürcistan 1994 yılından itibaren NATO'nun Barış İçin Ortaklık (BİO) programının üyesidir. Bunun yanında, BİO programı çerçevesinde 2001 yılında düzenlenen "Cooperative Partner 2001" tatbikatına da ev sahipliği yapmıştır.

¹⁸ Fırat PURTAŞ: **Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu**, 241.

¹⁹ Hasan KANBOLAT: "Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan Zirvesi ve Gölgedeki Ortak: Ermenistan", **Stratejik Analiz**, C.3, S. 26, 52-58.

ziyareti sırasında NATO'dan Kafkasya'da daha aktif politika beklediklerini dile getirerek ihtiyaçlarını şu şekilde özetlemiştir: "Küçük halklar için güçlü güvenlik garantileri gerekir. Gürcistan, NATO ile ilişkilerini hızla geliştirmektedir."²⁰

Putin'in NATO'nun genişlemesine karşı geliştirmeye başladığı politikalar, devlet başkanı olarak seçilmesinden sonra daha da netleşmiştir. Rusya, Gürcistan'ın Batı kurumlarına hızla üye olmasını ve askeri varlığını tasfiye etmeye başlamasını endişeyle izlemektedir. Bu konudaki tepkisini Gürcistan'a doğalgaz akışını kısırarak, vize uygulamasına doğru yönelerek ve Çeçen gerillalara yardım yapmakla suçlayarak göstermeye başlamıştır. Bu tepkiler Rusya'nın Gürcistan'a yönelik yeni politikalarının "*ilk sinyalleri*" olduğu şeklinde değerlendirilmektedir.²¹

Gürcistan'ın hem Rusya'nın baskın olmasına karşı aldığı tavır hem de tüm yönleriyle Batıyla bütünleşme stratejisi, ABD'nin de Gürcistan'ın Kafkasya'nın kilit ülkesi olması gerçeğinden hareket ederek Kafkasya'da Gürcistan'a özel önem vermesi ile birlikte Gürcistan'da yaşanan iç savaş ve Şevardnadze'nin ilk dönemlerde Rusya ile ilişkisine karşı Gürcistan'a uygulanan ihtiyatlı yaklaşım politikası terk edilerek Gürcistan'la ilişkilerini yoğunlaştırmıştır. Nitekim Clinton yönetimi ve ABD Kongresi, Gürcistan'ı "SSCB'nin yeniden oluşumuna dayanak ve diğer Sovyet sonrası Cumhuriyetler için Batı modeli" olarak değerlendirmiştir.²²

Clinton yönetimi, 1996'dan itibaren geliştirmeye başladığı Gürcistan'la ilişkilerini kısa bir süre sonra Tiflis'in karşı karşıya olduğu sorunlara sahip çıkarak, Gürcistan'ın hamisi olduğunu ve Rusya'nın bu ülkenin bağımsızlığına tehdit niteliği taşıyan girişimlerini önlemek niyetinde olduğunu göstermiştir.²³

ABD, Gürcistan'ın ihtiyaç duyduğu ve bağımsızlığına tehdit olarak algıladığı Rusya baskısına karşı desteğini her fırsatta dile getirmiştir. ABD'nin Gürcistan'a bu denli sahip çıkmasının en önemli sebebi Gürcistan'ın hem petrol hem de doğalgaz boru hatlarının geçeceği ülke olması hem de kara ulaşım koridorundaki kilit rolü sebebiyle bölgede oluşabilecek istikrarsızlıkların önüne geçerek güvenliği temin etmek istemesidir.

²⁰ Kamil AĞACAN, "Gürcistan'a Yönelik Artan Rus Baskıları ve Türkiye".

²¹ Hasan KANBOLAT: "Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya'daki Askeri Varlığı ve Gürcistan Boyutu".

²² Kamil AĞACAN, "Bağımsızlığının 10.yılında Gürcistan: ABD'nin Kafkasya'da Kalesi mi?".

²³ Kamil AĞACAN, "Bağımsızlığının 10.yılında Gürcistan: ABD'nin Kafkasya'da Kalesi mi?".

ABD, kendisine tehdit oluşturabilecek yeni bir süper gücün veya süper güçlerin oluşumunun doğabileceği alanlarda etkili olarak yerinde müdahale etme yoluna giderek Kafkasya'daki çıkarları için stratejik öneme sahip bu Cumhuriyetin Rus hegemonyasına karşı tavır almasını desteklemiştir. Ayrıca yeni Cumhuriyetlerin bağımsızlıklarının Rusya'nın baskıları ve müdahaleleri içerisinde erimesi Batı için Soğuk Savaş'ın kazanımlarının ortadan kalkması anlamına gelir ki bu durumun ABD ve bölgedeki müttefikler yoluyla engellenmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Bu dönemden itibaren Gürcistan-Amerika ilişkileri rayına oturmaya başlamış ve bu tarihten itibaren askeri alanda işbirliği artarak devam etmiştir. ABD'nin ve Batı'nın desteğini alan Şevardnadze zorunluluklar sonucu işbirliği yapmak zorunda olduğu Rusya'dan uzaklaşarak BDT ile olan ilişkilerini asgari düzeye indirgemıştır.

ABD'nin Gürcistan'a Rus baskılarına karşı her alanda hamilik yapmasının ötesinde, ekonomik olarak da Tiflis, ABD ve Avrupa Birliği nezdinde en çok kayırlan ülke statüsüne sahiptir.²⁴ Gürcistan bugün ABD'den yardım alan ülkeler arasında kişi başına düşen yardım bakımından üçüncü sıradadır.

3. 2. 11 Eylül Sonrası Dönem

ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde altı çizilen noktalar temel olarak askeri niteliktedir. Ülke dışında yayılcılık politikasının benimsendiği ortaya çıkmaktadır.²⁵

Buna bağlı olarak ABD, dünyada savunma harcamasını en fazla yapan ilk yirmi beş ülkenin toplamından daha fazla savunmaya kaynak aktarmasına ve askeri alanda en büyük güç olmasına rağmen, küreselleşen dünyada ulus aşırı tehditlere göre savunma stratejisini yeniden şekillendirme gereği duymuştur.²⁶ Bu stratejinin bir sonucu olarak, ABD Gürcistan ile askeri ilişkilerini, özellikle 2000

²⁴ **Gürcistan Ekonomisi ve Türkiye İlişkileri Raporu**, DEİK, Kasım 2000.

²⁵ Ann Scott TYSON, "Military Needs: Quick forbes, Broad Reach", **The Christian Science Monitor**, 23 Eylül 2002.

²⁶ Deniz AKŞİN: "Pax Americana'nın Prensipleri ve Amerikan Güvenlik Stratejisi: ABD'nin Emperyalist Yüzü".

yılında hızlandırmıştır. ²⁷

11 Eylül'ü, küresel hegemonluğunun geleceğini tehdit altında gören ABD'nin, bunu sağlamlaştırmak için Avrasya konjonktürünü değiştirme girişimi olarak kabul etmek herhalde yanlış olmayacaktır. Zira SSCB'nin çöküşünden sonra kıtada iki büyük orta alan yahut iktidar boşluğu oluşmuştur. Bunlardan birisi Orta Asya, diğeri Kafkasya'dır. Brzezinski, Avrasya jeopolitiğini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Avrasya, dünyanın siyasal olarak en iddialı ve dinamik devletlerinin bulunduğu yerdir. ABD'den sonra dünyanın en büyük altı ekonomisi ve en büyük altı silah alıcısı Avrasya'da bulunmaktadır. Dünyanın biri hariç bilinen tüm nükleer güçleri ve de gizli nükleer güçlerinin tümü Avrasya'da bulunmaktadır. Bölgesel hegemonya ve küresel etki heveslisi olan dünyanın en kalabalık nüfuslu iki devleti Avrasyalıdır. Özetle Avrasya'nın gücü büyük ölçüde Amerika'ninkini gölgede bırakmaktadır. Bereket versin ki Avrasya, Amerika'ya göre siyasal bir bütün oluşturmak için fazla büyüktür.” ²⁸

II. Dünya Savaşından sonra ABD, SSCB'nin hâkimiyetini tüm Avrasya'ya yaymasını, engellemek amacını taşıyan Çevreleme Politikasını uygulamaya başladı. Bu politika çerçevesinde Rusya'nın güneyinde yer alan Müslüman ülkelere aynı anlamda *Yeşil Kuşak* adı verildi. Yukarıda da vurgulandığı gibi Kafkasya ve Türkistan'da 1991–2001 arasında görece bir boşluk dönemi yaşandı.

Bu boşluğun, Avrasya'daki güç dağılımı çerçevesinde ABD'nin küresel hegemonluğunu tehdit altına sokmasıyla 11 Eylül sonrası süreç gerçekleşmiş ve ABD, normal şartlarda yerleşmesinin neredeyse imkânsız olduğu Orta Asya'ya ve daha sonra Kafkasya'ya yerleşmeye başlamıştır. Zira 11 Eylül öncesi ABD'nin kendisi için, bölgede gördüğü tehlike şu olmuştur.

Bu iki orta alan, Avrasya'nın güçlü devletleri olan Rusya, İran, Çin, Hindistan ve Pakistan'ın tehdidi altındaydı. Putin'le birlikte Rusya güçlenmiş ve neo-emperyal arayışlar içine girmişti. Çin'in güçlenmesi yeni bir olgu değildi, “ejderhanın uyanışı” adı verilen bu durum son on yıla damgasını vurmuştu. Hindistan, hızla artan nüfusu ve nükleer gücüyle giderek büyüyen bir tehditti. Pakistan, keza bölgede zaman zaman etkili olabilen nükleer bir güçtü. İran ise

²⁷ Gürcistan'ı ABD Savunma Bakanı Yardımcısı, CIA Başkanı, Sahil Güvenlik Komutanı ve diğer askeri yetkililer ziyaret etmişlerdir. Kamil AĞACAN: “Bağımsızlığının 10.yılında Gürcistan: ABD'nin Kafkasya'da Kalesi mi?”.

²⁸ Zbigniew BRZEZINSKI: **Büyük Satranç Tahtası**, 32.

hem Kafkasya’da hem Türkistan’da etkisi bulunan bir “şer” ülkesiydi. Bu devletlerin Avrasya’da güç ve etkinliklerini artırmaları ve iktidar boşluğundaki orta alanları nüfuzları altına almaları sonucunda birbirlerine komşu olmaları durumunda şu üç ihtimal ortaya çıkardı:

- Yayılarak boşlukları dolduran ve birbirine komşu hale gelen güçler, bir çatışma içine girer. Bu çatışmada bütün taraflar yıpranır ve hepsi kaybeder. Bu durumda sonuç ABD’nin işine gelmekle birlikte süreç ABD inisiyatifinin dışında gerçekleştiğinden ABD’yi rahatsız eder.
- Bu çatışmadan güçlerin bir tanesi galip çıkar. Bu durumda Avrasya’yı tamamıyla olmasa bile büyük ölçüde kontrol edecek olan bu güç, dünya hegemonluğunun bir numaralı adayı haline gelir. Zira “Avrasya’ya hükmeden dünyaya hükmeder”.
- Nüfuz alanları itibariyle komşu olan bu güçler çatışmaz fakat işbirliğine gider. Bu durumda Avrasya’yı ortaklaşa idare eden bu ittifak küresel hegemonluğa oynar.²⁹

Bütün bu ihtimalleri göz önünde bulunduran ABD, 11 Eylül sonrası süreçte boşluktaki orta alanlara yerleşerek bu güçlerin nüfuzlarını orta alana sarkıtma ve birbirleriyle komşu olmalarını engellemek, onları bu alandan uzak tutarak kendi bölgelerine hapsetmek istedi.

Mahiyeti farklı da olsa bu strateji mantık itibariyle “Çevreleme Politikası”nı hatırlatmakta; fakat bu defa süper güç tek yönlü bir kuşatma hareketi yerine orta alanı işgal ederek çevredeki heveslileri kendi köşelerine hapsetmeyi hedefleyen bir sıkıştırma hareketi izlemektedir.

.Birçok stratejist ABD’nin Afganistan’a yönelik anti- terörist operasyonunun Avrasya’nın jeopolitik coğrafyasının değişmesine yardımcı olduğunu düşünmektedir. Söz konusu anti terörist operasyonun Kafkasya’da da yeni güvenlik anlaşmalarına yol açtığına değinilmektedir.³⁰

Şu anda ABD, Orta Asya’ya büyük ölçüde yerleşmiş durumdadır.

²⁹ Mehmet Seyfettin EROL: “Avrasya’da Güç Mücadelesi: Şanghay Beşlisi ya da Mahşerin Beş Atlısı”, **Stratejik Analiz**, Haziran 2001, 14.

³⁰ Igor TORBAKOV: “A New Security Aragement Takes Shape in the South Caucasus”, <<http://www.eurasianet.org>>., 24 Ocak 2002.

Kafkasya'ya yerleşeceğinin de ciddi sinyallerini vermektedir. ABD'nin Kafkasya'ya yerleşmesinin ulaştırmanın jeostratejideki rolü itibariyle iki temel sebebi var:³¹

- Bölgenin İran ve/veya Rusya hâkimiyetine girmesini önlemek,
- Türkistan'daki varlığının devamını sağlamak. Çünkü Türkistan'daki bir ABD varlığı, Avrasya'daki bölgesel güçlere bağımlı olmaksızın ancak Kafkasya'dan beslenerek ayakta kalabilir. Bu yüzden Kafkasya'nın Batı'yla ve Türkistan'la ulaşımının sağlıklı ve verimli bir şekilde temin edilebilmesi ABD açısından zaruridir.

Kafkasya'nın deniz bağlantısını tek başına sağlayan Gürcistan, hem petrol ve doğal gaz boru hatları hem de yeniden canlandırılmak istenen İpek Yolu projelerinde büyük öneme sahiptir ve bundan en karlı çıkacak ülke gibi gözükmektedir; ancak bu kazanç ekonomik olmaktan ziyade siyasidir. Bu sayede Gürcistan hem geleneksel Rus hegemonyasından kurtulabilecek hem de Batı'nın güvenini kazanıp yabancı sermayeyi çekebilecektir.³²

Rusya'nın stratejik müttefiki Ermenistan'la, Türkiye'nin de Azerbaycan'la doğrudan kara bağlantısı olmadığı için bu ülkenin önemi iyice artmaktadır. Gürcistan'ın Batı ulaştırma sistemi içinde yer alması Rusya ve İran'ı bölgeden büyük ölçüde dışlayacak, tersine Gürcistan'ın, Rusya'nın hakimiyetine girmesi halinde ise, Azerbaycan'ın da ekonomik bağımsızlığının pek bir anlamı kalmayacaktır.³³

Rusya, Güney Kafkasya'nın Batı'ya kayan iki Cumhuriyeti olan Gürcistan ve Azerbaycan'ı tekrar kontrolüne almak için 14 Haziran 2000'de Bakü'de Azerbaycan ve 15 Haziran'da Tiflis'te Gürcistan ile Güvenlik Anlaşması imzalayarak niyetini açık bir biçimde göstermiştir. Söz konusu anlaşmalar terörizm, organize suçlar, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadele, ekonomik ve askeri

³¹ Mahmut Niyazi SEZGİN: "Güney Kafkasya'da Ulaştırma ve Jeostrateji", **Stratejik Analiz**, C. 2, S. 25, Mayıs 2002, 41–49.

³² Mevcut alt yapının yetersizliği, hatta pek çok durumda bazı hatların siyasi sebeplerle kapatılması; tarihi İpek yolu'nun canlandırılması, yeni doğu-batı koridorlarının açılması, BDT ülkelerinin ulaştırma alt yapılarının yeniden yapılandırılması ya da KEİ (Karadeniz Ekonomik İşbirliği), GUUAM³² gibi bölgesel örgütlenmeler bazında yeni ulaştırma ağlarının kurulması gibi çeşitli proje ve tekliflerin ortaya atılmasına yol açmıştır. İstisnasız bütün teklifler karşılıklı bölgesel yarar ve iş birliği retoriğini kullanmakla birlikte, pek çoğu açıkça belli bir sponsorun belirli siyasi ve ekonomik çıkarlarına hizmet etmek için dizayn edilmiştir.

³³ Kamil AĞACAN, "Bağımsızlığının 10.yılında Gürcistan: ABD'nin Kafkasya'da Kalesi mi?".

işbirliğinin geliştirilmesi konularını kapsamaktadır. Güvenlik Anlaşmaları ile Rusya Güney Kafkasya’da uygulayacağı yeni politikalara yasal zemin hazırlamaktadır.

Siyasi ve ekonomik sorunların yanı sıra, Rusya Federasyonu’nun Gürcistan’a karşı izlemiş olduğu “arka bahçe “ politikası da, Gürcistan’ın bağımsız bir devlet gibi diğer devletlerle veya uluslararası kurumlarla işbirliği yönündeki çabalarına karşı Gürcistan’a karşı baskı uygulaması rahatsız etmiştir.³⁴

Bu bölgede Rusya’nın baskılarına karşın ABD Gürcistan’ı koruyucu bir politika izleyerek; içinde uçak, helikopter ve sahil muhafaza teknelerinin bulunduğu 25 milyon Amerikan Doları değerindeki kullanılmış malzeme Gürcistan sınır muhafaza birliklerine yardım olarak verilmek üzere bir anlaşma sağlanmış ve yardım başlamıştır. Ayrıca ABD; Gürcistan sınır muhafaza birliklerine bir kısım eğitim de vermektedir.³⁵

ABD’nin 11 Eylül saldırılarından sonra geliştirdiği terör merkezli yeni ulusal güvenlik tehdit algılamasına benzeyen bu anlayış Rus dış politikasına da yansımış gözükmektedir. Rusya Savunma Bakanı Sergey İvanov terörizmle mücadelenin ikili ilişkilerde temel belirleyici olacağını açıklarken³⁶ Rus dış politikası da anlayışın hedef alacağı adresleri birbiri ardına ortaya koymaktadır.³⁷

ABD’nin Orta Asya’ya yerleşmesinin ve Kafkasya’ya da yerleşme çabalarının olduğu bir dönemde Rusya Çeçenistan’da yürütmekte oldukları başarılı operasyonlar sebebiyle “isyancıların” Gürcistan’da konuşlandıkları ve Gürcistan yönetiminin hoşgörülü tutumu sebebiyle kendilerini rahat ve özgür hissettikleri, dışarıdan askeri, mali destek sağladıkları vurgulanmıştır. Ayrıca, Putin yaptığı bir açıklamaya “eğer Gürcistan yönetimi Gürcistan Rusya sınırı boyunca güvenlik bölgesi oluşturmakta başarısız olursa ve BM kararlarına aldırmazsa, BM Antlaşmasının ülkelere tek veya kolektif meşru müdafaa hakkı tanıyan 51. maddesi uyarınca hareket etme hakkımızı kullanırız” demiştir.³⁸

³⁴ Ariel COHEN: “Yeni Büyük Oyun, Avrasya’da Boru Hattı Siyaseti”, **Avrasya Etüdları**, C. 3, S. 1, İlkbahar 1996, 2–15.

³⁵ Armağan KULOĞLU: “Rusya’nın Yeni Politikaları ve Türkiye”, **Stratejik Analiz**, C.1, S. 3, 66.

³⁶ Svetlana BABAIEVA, “Sergey Ivanov: “Nam Odyavlenu Voyna Bez Frontov”, **İzvestiya**, 4 Kasım 2002, <<http://www.izvestia.ru/article26083>>.

³⁷ Nâzım CAFERSOY: “Rusya’nın ‘11 Eylül’ü’: Tiyatro Baskınından Yeni Güvenlik Doktrinine”, **Stratejik Analiz**, C.3, S. 33, 47–52.

³⁸ Gia BAKRADZE, ‘Voracious Appetite’, Georgia Today, 13 Eylül 2002”den naklen Kamil AĞACAN ve Gökçen EKİCİ: “Panki Vadisi Etrafında Dönen Küresel Politika”, **Stratejik Analiz**, C.3, S:31

Çeçenistan sınırına 80 km. yakınlıkta yer alan 34 km'lik Panki Vadisi ilk bakışta uluslararası bir çatışma alanı olmaktan oldukça uzak görüntü çizmektedir. Fakat Panki Vadisi'nin hem Rusya Federasyonu hem Gürcistan hem de Çeçenistan açısından stratejik öneminin yanında bölgede El-Kaide militanlarının varlığı iddiaları ile ABD'nin de ilgisini bölge üzerine çekmiş ve onu bir anda gündeme taşıyarak uluslararası kamuoyu arasında bilinen ve tartışılan bir vadi haline getirmiştir.³⁹

Rusya'nın Panki Vadisi'nde bir operasyon düzenlemek hususundaki ısrarını iki sebeple aramak gerekir. Birincisi, Gürcistan üzerinde özellikle ABD'nin yerleşmesinden sonra gitgide erozyona uğrayan etkisini güçlendirmek, üç yıl içerisinde topraklarındaki Rus üslerinin tasfiyesini talep eden ve 2005'te NATO'ya girmek istediğini ilan eden Gürcistan'a gözdağı vermektir. İkincisi ise, yaygın kanaatin aksine, Irak'a karşılık herhangi bir takas konusunda ABD'yi tavize zorlayacak gücü olmadığına farkında olan Rusya'nın gerginliği tırmandırma siyaseti izleyerek Kafkasya'da amerikan varlığının yayılmasının önünü kesmek istemesidir. Moskova'yı tedirgin eden bir diğer sebep de Müslüman Çeçenlerle Hristiyan Gürcüler'i bir araya getiren Rus karşıtlığının, Kafkasya'da Rus karşıtı güçleri bir ittifakta birleştirebilmesi endişesidir.⁴⁰

Fakat görünen o ki, Gürcistan konusunda verilecek bir tavizin yol açabileceği etkiler ABD için 11 Eylül sonrası tüm kazanımlarını ortadan kaldıracak niteliktedir. Bu ise Irak'ta elde edilecek zaferle kıyaslanamaz boyutta siyasi, askeri, ekonomik ve prestij kaybı anlamına gelir. Dolayısıyla Putin'in açıklamasında vurguladığı, Gürcistan'a karşı "meşru müdafaa" hakkını kullanma iddiası olası gözükmemekte, uluslararası politikada muhtemel gelişmelere yönelik psikolojik zemin hazırlama olarak değerlendirilmelidir.⁴¹

ABD, Rusya Federasyonu'nun Panki Vadisi'nde düzenlemek istediği tek yanlı bir askeri operasyona tamamen karşı olduğunu vurgulamakta ve her fırsatta Gürcistan'ın bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün arkasında olduğu açıklamasını yapmaktadır.⁴²

³⁹ Kamil AĞACAN ve Gökçen EKİCİ: "Panki Vadisi Etrafında Dönen Küresel Politika".

⁴⁰ Okan MERT: **Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan**, 96.

⁴¹ Kamil AĞACAN ve Gökçen EKİCİ: "Panki Vadisi Etrafında Dönen Küresel Politika".

⁴² "Ripple Effect of the Russian Threats", <www.civil.ge> , 13 Eylül 2002.

Bu arada iki ülke arasındaki gerilimin son hadde varması ve çeşitli kereler Rus uçaklarının Gürcü topraklarını bombalaması karşısında ABD, Gürcistan toprak bütünlüğüne yönelik bu saldırıya sert tepkide bulunmuş ve derhal Gürcistan'a 10 milyon dolarlık ek bir savunma bütçesi tahsis etmiştir. Böylece Amerikan desteğini arkasında hisseden Gürcistan, bir yandan da Rusya'ya karşı gösterdiği tavizsiz tutumuyla safını kesin olarak belli etmiştir.⁴³

Kafkasya için çatışma ve istikrarsızlığı önlemenin ve ekonomik kalkınmayı sağlamanın yolu ise bölgenin kendi içinde ve doğu-batı, kuzey-güney eksenlerinde ulaştırma hatlarına entegreolmasından ve bölgedeki yeraltı kaynaklarının dünya pazarlarına açılmasından geçmektedir.⁴⁴ Esasen bu sorunun çözülmesi, Kafkasya'nın batıya bağlı bir ulaştırma merkezi haline getirilmesi, 11 Eylül sonrası dünya jeopolitiğinin de kilit noktalarından biridir. Zira Türkistan'la birlikte Avrasya'nın anahtarı olan Kafkasya'ya Amerikan varlığının yerleşmesi ve kalıcılığı, ABD'nin küresel hegemonluk iddiasının da kaderini ve sınırlarını belirleyecek etkenlerden biridir.⁴⁵

Yalnız Rusya'nın terör merkezli yeni güvenlik algılamasının Gürcistan isimli bir ikilemi kendi içinde taşıdığını söylememiz gerekir. Rusya'nın yeni güvenlik politikasının da ana merkezinde kendisinin öteden beri kullandığı söylem çerçevesinde normalde ana hedef Gürcistan olması gerekirken, bu ülke ABD tarafından "Rusya'nın müdahalesi için yasak bölge" olarak himaye edilmektedir. Rusya'nın bu açmazla nasıl başa çıkacağını zaman gösterecektir. Fakat gelişmelerin Gürcistan'a ABD himayesinin süreceği yönündedir.⁴⁶

Gürcistan'ın Rusya'nın tamamen nüfuz alanından çıkması halinde, Rusya, Kuzey Kafkasya'nın dolayısıyla Çeçenistan'ın stratejik derinlik kazanacağını ve bu bölgede gelişebilecek bağımsızlık hareketlerinin siyasi üssü haline gelebileceğini, Bakü-Ceyhan Petrol Boru Hattı'nın, Bakü-Supsa'dan sonra Rusya'nın kontrolü dışında ikinci enerji hattı olabileceğini düşünmektedir.

Washington'un 11 Eylül sonrası hamleleri karşısında, Amerikan askeri varlığının Orta Asya'da ilk kez yakın çevresine yerleşmesine direnemeyen

⁴³ Okan MERT: **Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan**, 94–95.

⁴⁴ Mahmut Niyazi SEZGİN: "Güney Kafkasya'da Ulaştırma ve Jeostrateji".

⁴⁵ Mahmut Niyazi SEZGİN: "Güney Kafkasya'da Ulaştırma ve Jeostrateji".

⁴⁶ Nâzım CAFERSOY: "Rusya'nın '11 Eylül'ü": Tiyatro Baskınından Yeni Güvenlik Doktrinine".

Moskova, bu kez de Kafkasya'da geri adım atmış ve böylece 11 Eylül sonrasında Kafkasya, ABD ve Rusya arasında zımnen Kuzey ve Güney Kafkasya olmak üzere iki etki alanına bölünmüştür.

Kuzey Kafkasya, Rus hâkimiyet alanında bırakılırken (ki Kuzey Kafkasya'yı oluşturan yedi cumhuriyet zaten Rusya Federasyonu içinde yer almaktadır), Güney Kafkasya'ya Amerikan askeri varlığı yerleşmeye başlamıştır. 200 Amerikan askeri eğitmeni Gürcistan'a gelmiş ve Gürcü Ordusunu eğitmeye başlamıştır. 65 Milyon dolarlık bu "Eğitim ve Donanım Programı" Gürcistan'ın yıllık savunma harcamalarının üç katından daha fazla bir maliyetle gerçekleşmektedir.⁴⁷

Orta Asya'daki geri çekilişin aksine, Rusya'nın Kafkasya'daki hızlı Amerikan hamlelerine karşı daha fazla politika üretme ihtiyacı hissetmektedir. Bunda Rusya Federasyonu'nun güvenlik algılamasında Kafkasya'nın Orta Asya'ya göre, başta Çeçenistan sorunu olmak üzere, daha öncelikli bir yere sahip olmasının payı büyüktür.

Hem eski yakın çevresindeki otoritesini yeniden tesis etmek, hem kendisi için stratejik ve ekonomik önemi büyük olan bir bölgede kontrolü tam olarak kaybetmemek isteği ve hem de Kuzey Kafkasya'da güvenlik ve istikrarın korunması için Güney Kafkasya'nın öneminin bir kez daha ortaya çıkması, ABD'nin dış politikada dikkatini Irak'a yoğunlaştırması fırsatından da istifade ederek⁴⁸, Güney Kafkasya'da politik bir atak yapmaya sevk etmiştir.

Rusya'nın Transkafkasya Cumhuriyetleri'yle, özellikle Gürcistan'la ilişkileri oldukça önemlidir. Kendi çıkarlarından hareketle, Rusya kendisiyle ters düşen rejimlerin kurulmasını ve yabancı güçlerin Transkafkasya'ya yerleşmesini istememektedir.

Bunu önlemek için de iki yola başvurması olası görünmektedir. Birinci Transkafkasya Cumhuriyetleri'yle her alanda karşılıklı çıkarların ortaya konması ve eşitlikçi politikanın doğması, ikincisi, zor kullanarak bu cumhuriyetler üzerine baskının sürdürülmesidir.⁴⁹

⁴⁷ Okan MERT: **Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan**, 93-94.

⁴⁸ Mesut Hakkı CAŞIN: "Orta Doğuda Bitmeyen Mücadelenin Son Hamlesi Körfez Savaşının Stratejik Sonuçları", **Avrasya Dosyası**, C. 3. S. 1, İlkbahar 1996, 242-250.

⁴⁹ Davit KOSTAVA: "Rusya'nın Kafkasya Politikası I", Çveneburi, S. 8-9, İstanbul, 3-4.

3. 3. “Gül Devrimi”

3. 3. 1. “Darbe” mi “Devrim” mi?

İlk sonuçlarına bakarak, birçok analizci ve siyaset bilimci, Gül Devrimi’ni bir darbe olarak adlandırmayı tercih ettiler. Onlara göre 22–23 Kasım 2003’te olanlar, bir grup insanın mevcut hükümeti yerinden indirmesinden daha fazla bir şey değildi.

Diğer birçok yazar ise kendilerinden uzaklarda bir yerlerde gerçekleşen dramatik bir fikir gibi tırnak işareti içinde “devrim” kelimesini kullandılar. Terminolojideki uzlaşma, ancak bir yıl sonra, eski bir Sovyet Cumhuriyeti olan Ukrayna’daki, demokrasinin geleceği için yeşeren coşkunun arasında gerçekleşen olayların sonrasında sağlanabilmiştir.⁵⁰

Yirminci yüzyıl boyunca demokrasinin savunucuları tarafından pek olumlu ve güvenli kabul edilmeyen devrimler, hep şiddet ile ilişkilendirilmişti. Demokratikleşme destekçileri, politik rejimin dönüşümünü “geçiş/transition” olarak tanımlamayı tercih ettiler. Sonuç olarak, Latin Amerika’daki ve Güney Avrupa’daki demokratik bütünleşmelerden (consolidation) esinlenen farklı bir akademik disiplin olarak “transitoloji” gelişti. Geçişlerin, Doğu Avrupa’da gerçekleşen rejim dönüşümlerini kapsayacak şekilde genişletilip genişletilemeyeceğine ilişkin yeni bir tartışma başladı. Sonuçta, Doğu Avrupa’daki çoğu ülkede değişimlerin, halk kitlelerinin içinde yer aldığı bir tarafın kesin mağlubiyetine rağmen, “geçiş” kelimesi galip geldi.⁵¹

Eğer devrim için, şiddeti, gerekli bir unsur olarak saymazsak, Gürcistan’daki Kasım 2003 olayları açıkça gerçek bir devrim olduğunu gösterir. Çünkü hem âni bir güç değişimini hem de kitle hareketliliğini kapsar. Diğer taraftan, paradoksal bir şekilde, Gürcistan’daki Gül Devrimi’nde anayasal rejimin varlığına bir meydan okuma arayışı yoktur.⁵² Bunun yerine, Gürcü siyaset bilimci

⁵⁰ Giorgi KANDELAKI: **Georgia’s Rose Revolution: Participant’s Perspective**, United States Institute of Peace (USIP) Special Report 167, Temmuz 2006, 2, < www.usip.org >.

⁵¹ Giorgi KANDELAKI: **Georgia’s Rose Revolution: Participant’s Perspective**, 2.

⁵² Giorgi KANDELAKI: **Georgia’s Rose Revolution: Participant’s Perspective**, 2.

Ghia Nodia'nın belirttiğine göre, Gürcistan devrimi, anayasayı korumak için yapılmış bir ayaklanmadır. Daha genel bir ifadeyle, Gül Devrimi, yolsuzluğa ve rüşvetçi bir hükümete karşı isyandı. Hayatın bütün alanlarına yayılmış yolsuzluk, gittikçe daha fazla sayıda Gürcü'yü yolsuzlukla mücadeleye zorladı. Bu, insanları Kasım 2003'te meydanlara döken, Şevardnadze karşıtlarının en önemli eleştirilerinden biriydi.

3. 3. 2. Devrime Giden Süreç

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, Gürcistan'da Başkanlık seçimleri yapıldı. Bir yazar ve aynı zamanda da ateşli bir komünizm düşmanı olan Zviad Gamsakurdia ilk Devlet Başkanı olarak seçildi. Ancak Gamsakurdia, yönetim konusunda önemli zafiyetler göstermiştir. Bu durum genellikle, izlediği ırkçı politikalarla ve ayrıca yeteneksizliği ile açıklanmıştır. Yönetimin değişik kademelerine eğitim ve tecrübe bakımından yeterli olmayan kişileri getirmesi de onun kötü yönetimine sebep olmuştur.⁵³

Bu durum gittikçe kötüleşmiş ve nihayet, Gürcistan'ın özerk bölgesi olan Abhazya'da bağımsızlık isteyenlerle savaş patlak vermiştir. Bu savaşta can kaybı giderek artmış ve istikrarsızlık gittikçe yoğunlaşmıştır.⁵⁴ Zaman zaman devletin kontrolünü elinden kaybeden Gamsakurdia hükümeti sonunda dağılmıştır⁵⁵.

Gamsakurdia'nın çekilmesinden sonra geçici olarak yönetimi Jaba Ioseliani'nin başkanlığında bir askerî konsey üstlenmiştir. Jaba Ioseliani ve grubu, Moskova'da bulunan Şevardnadze ile görüşerek Gürcistan'a gelmesini ve başa geçmesini istemişlerdir. Bu isteği olumlu karşılayarak Şubat 1992'de Gürcistan'a gelen Şevardnadze⁵⁶, sonbaharda Devlet Başkanı olarak göreve başlamıştır. Onun devlet başkanı olmasıyla birlikte, Abhazya'da savaş tekrar patlak vermiş ve

⁵³ Bakar BERKASHVILI: "Georgia's 'Rose Revolution'", 18 Aralık 2003.

<<http://www.marxist.com/georgia-rose-revolution-2.htm>>.

⁵⁴ Jaba DEVDARIANI: "Shevardnadze's Veto Shows His Diluted Influence In Parliament" 20 Mart 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

⁵⁵ Tiflis'ten ayrılan Gamsakurdia'nın nereye gittiği ve sonunun ne olduğu hakkında değişik fikirler öne sürülmüştür. Gürcistan'ın batısında bir kasaba olan Jikaşkarî'de öldüğünü veya Kuzey Kafkasya'ya gittiğini söyleyenlerin yanı sıra resmî açıklamalar intihar ettiği şeklinde olmuştur.

⁵⁶ Valery ASRIYAN: "An Official Russian View On Georgia's Political Past And Future", 26.11.2003. <<http://www.eurasianet.org>>.

çok fazla can kaybının olduğu bu savaş ile Gürcistan'ın toprak bütünlüğü tehlikeye girmiştir.⁵⁷ Şevardnadze istikrar sağlayabilmek için yoğun bir şekilde çalışmalar yapmıştır. 1995'te kendisine karşı bir suikast düzenlenmiş fakat hayta kalmayı başarmıştır. Şevardnadze, Jaba Ioseliani'yi bu terörist girişimden dolayı yakalatmıştır. Igor Giorgadze'yi⁵⁸ de yakalatmak istemiş fakat o kaçmayı başarmıştır. Gürcistan Parlamentosu Ağustos 1995'te, Batı tipinde demokrasiyi benimseyen yeni Anayasa'sını kabul etti. Aynı yıl parlamento seçimleri de yapıldı ve Şevardnadze'nin partisi "Gürcistan Vatandaşlar Birliği" birinci sırayı aldı. Yapılan Başkanlık seçimlerinde de Şevardnadze beş yıllığına Devlet Başkanı seçildi⁵⁹ ve Gürcistan'ın Batı yanlısı bir dış politika izleyeceğini açıkladı.⁶⁰ Bunun yanı sıra Gürcistan'ın yeni bir döneme, bir demokrasi dönemine, girdiğini iddia etti. 1996–1997 yıllarında özellikle ekonomik açıdan önemli gelişmeler sağlayan Gürcistan, bu dönemde sivil toplum kuruluşlarını da geliştirdi. Artık Gürcistan ABD için Kafkaslarda daha stratejik bir ülke durumuna geliyordu.⁶¹

1997 yılı sonrasında ise artık pek fazla gelişme sağlanamamış, hızla yolsuzluklar artmıştır. Şevardnadze, güçlü bir oligarşi oluşturmuş ve kendi ailesinin de fevkalade zenginleşmesini temin etmiştir.⁶²

1999'da halk sefalet içinde yaşarken ve sosyal problemler derinleşirken dış politika alanında pek fazla sıkıntı çıkmamıştır. Nitekim Gürcistan 1999'da Avrupa Konseyi'nin üyesi olmuştur. Burada önemli bir husus daha sonradan sıkça dile getirilmiştir ki, Şevardnadze'nin gücüne güç katmasının, halkın durumunun ve sefaletin, yolsuzluğun farkında olan ABD bu duruma ilişkin hiçbir şey yapmamıştır. Bu yıl içerisinde parlamento seçimleri yapılmış ve "Gürcistan Vatandaşlar Birliği"

⁵⁷ Jaba DEVDARIANI: "United States Drawn In As Russia, Georgia Debate Abkhazia", 6 Mart 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

⁵⁸ Bu suikast girişiminin düzenleyicilerinden olmakla suçlanan Igor Giorgadze, Şevardnadze yönetiminin Güvenlik Bakanı'dır. Kaçışından sonra ülkenin bir numaralı teröristi ilan edilmiş ve Interpol tarafından aranmaya başlamıştır.

⁵⁹ Valery ASRIYAN: "An Official Russian View On Georgia's Political Past And Future", <<http://www.eurasianet.org>>.

⁶⁰ Giorgi KANDELAKI: "Questions Raised About Georgia's Pro-Western Political Course", 13 Ağustos 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

⁶¹ Gürcistan uzun yıllar, Washington'dan kişi başına alınan yardım miktarına göre İsrail'den sonra ikinci en fazla yardım alan ülke olmuştur. 1992 ile 2000 yılları arasında ABD, Gürcistan'a 778 milyon dolar yardım yapmıştır. Bu miktar komşusu Azerbaycan'a yapılanın kabaca beş katından fazladır. Natalia ANTELAVA: "United States Cuts Development Aid To Georgia", 29 Eylül 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

⁶² Bakar BEREKASHVILI: "Georgia's 'Rose Revolution'", 18 Aralık 2003. <<http://www.marxist.com/georgia-rose-revolution-2.htm>>.

tekrar birinci sırayı almıştır. Seçim şeffaf bir şekilde yapılmamış ancak ABD herhangi bir şey yine yapmamıştır. 2000 yılında Devlet Başkanlığı seçimleri yapılmış ve Şevardnadze ikinci kez Başkan olmuştur.

2000–2003 arasında Gürcistan gerileyen bir devlet olmuştur. Rüşvet alabildiğine ilerlemiş, yönetimin kilit noktalarında profesyonel olmayan kişiler görevlendirilmiş, aynı zamanda oligarşik yapı da gittikçe güçlenmekteydi. Yoksulluk ve yolsuzluk çok yüksek seviyeye çıkarken halk da artık Şevardnadze'den nefret eder hale gelmişti.⁶³

2001 yılı itibarıyla Şevardnadze için demokratik reformcu imajını korumak imkânsız hale gelmişti. Hükümetin 2001'de Rustavi 2 televizyonunu kapatmaya çalışması, birçok reformcunun Şevardnadze'nin Gürcistan Vatandaşlar Birliği Partisi'nden ayrılmasına ve muhalefet partileri kurmasına sebep olmuştur. Ayrıca, hükümetin yolsuzlukla mücadeledeki yetersizliği, IMF (International Monetary Fund)'nin 2003 yılında Gürcistan'daki programını askıya almasına yol açmıştır.⁶⁴

2000'den 2003'e kadar, Zurab Zhvania ve Mikhail Saakaşvili iki ana muhalif güç haline gelmiştir. Zhvania, Parlamento'nu eski Başkanı iken istifa etmiş ve Saakaşvili ise Şevardnadze'nin eski destekçisi idi. Saakaşvili bir parti kurmuş – “Ulusal Hareket” – ve Şevardnadze'nin baş düşmanı haline gelmişti.

3. 3. 3. “Kmara” (Yeter) Hareketinin Doğuşu ve Faaliyetleri

14 Nisan 2003 tarihinde oluşumunu 300 öğrencinin düzenlediği bir gösteride⁶⁵ ilan eden “KMARA”, Tiflis Devlet Üniversitesi'nin öğrencileri tarafından, Sırbistan'daki “OTPOR” (direniş)⁶⁶ hareketini örnek alarak kurulmuştur. “KMARA”,

⁶³ Şevardnadze'nin göreve geldiği yıllarda özellikle Abhazya sorunu bir iç savaşa dönüşmüştü ve bu sorun Şevardnadze'nin görev süresi boyunca bir türlü çözüme kavuşturulamadı. Bu sorunun çözülememesinin yanı sıra ülke ekonomisinin yapılan dış yardımlara rağmen giderek kötüleşmesi ve herhangi bir ilerlemenin sağlanamaması ayrıca bürokrasideki yolsuzluk ve rüşvet Şevardnadze'ye olan halk desteğini bitirmişti.

⁶⁴ Giorgi KANDELAKI: **Georgia's Rose Revolution: Participant's Perspective**, 4.

⁶⁵ Bu gösteri, Devlet Üniversitesi'nde başlamış, Başkanlık binasına kadar devam etmiştir. Eski Sovyet bayraklarının yakıldığı bu gösteride, Şevardnadze posterleri ve onun destekçilerinin resimleri taşınarak onlara yönelik tepkiler ortaya koyuldu. Giorgi LOMSADZE: “Amid Controversy, Georgian Student Protest Movement Grows”, 10 Haziran 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

⁶⁶ “Otpor” (direniş/resistance) [Kiril harfleriyle: ОТПОР], 10 Ekim 1998'de, Belgrad Üniversitesi'nde, üniversiteye ve medyaya yönelik baskıcı tutuma karşı oluşturulmuştu. İlk faaliyetleri de Belgrad

meşhur spekülör George Soros⁶⁷ tarafından ve onun Gürcistan'daki,

Üniversitesi ile sınırlıydı. NATO'nun Yugoslavya'ya hava saldırıları ve Kosova Savaşı sonucunda, Otpor Yugoslavya lideri Slobodan Milošević'e karşı politik bir kampanya başlattı. Bu durum Otpor göstericilerine karşı polisin sert tutumuyla karşılandı ve yaklaşık 2000 gösterici yaralandı. Eylül 2000'deki Başkanlık seçimleri süresince Otpor, Sırların Milošević'e duyduğu nefreti ifade eden "Gotov je" (O bitti) kampanyasını başlattı. Bu kampanya sonucunda Milošević mağlup edildi. Otpor'a liderlik eden bazı öğrenciler, Gene Sharp'ın, mücadelelerinin teorik temelini oluşturan 'şiddetsiz hareket' hakkındaki yazılarının Sırpça çevirilerini kullanıyorlardı.

<http://www.answers.com/topic/otpor#after_ad1>.

Yugoslavya lideri Slobodan Milošević'in devrilmesinde önemli rol oynayan Sırp halk hareketi Otpor hareketinin arkasında bulunan kurum, Belgrad merkezli Center for Nonviolent Resistance (Şiddetsiz Direniş Merkezi-CNR), Gürcistan'da Mihail Saakaşvili'nin 'barışçı darbesi' için önemli danışmanlık hizmetleri yürüttü. Otpor'un ileri gelenlerinin aktif rol oynadığı 'demokrasi hareketi' CNR'ye, ABD ve AB'den yoğun finansal ve moral destek sağlanmıştır. Otpor hareketi, eski Yugoslavya lideri Milošević'i devirmek için renkli ve barışçıl mitingler düzenlemesiyle dikkatleri çekmişti. **Zaman Gazetesi**, 27.11.2004.

⁶⁷ George Soros 1930'da Macaristan'da doğdu. Ailesi Yahudi asıllıdır. Soros, uzun süre Nazi yönetiminde yaşadıkdan, Komünistlerin zaferi ile 1947'de İngiltere'ye geçti. Burada Soros, London School of Economics'te Filozof Karl Popper'in öğrencisi oldu. Popper aşırı bir antikomünist ideologdu ve onun öğretileri Soros'un siyasi eğilimlerinin temelini oluşturdu. 1965'te Sir olan Popper "Açık Toplum" sloganını icat etti; bu Soros'un Açık Toplum Vakfı ve Enstitüsü'nde yankısını buldu (Open Society Foundation and Institute). Soros İngiltere'yi 1956'da terketti ve Wall Street'te iş buldu; burada 1960'ta bir menkul değerler şirketi ("hedge fund") kurdu. 1969'da Quantum Fund'ı organize etti ve dövizlerle oynamaya başladı. 1970'lerde finans faaliyetleri gelişmişti. Soros, George W. Bush'u da petrol şirketi batmak üzereyken kurtardı. Soros Harken Energy Corp.'un sahibiydi ve Bush'un şirketinin batmadan önce hızla gerileyen hisselerini aldı. Yine Soros dünyanın en önemli silah firması olan Carlyle Group'un da bir ortağıdır. 1980'de Soros milyonlarca Doları Doğu Avrupa'da sosyalizme karşı harcamaya başladı. Kendisiyle işbirliği yapan kişilere paralar aktardı. İlk başarısı Macaristan'daydı. Macar eğitim ve kültür kurumlarını aldı, bunlarla ülkedeki sosyalist kurumları devre dışı bıraktı. Böylece doğrudan Macar hükümetine bir kanal açtı. Sonra Soros Polonya'ya geçti, CIA güdümündeki Dayanışma'yı finanse etti. Aynı yıl Çin'de faaliyete başladı. Sonra SSCB geldi. Bu bölgelerde hem CIA'in hem de Açık Toplum Vakfı'nın amacı aynıdır: Sosyalizmi yıkmak. Macaristan'da, Polonya'da ve SSCB'de CIA, "National Endowment for Democracy"nin (Milli Demokrasi Derneği), AFL-CIO'nun (Amerikan Federal İşçi Sendikaları), USAID'in ve diğer kurumların açık desteğiyle antikomünistleri organize etti ve destekledi. "Soros'un Açık Toplum Vakfı antikomünist Çekler, Sırlar, Rumenler, Macarlar, Hırvatlar, Boşnaklar ve Kosovalılarla konferanslar düzenledi. Onun giderek artan etkisi ABD haberalma sisteminin bir parçası olduğu kuşkuvarına neden oldu. 1989'da Washington Post gazetesi, ilk kez 1987'de Çin hükümetinin yaptığı, Soros Vakfı'nın Çin'de reform ve dışa açılma ile ilgili faaliyetlerinin CIA bağlantılı olduğu iddialarına yer verdi. 1990'dan sonra Soros yardımları Rus eğitim sistemini hedef aldı; tüm ülkeye ders kitapları dağıtıldı. Aslında Soros "Açık Toplum" propagandasıyla tüm genç Rus kuşağının beyninin yıkanmasını sağladı. Soros vakıfları Rus finans sisteminin, özelleştirme planlarının ve bu ülkede yabancı yatırımların kontrolünü almak için stratejiler yürütmekle suçlandı. Ruslar Soros'un yargı girişimlerine sert cevap verdi. Soros'un ve diğer Amerikan vakıflarının karşıtları bu manevraların amacının "Rusya'yı, dünyanın tek süper gücüyle baş edebilecek bir devlet olmaktan çıkarmak" olduğunu söylediler. Ruslar Soros ve CIA'in bağlantılarından şüphelenmeye başladılar. Soros, Açık Toplum Vakfı'nı kurduğunda liberal Aryeh Neier'ı yönetime geçirdi. Neier, Helsinki Watch'ın da başkanıydı; burası antikomünist eğilimli bir insan hakları örgütüdür. 1993'te Açık Toplum Vakfı, Açık Toplum Enstitüsü oldu. George Soros'un faaliyetleri 1983'te National Endowment for Democracy'nin kurucusu Allen Weinstein tarafından kurulan bir yapının çerçevesi içine düşer. Weinstein, "bugün bizim açıkça yaptıklarımız 25 yıl önce CIA'ce gizlice yapılıyordu," der. Soros'un en etkili kurumlarından International Crisis Group (1986'da kuruldu) siyaset ve iş âleminin merkezinden kimi isimlerce yönetilmektedir. Yönetim kurulunda Zbigniew Brzezinski, Morton Abramowitz, eski ABD dışişleri bakan yardımcısı ve eski NATO Avrupa Müttefik Kuvvetler Komutanı Wesley Clark, eski ABD Milli Güvenlik danışmanı Richard Allen vardır. Soros, "Internet Access and Training Program"ını (IATP – İnternet erişimi ve eğitim programı) destekledi. Bu program, Beyaz Rusya'da geleceğin liderlerini yetiştirmeye çalışırken,

Şevardnadze karşıtı olan kuruluşu vasıtasıyla “Open Society-Georgia Foundation /Açık Toplum-Gürcistan Örgütü” finanse ediliyordu. “KMARA”nın en önemli hedefi, barışçı yollarla Şevardnadze’yi indirmek idi. “KMARA”nın birlikte hareket ettiği diğer sivil toplum örgütü “Liberty Institute / Özgürlük Enstitüsü” idi. “KMARA”nın göstericileri bu enstitü kanalıyla sağlanıyordu. ⁶⁸ Diğer taraftan “Özgürlük Enstitüsü”, Gürcistan’daki iki temel muhalif parti, “Ulusal Hareket”in ve “Demokratlar Birliği”nin altında faaliyetlerini yürütüyordu. Seçim sürecinde Amerikan yanlısı tavrıyla dikkatleri çeken “KMARA”, halkı yönlendirmeye ve Sırbistan’daki gibi bir devrimle Şevardnadze’yi alaşağı etmeye çalıştı.

3. 3. 4. Muhalefet Partileri

Gürcistan’da Gül Devrimi öncesinde çok sayıda muhalefet partisi vardı⁶⁹. Bunlar: “Ulusal Hareket”, “Demokratlar Birliği”, “Yeni Sağcılar”⁷⁰, “İşçi Partisi”⁷¹ ve “Birlik Partisi” idi⁷². Bunların yanı sıra iki de sözde muhalefet partisi vardı: “Gürcistan Demokratik Direniş Birliği” ki, liderliğini Aslan Abaşidze yapıyordu. Aslan Abaşidze aynı zamanda Acara Özerk Cumhuriyeti’nin de başında bulunuyordu. Şevardnadze’nin karşısında yer alıyordu, ancak gerçekte onun en

eşzamanlı şekilde Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan’da uygulandı. IATP, ABD Dışişleri’nin açık desteğiyle yürütüldü. Diğer taraftan Soros, web sitelerine, gazetelere ve piar şirketlerine para veriliyor ve Yugoslav Otpor’una benzer öğrenci direniş hareketleri eğitiliyordu. “Underwriting Democracy” adlı kitabında Soros, onun eğitim programları ile artık, Soros Vakfı eğitilmiş genç insanlar “nüfuz ajanları” olarak işlev görecektir. Heather COTTIN: “Emperyal Büyücü Çifte Ajan: George Soros”, **Dünya Politikasına Yön Verenler (III)**. <<http://www.haber10.com>>.

⁶⁸ Giorgi LOMSADZE: “Amid Controversy, Georgian Student Protest Movement Grows”, 10 Haziran 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

⁶⁹ Giorgi KANDELAKI: “Questions Raised About Georgia’s Pro-Western Political Course”, 13 Ağustos 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

⁷⁰ “Yeni Sağcılar” partisinin başında David GAMKRELIDZE bulunuyordu. Gamkrelidze, seçimden hemen sonra, protestolardan dolayı, Saakaşvili’yi ülkeyi felaketin eşiğine sürüklemekle suçluyor ve “Sizin hareketiniz, anavatanımızı dağılmaya ve tarih sahnesinden silinmeye götürüyor. Ancak biz size bunu yapma hakkını vermeyeceğiz” diyordu. “Political Storm Could Build In Georgia”, 6 Kasım 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

⁷¹ İşçi Partisi’nin lideri ise Shalva NATELASHVILI idi. Saakaşvili 5 Kasım’da yaptığı açıklamada partisinin seçimi kazandığını, kesinlikle geriye dönmeyeceklerini ve Şevardnadze’nin istifa etmesi gerektiğini söylerken; Natelashvili de İmedi televizyonuna verdiği demeçte, her siyasî partinin, siyasî gücün kendi yolunu kendisinin belirlemesi gerektiğini ve kendi partisinin ise sokak hareketlerinden uzak durduğunu ifade ediyordu. “Political Storm Could Build In Georgia”, 6 Kasım 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

⁷² Jaba DEVDARIANI: “Has Shevardnadze Gained Final Advantage In Georgia’s Crisis?”, 18 Kasım 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

önemli destekçilerindendi.⁷³ İkinci sözde muhalif parti ise, “Sanayi Gürcistan’ı Koruyacak” idi. Bu partinin yönetiminde ise Şevardnadze’ye muhalefet iddiasında olan işadamları vardı. Aslında onlar da Şevardnadze’ye destek vermekteydiler.⁷⁴

Gürcistan’daki muhalefet partilerinden ikisi ABD tarafından desteklenmekteydi: “Ulusal Hareket” ve “Demokratlar Birliği”. Ulusal Hareket’in lideri, çok genç bir politikacı olan Mikhail Saakaşvili, birkaç zaman önceye kadar parlamentonun üyesi, aynı zamanda da parlamentoda Gürcistan Vatandaşlar Birliği grubunun başkanıydı. Başlangıçta, Şevardnadze’nin destekçilerindendi ve onun tarafından Adalet Bakanlığı’na getirilmişti. Daha sonra, Şevardnadze’ye muhalefetin göstergesi olarak bakanlığından istifa etti ve parlamentoda Vake (Tiflis) milletvekili olarak kaldı. 2002 yılında Parlamento’da Ulusal Hareket grubunu kurarak, Şevardnadze’ye olan karşıtlığı ortaya koydu. Konuşmalarında Şevardnadze’yi kötülüğün sembolü olarak gösteriyor, Gürcistan sefaletle sürüklenirken, Şevardnadze’nin kendi servetini nasıl artırdığı vurgusunu yapıyordu. Yolsuzluk ve rüşvet konusunda diğer üst düzey yöneticileri de suçluyordu. 2002’de yapılan yerel seçimleri Saakaşvili ve partisi kazandı. Saakaşvili, kalkındırma ve refahı artırma sözü verdiği Tiflis için Parlamento üyeliğinden ayrıldı ve Tiflis Şehir Meclisi’nin başkanlığına geldi. Popülaritesi her geçen gün artmaktaydı.

İkinci büyük muhalif parti olan Demokratlar Birliği’nin başında Zurab Zhvania bulunmaktaydı⁷⁵. Zurab Zhvania, 1995–2001 yılları arasında Meclis Başkanı olarak görev yapmıştı ve bu süre içinde o da Şevardnadze’yi desteklemekteydi. 2001’de bu görevinden ayrılarak muhalefete geçmişti. Demokratlar Birliği de Ulusal Hareket gibi ABD ve Soros tarafından desteklenmekteydi.

Zhvania’nın Meclis Başkanlığı’ndan ayrılmasından sonra bu göreve Nino Burdjanadze⁷⁶ geldi. Ancak Budjanadze, yaptığı açıklamalarla tarafını belli ederek

⁷³ Bakar BEREKASHVILI: “Georgia’s ‘Rose Revolution’”.

<<http://www.marxist.com/georgia-rose-revolution-2.htm>>.

⁷⁴ Bakar BEREKASHVILI: “Georgia’s ‘Rose Revolution’”.

<<http://www.marxist.com/georgia-rose-revolution-2.htm>>.

⁷⁵ Jaba DEVDARIANI: “Has Shevardnadze Gained Final Advantage In Georgia’s Crisis?”, 18 Kasım 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

⁷⁶ Nino Burdjanadze, ünlü bir Gürcü işadamlarının kızı ve üst düzey bir devlet görevlisinin de karısıydı. 2003 Parlamento seçimleri sürecinde Zhvania’yı desteklediğini açıkladı ve daha sonra

Demokratlar Birliği'ni desteklemekteydi. Hatta Demokratlar Birliği Partisi'ne geçtikten sonra bu partiye "Burdjanadze Demokratları" denmeye başlamıştı.

Muhalefet partilerinin durumu böyleyken, Şevardnadze'nin tarafında ise bir bloklaşma görülmüştü. Şevardnadze yanlılarının bloğuna "Yeni Gürcistan İçin Birlik" adı koyulmuştu.⁷⁷ Diğer taraftan Abaşidze'nin partisi⁷⁸ de Şevardnadze'ye destek vermekteydi⁷⁹. "Sanayi Gürcistan'ı Koruyacak", Şevardnadze rejiminin diğer destekçisiydi.

3. 3. 5. Devrim Öncesinde Medya ve Sivil Toplum Kuruluşları

2001 yılına kadar, bağımsız sivil toplum kuruluşlarını ve medya organlarını destekleyen Şevardnadze, bu tarihte desteğini sona erdirmiştir. 2001 yılında Rustavi2 televizyonunu kapatmak istemesi, kendisine karşı grupların bir araya gelmesini başlatmıştır.⁸⁰

Devrim öncesinde gerek televizyon, basın-yayın organları ve gerekse sivil toplum kuruluşları Şevardnadze aleyhinde yoğun çalışmalar ve yayınlar yapmışlardır. ABD'nin açıkça destek verdiği "Rustavi 2" televizyonu ve "24 hours" gazetesi⁸¹ basın yayın yoluyla Şevardnadze'yi devamlı surette kötülerken; Soros Foundation, UNDP, USAID ve diğer Batılı kurumlar tarafından desteklenen⁸² sivil

Demokratlar Birliği'nin yöneticilerinden birisi oldu. Bakar BEREKASHVILI: "Georgia's 'Rose Revolution'". <<http://www.marxist.com/georgia-rose-revolution-2.htm>>.

⁷⁷ "Yeni Gürcistan İçin Birlik" bloğunun seçim kampanyasının başında Devlet Bakanı Avtandil JORBENADZE bulunmaktaydı. Bkz.: Irakly ARESHIDZE: "Opposition Organizes Political Protests Across Georgia", 3 Haziran 2003.

<<http://www.eurasianet.org>>.

⁷⁸ "Demokratik Direniş Birliği" görünürde muhalif bir parti idi ancak seçim sürecinde Şevardnadze'yi desteklemiş, sadece devrim sırasında açıkça Şevardnadze'ye karşı olmuştur. Bakar BEREKASHVILI: "Georgia's 'Rose Revolution'".

<<http://www.marxist.com/georgia-rose-revolution-2.htm>>.

⁷⁹ Nitekim Abaşidze, 9 Ocak 2004'te yaptığı açıklamada Tiflis yönetimi ile aktif işbirliği'ne hazır olduğunu ve Acaristan'ın da Gürcistan'ın ayrılmaz parçası olduğunu ifade etmiştir. Jaba DEVDARIANI: "Abashidze Faces Pressure To Adjust To Georgia's New Political Reality", 13.01.2004; Daan van der SCHRIEK: "Ajaria Issue Creates Conondrum For Georgia's New Leaders" 04.12.2003.

<<http://www.eurasianet.org>>.

⁸⁰ Giorgi KANDELAKI: **Georgia's Rose Revolution: Participant's Perspective.**

<www.usip.org>.

⁸¹ Hem "Rustavi 2" televizyonunun hem de "24 hours" gazetesinin sahibi Erosi Kitmarişvili'ydi.

⁸² Dünya Bankası Sözcüsü Merrell Tuck-Primdahl'ın yaptığı açıklamaya göre Şevardnadze döneminde Saakaşvili'yi destekleyen Dünya Bankası Gürcistan projesine yaklaşık 700 milyon dolar

toplum kuruluşları⁸³ da Gürcistan halkını Şevardnadze'ye karşı yönlendirmekteydi.

3. 3. 6. Parlamento Seçimleri ve Devrim

Gürcistan'da 2 Kasım 2003 tarihinde yapılan parlamento seçimleri⁸⁴ Nisan 2005 tarihinde yapılacak Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesi bir prova niteliğindedir.⁸⁵

Eduard Şevardnadze'nin halk desteğini yitirmesine⁸⁶ paralel olarak 1993'ten beri Şevardnadze'yi destekleyen Gürcistan Vatandaşlar Birliği seçim

yatırmıştır. 10 Aralık 2003 tarihinde Dünya Bankası'nın Avrupa ve Orta Asya'dan sorumlu Başkan Yardımcısı Shigeo Katsu, yeni yetkililerle, özel sektör ve medya temsilcileriyle, sivil toplum kuruluşları temsilcileriyle, bağışçılarla bir araya gelmişti. Dünya Bankası yaptığı resmî açıklamayla, yeni yönetimin destekçisi olacağını bildirmiştir. Ayrıca, Eurasia Foundation'ın Başkanı Charles William Maynes de "yeni ve genç bir kadronun başa geçtiği Gürcistan'da yeni bir sayfa açılmıştır ve bundan sonra Gürcistan'a yardımlar yapılacaktır" demekteydi. Mark BERNIKER: "In Georgia's 'Rose Revolution', Red Ink Remains", 12.12.2003.

<http://www.eurasianet.org/departments/business/articles/eav121203.shtml>.

⁸³ Etkili, Kafkasya Barış, Demokrasi ve Gelişme Enstitüsü (Caucasian Institute for Peace, Democracy and Development) Başkanı Ghia NODIA'ya göre, sivil toplum kuruluşları tahmin edilenin üzerinde bir rol oynamadığını ileri sürerken, kazanılan başarıda önemli rol oynadığını, ancak etkili faktör olmadığını iddia etmiştir. Diğer taraftan, Alexander LOMAIA'ya göre ise, Open Society-Georgia Foundation'ın Başkanı, Şevardnadze'nin istifasını, siyasî liderlerin, bağımsız medyanın, sivil toplum kuruluşlarının ve aktif sivil katılımın birleşik gücü sağlamıştır. Jaba DEVDARIANI: "Georgia's Peaceful "Revolution" May Not Translate Easily", 16 Aralık 2003, <http://www.eurasianet.org>.

⁸⁴ Jaba DEVDARIANI: "Concern Mounts About Administration Of Georgia's Parliamentary Election", 30.10.2003; Dan SERSHEN: "Chaotic Election Day In Georgia Produces Contradictory Results" 03.11.2003; Jaba DEVDARIANI: "Final Parliamentary Election Results Fuel Confrontational Mood In Georgia", 20.11.2003. <http://www.eurasianet.org>.

⁸⁵ Gürcistan'da Cumhurbaşkanının diğer Bağımsız Devletler Topluluğu üyesi ülkelerde olduğu gibi aşırı yetkilerle donatılmış olması nedeniyle ülke başkanlık sistemi ile yönetilmektedir. Parlamentosunun gücü ise yasal düzenlemelerin yapılmasında parlamento onayına gereksinim duyulmasından kaynaklanmaktadır. Bu seçimlerde parlamentodaki sandalyelerin en çoğunu alan parti Nisan 2005'te Yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı seçimleri içinde avantajlı konuma geçecekti. Oktay TANRISEVER: "Gürcistan'da yapılan 2003 Parlamento Seçimleri ve Yol Açtığı 'Gül Devrimi': Ufukta İstikrar Görünüyor mu?", <http://www.stradigma.com/index> (Erişim Tarihi 25.03.2004).

⁸⁶ Parlamento seçimlerinin son derece önem kazanmasında Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze'nin Anayasa'yı değiştirerek tekrar Cumhurbaşkanı seçilmek için çaba içinde olmayışı da yatmaktadır. Bunun en temel sebebi ise halk arasındaki popülaritesinin giderek azalması gelmektedir. Rusya ile yaşanan sorunların yanı sıra Abhazya ve Güney Osetya Sorunlarında bir ilerleme sağlanamaması Şevardnadze'nin rejimini ciddi anlamda sıkıntıya sokmuştur. Ancak, Şevardnadze'ye karşı halk arasındaki hoşnutsuzluk daha çok ülke ekonomisinin ve bürokrasisinin yönetimindeki sorunlardır. Giderek artan yolsuzluk olayları Şevardnadze'nin halk gözündeki saygınlığını bitirmekle kalmamış, aynı zamanda devleti de çalışamaz hale getirmiştir. Bu nedenlerle ülke ekonomisine gereken düzeyde yabancı yatırımın da gelmeyişi sonucunda Şevardnadze siyasi iflasın eşiğine gelmiştir. Jean-Christophe PEUCH: "Georgia: Opposition Challenges Şevardnadze Ahead of Autumn Elections", **Radio Free Europe/Radio Liberty**, <http://www.stradigma.com/index>, (Erişim tarihi: 25.03.2004).

bloğunu oluşturan partiler de Ağustos 2001’de bu bloktan ayrılmışlardı. Öyle ki Tiflis’te Haziran 2002’de yapılan yerel seçimlerde bu blok hiçbir adayını Tiflis Belediye Meclisine sokamamıştır. Hızla eriyen gücünü tekrar toparlamak amacıyla, Gürcistan Vatandaşlar Birliği seçim bloğu Mart 2003’te Vakhtang Rchevlisvili’nin Sosyalist Partisi ile ittifak kurarak “Yeni Gürcistan İçin Birlik” adındaki seçim bloğunu ortaya çıkarmıştır. İçlerinde Gürcistan Ulusal Demokratik Partisi ve eski Devlet Bakanı Vazha Lortkipanidze liderliğindeki Hıristiyan Demokratik Birlik’in de olduğu yedi partinin de katılımıyla bu blok büyümüştür. Bloğun liderliğine ise Vazha Lortkipanidze getirilmiştir.⁸⁷

Gürcistan 2 Kasım 2003 tarihinde yapılan parlamento seçimlerine iktidarın desteğini alan “Yeni Gürcistan İçin Birlik” adındaki seçim bloğunun yanı sıra, 8 başka seçim bloğu ve 12 parti katılmıştır. Dar bölge esasına göre belirlenen 75 seçim bölgesinde seçime katılan adaylardan bu bölgelerde oyların en fazlasını alan adaylar doğrudan Parlamento’ya seçilebilirken, parti listelerinden seçime katılan adaylar ise bağlı oldukları seçim bloğu ya da partinin ülke çapındaki toplam oyların yüzde 7’sinden fazlasını alması koşuluyla aldıkları oy oranında 150 milletvekilliğini aralarında paylaşacaklardı.⁸⁸

2 Kasım 2003’te yapılan parlamento seçimlerinde büyük usulsüzlükler yapıldı. Özellikle seçmen listelerinde büyük oynamalar olduğu tespit edildi. Seçimden hemen sonra sandık başlarından toplanan rakamlara göre aslında birinci ilan edilen Yeni Gürcistan İçin Birlik Partisi gerçekte yüzde 18,92 ile ikinci parti olmuşken yüzde 21,32 ile birinci parti ilan edildi. Mikhail Saakaşvili’nin⁸⁹ partisi Ulusal Hareket yüzde 18,08 ile üçüncü parti ilan edilmesine karşın gerçekte

⁸⁷ Nikolai TOPOURIA: ‘Eyes on Presidency as Georgia Votes in Parliamentary Election’, **Agence France-Press**, 27 Ekim 2003’ten naklen Oktay TANRISEVER: “Gürcistan’da yapılan 2003 Parlamento Seçimleri ve Yol Açtığı ‘Gül Devrimi’: Ufukta İstikrar Görünüyor mu?”.

⁸⁸ Oktay TANRISEVER: “Gürcistan’da yapılan 2003 Parlamento Seçimleri ve Yol Açtığı ‘Gül Devrimi’: Ufukta İstikrar Görünüyor mu?”.

⁸⁹ Mikhail Saakaşvili Kiev Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu olup yüksek lisansını New York’taki Columbia Üniversitesinde ve doktorasını Washington’daki George Washington Üniversitesinde tamamladı. Strazburg’taki Uluslararası İnsan Hakları Enstitüsünden de diploma sahibi olan Saakaşvili İngilizce, Fransızca ve Rusça’yı çok iyi derecede biliyor. 1995 yılında Gürcistan Parlamentosu’nun reform ve hukuk komitesine başkan seçildi ve 1999’da milletvekili olan Saakaşvili Ekim 2000 tarihinde Adalet Bakanlığına getirildi. Bir kabine toplantısında diğer bakanların yolsuzluklarını gösteren belgeleri açığa çıkarmasıyla kriz çıktı ve istifa ederek Ulusal Hareket Partisini kurdu. Haziran 2002 tarihinde yapılan yerel seçimlerden zaferle çıkan Saakaşvili Batı yanlısı bir politikacı olarak biliniyor. Bkz. Abdulah ŞAHİN: “Gürcistan ve Kafkasya”. <<http://osamortadoğu.sitemynet.com/gurcistan01.htm>> (Erişim Tarihi: 29.03.2004)

yüzde 26,60 ile birinci parti ilan edildi.⁹⁰

Seçimlerin uluslararası kurallara uygun biçimde gerçekleştirilmesi için uluslararası kuruluşlar ile muhalefet gruplarının çabaları olmuşsa da seçimler ciddi düzeyde usulsüzlük ve kargaşa içinde gerçekleşmiştir.⁹¹ AGİT seçimlerde usulsüzlük yapılmasını engellemek için çıkmayan boya ile ve şeffaf oy sandığı gibi uygulamalara bizzat destek vermiştir. Seçmen listelerinin hazırlanması sürecinde ise birçok usulsüzlük yapılmıştır. Merkez seçim komisyonunun listeleri de birçok karışıklığa sebep vermiştir. Listelerde çoğu kişinin adı çıkmazken, yaşamayan birçok kişinin ismi de seçmen listelerinde görünmüştür. Ayrıca seçmen listeleri ancak 30 Ekim'de askıya çıkarılmış olduğundan bu seçmen listelerine itiraz için yalnızca 1 Kasım günü kalıyordu.⁹²

Seçim öncesi yaşanan bu kargaşa ortamı seçim günü de devam etmiş ve seçim sonuçlarının açıklanmasıyla birlikte muhalefet partilerinden Mikhail Saakaşvili'nin Ulusal Hareket Partisinde büyük bir hayal kırıklığına yol açmıştır. Dolayısıyla bu açıklanan seçim sonuçlarına muhalefetin tepkisi çok büyük olmuştur.⁹³ 4 Kasım tarihinde, Tiflis'in en merkezi caddelerinden Rustavili'de yapılan gösterilere katılan 100.000 kadar kişi seçimlere hile karıştırıldığını iddia ederek Cumhurbaşkanının istifa etmesini istemişlerdir.⁹⁴

Ulusal Hareket Partisinin lideri Mikhail Saakaşvili Cumhurbaşkanı aleyhine yapılan gösterilerde "Ben hükümeti zorla devirmeyeceğim ancak ülkedeki hükümetin barışçıl yollarla değiştirilmesi gereklidir" demiştir. Ayrıca göstericilerin Cumhurbaşkanı'nın muhalefetin seçimlerde başarılı olduğunu ilan etmesine kadar parlamento önünde gösterilerine devam etmelerini istemiştir. Şevardnadze'nin bunu kabul etmemesi durumunda ise, göstericilerin güvenlik kordonlarını yararak,

⁹⁰ "International Observer Guide: Georgia, Presidential Elections 2004", **OSCE/ODIHR**, 22'den naklen Mustafa ŞAHİN: "Gürcistan Ziyareti ve Mikhail Saakaşvili'nin Göreve Gelişi", Stratejik Analiz, C. 4, S. 47, 77-82; Dan SERSHEN: "Chaotic Election Day In Georgia Produces Contradictory Results" 03.11.2003. <<http://www.eurasianet.org>>.

⁹¹ "Pressure Builds On Shevardnadze As Georgian Crisis Boils", 21 Kasım 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

⁹² Margarita ANTIDZE: "Georgian Parliamentary Vote Hit by Irregularities", **Reuters**, 2 Kasım 2003.

⁹³ Alexander RUSSETSKY, Güney Kafkasya Bölgesel Güvenlik Enstitüsü Başkanı, "Bugünkü durum ile 1990'ların başındaki durum arasında çok benzerlikler var. Bu nedenle gelecek için çok korkuyorum" demekteydi. Bkz.: Wojciech BARTUZI: "Protests In Georgia Stoke Fears Of A Return To Violence", 19 Kasım 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

⁹⁴ Misha DZHINDZHIKHASHVILI: "Georgian Opposition Alleges Vote-Rigging", **Associated Press**, 4 Kasım 2003.

Cumhurbaşkanı sarayına girmelerini isteyen Saakaşvili⁹⁵, bu yolla Cumhurbaşkanı'nı istifaya zorlayabileceğini öne sürmüştür.⁹⁶

Bu seçim sürecinin iyice tartışılmalı hale gelmesi üzerine Merkez Seçim Komisyonu protestoların bir iç savaşa yol açmasını önlemek için kesin seçim sonuçlarının ancak seçim itirazlarına ilişkin başvurulara mahkemelerin verecekleri kararların kesinleşmesinden sonra ilan edileceğini belirtmiştir. Bu şekilde iktidar bir süre kazanmış ve bu süre içinde siyasi ortamın tekrar istikrar kazanacağı düşünülmüştür.

Muhalefet partilerinin 2 Kasım'da gerçekleşen seçimlere hile karıştığını öne sürerek başlattığı isyan, Sovyetler Birliği Dışişleri görevini de yapan Şevardnadze'yi iktidar koltuğundan etmiş, ayaklanan 100 bin kişi kadar muhalefet yanlısı, Ulusal Hareket Partisi lideri 36 yaşındaki Mikhail Saakaşvili liderliğinde parlamentoyu basmış ve o sırada parlamentoda konuşma yapan Şevardnadze korumaları tarafından parlamentodan kaçırılmıştı. Şevardnadze'nin 2005 yılına kadar görev süresi olmasına rağmen, "kan akmasını istemediği" için 22 Kasım parlamento baskını⁹⁷ sonrasında 23 Kasım'da istifa etmiş⁹⁸ ve bu suretle Gürcistan'da "Gül Devrimi"⁹⁹ başarıya ulaşmıştır.¹⁰⁰

Rusya'nın, Eduard Şevardnadze yönetiminin devrilmesiyle sonuçlanan

⁹⁵ Devrim sürecinde bir baskın yapılmasını isteyen Saakaşvili, 26 Kasım'da Rustavi-2 televizyonuna yaptığı açıklamada, "bu devrim insanların kinli olduklarından intikam almalarına izin vermek için yapılmamıştır. Bugün intikam zamanı değil, uzlaşma zamanıdır" demiş ve eğer bir askerî darbeden söz eden olursa onunla en sert şekilde ilgileneceklerini belirtmiştir. "Georgia's Revolutionaries Face Growing Internal Opposition", 2 Aralık 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

⁹⁶ Dan SERSHEN: "Chaotic Election Day In Georgia Produces Contradictory Results". <<http://www.eurasianet.org>>.

⁹⁷ **Ayın Tarihi –2003 Ekim-Kasım-Aralık–**, Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü, Ümit Yay, Ankara, 2003, 165.

⁹⁸ "Georgia: President Shevardnadze Resigns", 23.11.2003. <<http://www.eurasianet.org>>; **Ayın Tarihi –2003 Ekim-Kasım-Aralık–**, 167.

⁹⁹ **The Globe and Mail** adlı gazetede yayınlanan bir habere göre, halk ayaklanmasında en etkin konumda olan muhalif lider Mikhail Saakaşvili'nin Ulusal Hareket partisi, Rustavi-2 televizyonu ve gençlik Örgütü "Kmara"nın (Yeter) öncü rolü oynadığını ve bu üç kurumun da George Soros ile sıkı irtibatları bulunmaktadır. Ayrıca "Açık Toplum Enstitüsü"nin yaptığı mali yardımlarla 15000 civarındaki öğrenciye Tiflis'te üç günlük kurslar halinde nasıl kan dökmeden devrim yapılacağı anlatıldı. Mustafa ÖZCAN: "Soros Darbesi", <www.yeniasya.com.tr> (Erişim Tarihi:01.12.2003); "Georgia: Shevardnadze Declares Emergency As Opposition Names Interim President", 22.11.2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

¹⁰⁰ Abdullah ŞAHİN: Gürcistan ve Kafkasya, <<http://osamortadoğu.sitemynet.com/gurcistan01.htm>> (Erişim Tarihi: 29.03.2004).

kansız darbe olayında oynadığı arabuluculuk rolü¹⁰¹ göz önünde bulundurulduğunda Rusya'nın, güçlü ve istikrarlı bir Gürcistan'ın varlığından yana olduğu açık bir şekilde görülmektedir.¹⁰² Ancak Saakaşvili'ye, Saakaşvili'nin ülkedeki üç Rus üssünü tasfiye edeceğini dile getirmesi nedeniyle, kuşkuyla yaklaşmıştır.

Meclis Başkanı Nino Burjanadze, Cumhurbaşkanlığı'na vekâlet etmek üzere atandı ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin 4 Ocak 2004 tarihinde yapılmasına karar verdi. Seçimleri Denetlemesi için Gürcistan Dış İşleri Bakanlığı AGİT'e çağrıda bulundu. Seçimleri denetlemek için AGİT Kısa ve Uzun Seçim Gözlemcileri, AGİT Parlamenter Asamblesi, Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi ve Avrupa Parlamentosu üyelerinin de katılımıyla gerçekleşti.¹⁰³ Altı adayla girilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Mikhail Saakaşvili oyların %97'sini alarak Cumhurbaşkanı seçildi.¹⁰⁴

Tiflis'te 22 Kasım'da yaşanan "Gül Darbe"sinin arkasında hangi bölgesel veya küresel gücün bulunduğu konusunda farklı senaryolar öne sürülmekle birlikte¹⁰⁵, darbe mağduru devrik Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze'nin açıklamaları bu konuda "ABD ve Soros¹⁰⁶" isimlerini öne çıkarıyor. Kendini Batı'nın

¹⁰¹ Rusya Güvenlik Konseyi Başkanı İgor Ivanov devreye girerek Eduard Şevardnadze'yi istifa etmesi yönünde ikna etmiştir. Janset GÜVEN: "Gürcistan'da İkinci "Gül Devrimi", <www.hisargazetesi.com/konukyazar_dosyalar/konukyazar75.htm> (Erişim tarihi: 07.12.2004).

¹⁰² Araz ASLANLI: "Abhazya'ya İlişkin Son Gelişmeler", <www.hisargazetesi.com/konukyazar_dosyalar/konukyazar75.htm> (Erişim tarihi: 07.12.2004).

¹⁰³ Mustafa ŞAHİN: "Gürcistan Ziyareti ve Mikhail Saakaşvili'nin Göreve Gelişi", **Stratejik Analiz**, C: 4, S: 47, 77–82.

¹⁰⁴ Gürcistan Merkez Seçim Komisyonu Başkanı Zurab Chiaberashvili yaptığı açıklamada, Saakaşvili'nin yaklaşık %95 oy aldığını söylemiştir. Zaten kamuoyu yoklamaları da %85'in üzerini gösteriyordu. "Saakashvili Secures Presidency Amid Heavy Turnout In Georgia", 5 Ocak 2004, <<http://www.eurasianet.org>>. Daha sonra yapılan resmî açıklamalara göre Saakaşvili'nin aldığı oy oranı %96,7'dir. Alex van OSS: "Saakashvili Seeks To Secure Long-Term US Commitment For Georgia's Democratization Process", 25 Şubat 2004, <<http://www.eurasianet.org>>.

¹⁰⁵ Protestocuların Gürcistan bayraklarının yanı sıra ABD bayraklarını da taşıyor olmaları ayrıca Saakaşvili'nin ABD'de eğitim almış bir avukat olması dikkatleri ABD'ye çevirmişti. Mark McKINNON: "Georgia Revolt Carried Mark of Soros", **The Globe and Mail**, 26 Kasım 2003.

¹⁰⁶ "The Globe and Mail Gazetesi, Soros'un Sırbistan'dakine benzer kansız bir darbe için hazırlıklarına on ay önceden başladığını yazdı. Merkezi başkent Tiflis'te bulunan muhalif 'Otpor' (Direniş) Hareketinden Giga Bokeria OSİ'nin (Açık Toplum Enstitüsü) yaptığı mali yardımla, geçtiğimiz Şubat ayında Sırbistan'a yollandı. Bokeria, burada, eski devlet Başkanı Slobodan Miloseviç'i deviren çevrelerden sokak gösterilerini nasıl yürüttüklerini öğrendi. Bu yaz ortalarında da, yine enstitünün mali desteğiyle binden fazla Gürcü öğrenciye, Tiflis'te üç günlük kurslar halinde nasıl kan dökmeden devrim yapacakları öğretildi. The Globe and Mail adlı gazete, halk ayaklanmasında en etkin konumda olan muhalif lider Mikhail Saakaşvili'nin Ulusal hareket partisi, Rustavi-2 televizyonu ve Gençlik örgütü 'Kmara'nın (Yeter) öncü rolü oynadığı ve üç kurumun da George Soros'la sıkı irtibatları olduğunu yazdı. Kmara'nın geçtiğimiz Nisan ayında Soros

ihanetine uğramış hissettiğini ifade eden Şevardnadze, iktidardan düşüşüne sebep olan olayların ABD tarafından yönlendirildiğine inandığını belirterek ABD Büyükelçisi Richard Miles'a büyük kırgınlık duyduğunu vurgulamıştır.¹⁰⁷

Yönetim değişikliğinin arkasında Washington'un bulunduğu dair iddiaların dayandırıldığı diğer bir nokta ise muhalefetin 4 Ocak seçimleri için ortak aday olarak belirlediği Mihail Saakaşvili'nin Amerikan yönetimi ile yakınlığıdır¹⁰⁸. Columbia Üniversitesi mezunu Saakaşvili, Şevardnadze tarafından Amerika'dan getirilmişti.¹⁰⁹ Amerika'nın Şevardnadze'nin devrilmesinin hemen ardından yeni yönetime desteğini açıklaması bu konudaki şüpheleri güçlendirecek bir faktör olarak görülmüştür.¹¹⁰

Gelişme, Amerika'nın Gürcistan'da Şevardnadze sonrasına yumuşak geçiş arayışının bir neticesi olarak görülüyor.¹¹¹ John Hopkins Üniversitesi Orta Asya – Kafkasya Enstitüsü Müdür Yardımcısı Svante Cornell, 2005'te Şevardnadze sonrasına sorunsuz geçiş planlayan Amerika'nın 2 Kasım seçimlerinde halkın gerçekten ne istediğini görmek için binlerce gözlemci gönderdiğine ve para akıttığına dikkat çekiyor. Washington'un Şevardnadze sonrasına geçiş parlamentosunu oluşturacak seçimlere altı aydan beri yoğunlaştığını vurgulayan Nixon Center Uluslararası Güvenlik ve Enerji Programları Direktörü Zeyno Baran ise: "Seçimler için 2,4 milyon dolar harcadılar. Gürcistan halkının hükümetin demokratik seçimler yapmasına izin verip vermeyeceğini görmek istediler" diyor.¹¹²

Diğer yeni bağımsız cumhuriyetlerin de dikkatle izlediği Gürcistan

vakıflarından yaklaşık 500 bin dolarlık yardım aldığını belirten gazete, Rustavi-2 kanalının da 1995'te açılmasından bu yana Soros tarafından desteklendiğini de ifade etti. Saakaşvili'nin 2000 yılından bu yana Soros'la yakın ilişki içinde olduğu tahmin ediliyor." Bkz: Mustafa ÖZCAN: "Soros Darbesi", <www.yeniasya.com.tr> (Erişim Tarihi: 01.12.2003).

¹⁰⁷ Şevardnadze'nin devrimle ilgili görüşleri için bkz.: "Şevardnadze ile Röportaj":

<www.ntv.mnbc.com.tr> (Erişim Tarihi: 30.12.2003).

¹⁰⁸ Ariel COHEN: "Georgian Inauguration Complicates US-Russian Relations", 23 Ocak 2004.

<<http://www.eurasianet.org>>.

¹⁰⁹ Saakaşvili, Şubat 2004'te Moskova'ya yaptığı ziyaretten sonra yaptığı açıklamalarda: "Rusları bir türlü Gül Devrimi'nin CIA'nın desteklediği bir darbe olmadığına ikna edemiyorum. Belki onların böyle düşünmesi bizim lehimize olur" demiştir. Alex van OSS: "Saakashvili Seeks To Secure Long-Term US Commitment For Georgia's Democratization Process", 25 Şubat 2004,

<<http://www.eurasianet.org>>.

¹¹⁰ Celil SAĞIR: "Gürcistan'da Post Modern Geçiş". **Aksiyon Dergisi**, S. 469.

¹¹¹ Daan van der SCHRIEK: "Tbilisi Revels After Shevardnadze's Resignation", 24 Kasım 2003,

<<http://www.eurasianet.org>>.

¹¹² Celil SAĞIR: "Gürcistan'da Post Modern Geçiş".

olaylarına bu devletlerin yönetimleri ile muhalefetleri farklı yaklaşmışlardır. Meselâ, Özbekistan Devlet Başkanı İslam Kerimov, Şevardnadze için “ O, barış, demokrasi ve istikrar için uğraştığını ispatlamıştır. Bu itibarla büyük saygıyı hak etmektedir”¹¹³. Oysa muhalefette yer alanlar Gürcistan’da da Saakaşvili’yi desteklemiştir.¹¹⁴

¹¹³ “CIS States View Events In Georgia With Caution”, 25.11.2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

¹¹⁴ Gürcistan’daki olaylar, Azerbaycan’da İlham Aliyev yönetimi tarafından da nahoş karşılanmıştır. 22 Kasım günü, Aliyev Şevardnadze’yi arayıp, “Dost ve kardeş ülke Gürcistan’da yasal yoldan seçilmiş Başkan”a Azerbaycan desteği teklif etmiştir. Buna karşılık, muhalefet liderleri İsa Gamber ve Etibar Mamedov da, Aliyev’in Şevardnadze’yi destekleme kararının yanlış olduğunu belirtmişlerdir. “CIS States View Events In Georgia With Caution”, <<http://www.eurasianet.org>>.

SONUÇ

Son on beş yıl içerisinde, genelde Avrasya, özelde ise Kafkasya bölgesinde yaşananlar, büyük ölçüde, ABD ile Rusya arasında yaşanan hâkimiyet mücadelesi kapsamındaki gelişmeler olmuştur. Bu mücadele, Rusya tarafından bakıldığında, iki kutuplu dönemde sahip olduğu gücü ve prestiji tekrar elde edebilmek için; ABD tarafından bakıldığında ise, kırk beş yıl süren Soğuk Savaş sonucunda galip gelen ve tek süper güç olarak kalan bir devletin bundan sonrası için arzuladığı ‘imparatorluk’ olmak için verilmektedir.

Bazılarına göre *Yumuşak Güç (Soft Power)* bazılarına göre ise *Hegemonik Güç* unsurlarını –ekonomi, kültür, teknoloji, enformasyon vb.– Rusya ile mücadele ederken son derece başarılı bir şekilde kullanan ABD, sivil toplum hareketlerini de kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmeyi başarabilmiştir.

Gürcistan’da gerçekleşen ve ardından Ukrayna’da ve Kırgızistan’da da yaşanan kansız darbeler/devrimler (Gürcistan’da gül, Ukrayna’da turuncu ve Kırgızistan’da lâle devrimleri) uluslararası sistemin geneli için önemlidir. Zira bu devrimlerde ABD, askerî güç kullanmadan, hiç kan akıtmadan kontrolü eline almayı başarmış olması bundan sonra meydana gelecek mücadelelerde örnekler olacaktır.

Uluslararası İlişkiler teorisyenlerinin, karşılıklı bağımlılıktan söz ederken, yumuşak güçten bahsederken vurguladıkları, “askerî gücün eskisi gibi tek başına yeterliliği günümüzde artık söz konusu değildir” şeklindeki ifadelerinin birer kanıtı gibi sunulabilecek nitelikteki bu devrimler, 21. yüzyılda hâkim olacak düşüncelerin de neleri kapsayacağını ortaya koymaktadır.

Rusya’nın bir zamanlar kendi toprakları olan Gürcistan’da, 2003 seçimleri sonrasında yapılan protesto gösterilerinde, göstericilerin ABD bayrağı sallamaları kitlelerin nasıl yönlendirildiğini ve Rusya ile ABD arasındaki mücadelenin hangi boyutlarda yürütüldüğünü anlamak bakımından düşündürücü olmuştur.

Çalışmamızın sonucunda, ABD ile Rusya arasındaki hâkimiyet mücadelesinin Gürcistan ayağından ABD'nin tartışmasız başarılı olduğu ve bu başarıyı da özellikle sivil toplum kuruluşlarını ve medyayı etkili kullanarak elde ettiği sonucuna varılmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının ve medyanın, kitleleri etkilerken kullandıkları argümanların “yolsuzluk”, “yoksulluk” ve “oligarşik yapı” eleştirileri olması ise dikkate değer bulunmuştur.

Gürcistan'da yaşanan “Gül Devrimi”, ABD'ye, jeopolitik açıdan son derece önemli olan Güney Kafkasya bölgesinde üstünlük sağlamıştır. Bununla beraber, hem Orta Asya petrol ve doğalgazının hem de Hazar Bölgesi petrol ve doğalgazının Batıya aktarılması için kullanılacak hattın kontrolünü de vermiştir.

Çok kutuplu bir dünya arzulayan Rusya ise bu kutuplardan birisi olabilmek yolunda önemli bir avantaj olan Gürcistan'ın ve Güney Kafkasya'nın kontrolünü kaybetmiştir.

KAYNAKÇA

“ABD ve Avrupa’dan Gürcistan’ın Ayrılıkçı Bölgelerini İkna Atağı”,
<<http://www.chveneburi.net>>.

“ABD’nin Yeni Ulusal Güvenlik Doktrini”, Beyin Fırtınası, Stratejik Analiz, C. 3, S. 31, 31–46.

“An American View, Part 2”, Caspian Crossroads, Vol. 5, No. 3, Winter/Spring 2001.

“An Assessment after a Decade of Independence”, Caspian Crossroads, Vol. 5, No. 2, Winter 2000.

“Bush Promises to Pre-empt Terrorist Plans”, The Washington Times, 2.06.2002.

“CIS States View Events In Georgia With Caution”, 25.11.2003,
<<http://www.eurasianet.org>>.

“Georgia: President Shevardnadze Resigns”, 23.11.2003,
<<http://www.eurasianet.org>>.

“Georgia: Shevardnadze Declares Emergency As Opposition Names Interim President“, 22.11.2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

“Georgia’s Revolutionaries Face Growing Internal Opposition”, 2 Aralık 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

“Güney Osetya”, Kafkasya Yazıları, Sayı:4, Yaz 1998, 27–31.

“Konzeptsiya Natsionalnoy Bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii” (Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Konsepti), Rossiiskaya Gazeta, 26 Aralık 1997.

“Political Storm Could Build In Georgia”, 6 Kasım 2003,
<<http://www.eurasianet.org>>.

“Pressure Builds On Shevardnadze As Georgian Crisis Boils”, 21 Kasım 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

“Ripple Effect of the Russian Threats”, <www.civil.ge> , 13 Eylül 2002.

“Şevardnadze ile Röportaj”, <www.ntv.mnsrc.com.tr>

ABDULLAYEV, Mahir. Beynelxalq Münasibetler Tarixi, (XX Esr), Beynelxalq Universitet Neşriyat, Bakı, 2003.

AĞACAN, Kamil ve Gökçen EKİCİ. “Panki Vadisi Etrafında Dönen Küresel Politika”, Stratejik Analiz, C. 3, S. 31, Kasım 2002, 52–57.

AĞACAN, Kamil. "Acaristan Sorunu ve Saakaşvili'nin Mevzi Kazanımı", *Stratejik Analiz*, C. 4, S. 48, Nisan 2004, 60–66.

AĞACAN, Kamil. "Bağımsızlığının 10.yılında Gürcistan: ABD'nin Kafkasya'da Kalesi mi?", *Stratejik Analiz*, C. 1, S. 11, Mart 2001, 32–39.

AĞACAN, Kamil. "Güney Osetya'nın Uluslar Arasındaştırılması", *ASAM Günlük Küresel Değerlendirme Bülteni*, 03.09.2004, S. 439, 4.

AĞACAN, Kamil. "Gürcistan 2005'e Hazırlanıyor", *Stratejik Analiz*, C. 3, S. 30, 33–42.

AĞACAN, Kamil. "Rusya'nın Gürcistan'a Vize Uygulaması Silahsız Savaş mı?", *Stratejik Analiz*, C. 1, S. 9, 33–41.

AĞACAN, Kamil. "Gürcistan'a yönelik Artan Rus Baskıları ve Türkiye", *Stratejik Analiz*, C. 1, S. 4, Ağustos 2000, 29–37.

AKINCI, Uğur. "Javakhetia: The Bottle-Neck of Baku-Ceyhan Pipeline, Silk Road", *A Journal of West Asian Studies*, Vol:1, No:2, Aralık 1997.

AKŞİN, Deniz. "Pax Americana'nın Prensipleri ve Amerikan Güvenlik Stratejisi: ABD'nin Emperyalist Yüzü", *Stratejik Analiz*, C. 3, S. 32, 50–55.

Ali GÜNGÖR ve Ersel AYDINLI: "The Dual Pipeline: Cooperation Versus Competition", *Caspian Crossroads Magazine*, Vol. 2, No. 1, Spring-Summer 1996.

ALİRIZA, Bülent. "ABD'nin Hazar Boru Hattı Politikası: Ciddî mi, Yoksa "Dostlar Alışverişte Görsün" mü?", *Stratejik Analiz*, C. 1, S. 6, Ekim 2000, 64–68.

ANTELAVA, Natalia. "United States Cuts Development Aid To Georgia", 29 Eylül 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

ANTIDZE, Margarita. "Georgian Parliamentary Vote Hit by Irregularities", *Reuters*, 2 Kasım 2003.

ARAS, Osman Nuri. *Azerbaycan Ekonomisi: Makro Ekonomik ve Sektörel Analiz*, Kafkasya Araştırmaları Merkezi, Bakü, 2003, 204.

ARAS, Osman Nuri. *Azerbaycan'ın Hazar Ekonomisi ve Stratejisi*, Der Yay., İstanbul, 2001.

ARAS, Osman Nuri. *Yaşanan Yeni Süreçte Avrasya Enerji Kaynaklarının Yeri ve Önemi*, 2023, S. 7, 15 Kasım 2001, 34–41.

ARBATOV, Alexei G. "Russia's Foreign Policy Alternatives", *International Security*, Vol. 18, No. 2, Fall 1993, 5–43.

ARESHIDZE, Irakly. "Opposition Organizes Political Protests Across Georgia", 3 Haziran 2003. <<http://www.eurasianet.org>>.

ARI, Tayyar. "Sovyetler Birliği Sonrasında Avrasya: Din, Etnik Yapı, Ekonomi ve Dış Politika", Avrasya Dosyası, C. 3, S. 4, Kış 1996, 27-45.

ARMAOĞLU, Fahir. 20. Yüzyıl Siyasî Tarihi 1914-1980, Türkiye İş Bankası Yay., 3. Baskı, Ankara, 1983.

ASAM Enerji-Çevre-Teknoloji Masası, "Bakü-Ceyhan: Bitmeyen Senfoni", Stratejik Analiz, C. 1, S. 11, Mart 2001, 63-73.

ASKAROV, Gorkhmaz. "Border Games in the Caspian Sea: Newly Independent States vs. Russia and Iran Co", Caspian Crossroads, Volume 4, Issue No. 2, Winter 1999.

ASLAN, Yasin. Üçüncü Roma'nın Jeopolitik Arzuları, Avrasya Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Merkezi Yay., Ankara, 1996.

ASLANLI, Araz. "Abhazya'ya İlişkin Son Gelişmeler",

<www.hisargazetesi.com/konukyazar_dosyalar/konukyazar75.htm>.

"Saakashvili Secures Presidency Amid Heavy Turnout In Georgia", 5 Ocak 2004, <<http://www.eurasianet.org>>.

ASRIYAN, Valery. "An Official Russian View On Georgia's Political Past And Future", 26.11.2003. <<http://www.eurasianet.org>>.

ATAY, Mehmet. "ABD'nin Dünya Hegemonyası: 'ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi ve Irak Operasyonu", Jeopolitik, C. 2, S. 5, Kış 2003, 31-37.

Avrasya Dosyası, TİKA Bülteni, S. 122, Temmuz 1999.

Avrasya Dosyası, TİKA Bülteni, S. 124, Ekim 1999.

AYDIN, Mustafa. "Kafkasya ve Orta Asya'yla İlişkiler", Baskın ORAN (Der.), Türk Dış Politikası, C. II, İletişim Yay., İstanbul, 2001, 366-439.

AYDIN, Mustafa. "Oil, Pipelines and Security: Geopolitics of the Caspian Region", Moshe GAMMER (Der.), Caspian Basin, FrankCass, Londra, 2001.

AYDIN, Mustafa. "Turkey and Central Asia: Challenges of Change", Central Asian Survey, C. 15, S. 2, 1996, 157-177.

AYDIN, Mustafa. New Geopolitics of Central Asia and the Caucasus: Causes of Instability and Predicament, SAM Yay., Ankara, 2000.

AYDIN, Turan. "Rusya'nın Petrol ve Doğal Gaz Politikası", Avrasya Etüdüleri, TİKA, 4 Kış 1995, 40-62.

AYDIN, Turan. "Rusya'nın Politik Hayatından Ekonomik Grupların Önemi", Avrasya Etüdüleri, TİKA, S. 3, Sonbahar 1995, 51-61.

Ayın Tarihi –Ekim-Kasım-Aralık 2003–. Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü, Ümit Yay, Ankara.

Ayın Tarihi –Nisan-Mayıs-Haziran 2004–.

Ayın Tarihi –Ocak-Şubat-Mart 2004–.

BABAEVA, Svetlana. "Sergey Ivanov: "Nam Odyavlena Voyna Bez Frontov", İzvestiya, 4 Kasım 2002, <<http://www.izvestia.ru/article26083>>.

BAEV, Pavel. "Can Russia Do it Alone in the Caucasus?", Perception, Vol. II, No. 3, September-November 1997.

BAGIROV, Sabit. "The Caspian Sea: the World's New Energy Center?", Caspian Crossroads, Vol. 6, No.1, Fall/Winter 2002.

BAJANOV, Yevgeni. "Rusya'nın Değişen Dış Politikası", A. Altay ÜNALTAY, Menfaatler Çatışması Ortasında Türkiye, Ülke Yay., İstanbul, 2000, 53-83.

BAL, İdris (Der.). 21. Yüzyılda Türk Dış Politikası, Nobel Yay., 2. Baskı, Ankara, 2004.

BARAN, Zeyno. "The Caucasus and Caspian Region: Understanding United States Policy", <<http://www.csis.org/hill/ts011010baran.htm>>.

BARAN, Zeyno. "United States Will Help Georgia Fight Terrorism and Strengthen Internally", CSIS Georgia Update, March 2002.

BARTUZI, Wojciech. "Protests In Georgia Stoke Fears Of A Return To Violence", 19 Kasım 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

BARYLSKI, Robert V. "Russia, The West and The Caspian Energy Hub", Middle East Journal, Vol. 49, No. 2, Spring 1995.

BARYLSKI, Robert V. "The Caspian Oil Regime: Military Dimensions", Caspian Crossroads, Caspian Crossroads, Volume 1, Issue No. 2, Spring 1995.

BASU, Baidya Bikash. "Russian National Security Thinking", Strategic Analysis: A Monthly Journal of The IDSA, C. 24, S. 7, Ekim 2000.

BEREKASHVILI, Bakar. "Georgia's 'Rose Revolution'", 18 Aralık 2003. <<http://www.marxist.com/georgia-rose-revolution-2.htm>>.

BERMAN, Ilan. "Putin's Problem: The War on Terrorism Gets in the Way of the Eurasia Dream", National Review, 8 Ocak 2002.

BERNIKER, Mark. "In Georgia's 'Rose Revolution', Red Ink Remains", 12.12.2003. <<http://www.eurasianet.org>>.

BERZEG, Sefer E. "Abhazya'da Neler Oluyor?", Kafkasya Gerçeği, Ekim 1990, 1–12.

BERZEG, Sefer E. "Güney Osetya-Kuzey Osetya ve Gürcü şovenizmi Üzerine Düşünceler", Kafkasya Gerçeği, Ocak 1991, 1–3.

BLANK, Stephen. "The Transcaspian Geopolitical Environment: An American View, Part I", Caspian Crossroads, Vol. 5, No. 2, Winter 2000.

BLANK, Stephen. "Energy, Economics and Security in Central Asia: Russia and Rivals", Central Asian Survey (1995), 14(3), 373–406.

BOGATUROV, A. "The Eurasian Support of World Stability", International Affairs (Moscow), February 1993.

BOSTANOĞLU, Burcu. Türkiye - ABD İlişkilerinin Politikası, İmge Yay., Ankara, 1999.

BOWKER, Mike ve Cameron ROSS. Russia after The Cold War, Longman Press, London, 2000,

BÖRÜSOY, Enver. "Ermenistan ve Gürcistan Arasındaki Sorunlar", Stratejik Analiz, C. 2, S. 22, 96–100.

BRADLEY, Bill. "Yanlış Yönlendirilmiş Rusya Politikası, Avrasya Dosyası, C. 3, S. 4, Kış 1996, 145–159.

BROWNBACk, Sam. "U.S. Economic and Strategic Interests in the Caspian Sea Region: Policies and Implications", Caspian Crossroads, Volume 3, Issue No.2, Fall 1997.

BRZEZINSKI, Zbigniew. Büyük Çöküş, (Çev.: Gül Keskil, Gülsev Pakkan), Türkiye İş Bankası Yay., 5. Baskı, Ankara, 2000.

BRZEZINSKI, Zbigniew. Büyük Satranç Tahtası, (Çev.: Ertuğrul Dikbaş, Ergun Kocabıyık), Sabah Yay., İstanbul, 1998.

BRZEZINSKI, Zbigniew. Tercih: Küresel Hakimiyet mi? Küresel Liderlik mi?, (Çev. Cem Küçük), İnkılap Yay., İstanbul 2004.

BUTTANRI, Bilge. Bölgesel Güç Karadeniz, IQ Yay., İstanbul, 2004.

CAFERSOY, Nâzim. "Enerji Diplomasisi: Rus Dış Politikasında Araç Değişimi", Stratejik Analiz, C. 1, S. 8, 52–61.

CAFERSOY, Nâzim. "Rusya'nın '11 Eylül'ü": Tiyatro Baskınından Yeni Güvenlik Doktrinine", *Stratejik Analiz*, C. 3, S. 33, Ocak 2003, 47–58.

CAN, Sönmez. "Jeopolitik Açından Kafkasya", *Avrasya Dosyası*, C. 3, S. 4, Kış 1996.

CAŞIN, Mesut Hakkı. "Orta Doğuda Bitmeyen Mücadelenin Son Hamlesi Körfez Savaşının Stratejik Sonuçları", *Avrasya Dosyası*, C. 3. S. 1, İlkbahar 1996, 242–250.

CHARKVIANİ, Gela. "Georgia, the Transcaucasus and Beyond", *Perception*, Vol. I, No. 3, September-November 1996.

CLOVER, Charles. "Dreams of the Eurasian Hearthland 'The Reemergence of Geopolitics'", *Foreign Affairs*, Vol. 78, No. 2, March-April 1999, 9–13.

COHEN, Ariel. "Georgian Inauguration Complicates US-Russian Relations", 23 Ocak 2004, <<http://www.eurasianet.org>>.

COHEN, Ariel. "Rusya ve Komşuları", *Avrasya Dosyası*, C. 1, S. 1, İlkbahar 1994, 56–72.

COHEN, Ariel. "The 'New Great Game': Pipeline Politics in Eurasia", *Caspian Crossroads*, Volume 2, Issue No.1, Spring-Summer 1996.

COLARUSSO, John. *The Ethnic Threats to the Caucasian Pipelines*, *Caspian Crossroads Magazine*, Num. 1, Winter 1995.

COTTIN, Heather. "Emperyal Büyücü Çifte Ajan: George Soros", *Dünya Politikasına Yön Verenler (III)*, <<http://www.haber10.com>>.

COX, Michael. "The Bush Doctrine and the Lessons of History", David HELD and Mathias KOENIG-ARCHIBUGI (Ed.): *American Power in 21st Century*, Polity Press, Cambridge, 2004, 21–51.

COX, Robert W. "Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method, Gramsci, Historical Materialism and International Relations, Stephen GILL (Ed.), Cambridge University Press, 1993, 49-66.

CROISSANT, P. Michael. "Transkafkasya'da Petrol ve Rus Emperyalizmi", *Avrasya Etüdüleri, TİKA*, 1 İlkbahar 1996, 16–26.

ÇAKMAK, Haydar. *1989'dan Günümüze Gürcistan*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yay., Trabzon, 1998.

DAĞI, Zeynep. "Rusya'nın Yakın Çevre Politikası ve Türkiye", Türk Dış Politikasında Gelenek ve Değişim, (Der.: İhsan D. Dağı), Siyasal Yay., Ankara, 1998, 79-115.

DAĞI, Zeynep. Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika: Rusya'nın Dönüşümü, Boyut Yay., İstanbul, 2002, 159.

DANNREUTHER, Roland. "Russia, Central Asia and the Persian Gulf", Survival, Vol. 35, No. 4, Winter 1993.

DARCHIASHUILI, David. "The Russian Military Presence in Georgia", Caucasion Regional Studies, C: 2, S. 1. 1997.

DAVUTOĞLU, Ahmet. Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu, Küre Yay., İstanbul, 2002.

DEDEOĞLU, Beril. "ABD'nin 21. Yüzyıl Stratejisi ve Olası Küresel Etkileri", 2023, Kasım 2002, S. 19, 26–32.

DEMİR, Ali Faik. "Jeopolitiğe Günümüzden Bir Bakış", Faruk SÖNMEZOĞLU (Der.), Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar, Der Yay., İstanbul, 1998, 287-306.

DEMİR, Ali Faik. Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya, Bağlam Yay., İstanbul, 2003.

DEMİRAĞ, Yelda. "Kafkasya'da Türk ve Rus Politikası", Stratejik Analiz, C. 4, S. 40, Ağustos 2003, 75–81.

DEMİREL, Emin. www.habercenter.com. 2002 Stratejik Dosyalar, IQ Kültür-Sanat Yay., İstanbul, 2003.

DEVDAIANI, Jaba. "Abashidze Faces Pressure To Adjust To Georgia's New Political Reality", 13.01.2004, <<http://www.eurasianet.org>>.

DEVDAIANI, Jaba. "Concern Mounts About Administration Of Georgia's Parliamentary Election", 30.10.2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

DEVDAIANI, Jaba. "Final Parliamentary Election Results Fuel Confrontational Mood In Georgia", 20.11.2003. <<http://www.eurasianet.org>>.

DEVDAIANI, Jaba. "Has Shevardnadze Gained Final Advantage In Georgia's Crisis?", 18 Kasım 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

DEVDAIANI, Jaba. "Shevardnadze's Veto Shows His Diluted Influence In Parliament" 20 Mart 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

DEVDARIANI, Jaba. "United States Drawn In As Russia, Georgia Debate Abkhazia", 6 Mart 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

DOUGHERTY, James E., Robert L. PFALTZGRAFF Jr. Contending Theories of International Relations, Harper & Row Publishers, Third Ed., New York, 1990.

DUGIN, Aleksandr. "From Sacred Geography to Geopolitics", <<http://utenti.lycos.it/Archive/Eurasia/duginssg.html>>

DUGIN, Aleksandr. "Main Principles of Eurasist Policy", <<http://utenti.lycos.it/Archiv/Eurasia/dugin-europol.html>>

DUGIN, Aleksandr. "The Great War of Continents", <<http://utenti.lycos.it/Archiv/Eurasia/dugin.gwc.html>>.

DUGIN, Aleksandr. Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım, (Çev.: Vügar İmanov), Küre Yay., İstanbul, 2003.

DZHINDZHIKHASHVILI, Misha. "Georgian Opposition Alleges Vote-Rigging", Associated Press, 4 Kasım 2003.

EBEL, Robert. "The Geopolitics of Energy into the 21st Century"; Energy Program-Executive Summary, CSIS, March 2001.

EFEĞİL, Ertan. "Washington'un Hazar Havzası politikası ve Türkiye", Avrasya Dosyası, C. 6, S.24, Yaz 2000, 187–203.

ER, İsa. Kafkasya'da Meydana Gelen Gelişmeler, Silahlı Kuvvetler Akademisi Tez Çalışması, 1994.

EREL, Şerafettin. Dağıstan ve Dağıstanlılar, İstanbul, 1961.

ERGİN, Feridun. Uluslararası Politika Stratejileri, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları No.: 347, İstanbul,

ERKİNER, Engin. Alt Emperyalizm ve Türkiye, Pencere Yay., İstanbul, 2000.

EROL, Mehmet Seyfettin. "Avrasya'da Güç Mücadelesi: Şanghay Beşlisi ya da Mahşerin Beş Atlısı", Stratejik Analiz, Haziran 2001, 14.

ERSOY, Hamit ve Lale ERSOY. Küreselleşen Dünya'da Bölgesel Oluşumlar ve Türkiye, Siyasal Yay., Ankara, 2002.

Foreign Policy Council: "Russia's Foreign Policy Concept", International Affairs (Moskova), February 1993, 14–16.

FORSYTHE, Rosemarie, *The Politics of Oil in the Caucasus and Central Asia*, Oxford University Press, New York, 1996.

FOUSKAS, K. Vassilis. *Balkanlar Ortadoğu Kafkasya Soğuk Savaş Sonrası ABD Politikaları*, (Çeviren: Ali Çakıroğlu), Aykırı Yayıncılık, İstanbul, 2004.

FRANK, Andre Gunder ve Barry K. GILLS (Der.): *Dünya Sistemi Beş Yüzyıllık mı, Beş Binyıllık mı?*, (Çev.: Esin Soğancılar), İmge Yay., Ankara, 2003.

FREEDMAN, Robert O. "Russia and the Middle East: The Primakov Era", *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 2, No. 2, May 1998.

FULLER, Elisabeth. "Abkhazia on the brink of civil war?", RFE/RL Research Report, 4 Eylül 1992.

FULLER, Elisabeth. "Georgia Parliament Votes to Abolish Ossetian Autonomy", Report on the USSR, December 1990.

FULLER, Elisabeth. "Georgia Votes for Independence", RFE/RL, No: 65, 4 April 1991, 3.

FULLER, Graham. "Geopolitical Dynamics of the Caspian Region", *Caspian Crossroads*, Volume 3, Issue No.2, Fall 1997.

FULLER, Liz. "Geçiş Dönemindeki Gürcü ve Ermeni Güvenlik Teşkilatları", *Avrasya Dosyası*, C. 2, S. 4, 138–145.

GEGESHİDZE, Archil. "The New Silk Road: A Georgian Perspective", *Perceptions*, Vol. V, No.2, June- August 2000.

GERGER, Haluk. *Soğuk Savaş'tan Yumuşamaya*, Işık Yay., Ankara, 1980.

GILL, Stephen ve David LAW (Ed.). *The Global Political Economy: Perspectives, Problems and Policies*, Harvester, Wheatsheaf, GB, 1988.

GILL, Stephen. *American Hegemony and the Trilateral Commission*, Cambridge University Press, Cambridge, 1990.

GILLS, Barry K. "Dünya Sisteminde Hegemonik Geçişler", Andre Gunder FRANK ve Barry K. GILLS (Der.): *Dünya Sistemi Beş Yüzyıllık mı, Beş Binyıllık mı?*, (Çev.: Esin Soğancılar), İmge Yay., Ankara, 2003.

GILPIN, Robert. "War and Change in World Politics", Paul R. VIOTTI ve Mark V. KAUPPI (Ed.), *International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism*, Macmillan Publishing Co., 2nd ed., New York, 1993, 142-153.

GILPIN, Robert. *The Political Economy of International Relations*, Princeton University Press, NJ, 1987.

GILPIN, Robert. *US Power and the Multinational Corporation: The Political Economy of Foreign Direct Investment*, Basic Books, Inc., Publishers, New York, 1975.

Gorbaçov Türkiye’de (İstanbul ve Ankara Konferansları), YKY, İstanbul, 1997.

GORBAÇOV, Mihail. *Perestroyka: Ülkemiz ve Dünya İçin Yeni Düşünce*, Güneş Yay., İstanbul, 1998;

GÖKAY, Bülent. “Caspian Uncertainties: Regional Rivalries and Pipelines”, *Perceptions*, Vol.III, No. 1, March- May 1998, 49-66.

GÖKÇE, Cemal. *Kafkasya ve Osmanlı İmparatorluğu’nun Kafkasya Siyaseti*, İstanbul, 1979.

GRAMSCI, Antonio. *Hapishane Defterleri: Tarih, Politika, Felsefe ve Kültür Sorunları Üzerine Seçme Metinler*, (Çev.: Kenan Somer), Onur Yay., İstanbul, 1986.

GRAY, Colin S., Geoffrey SLOAN. *Jeopolitik, Strateji ve Coğrafya*, (Çev.: Tuğrul Karabacak), ASAM Yay., Ankara, 2003.

GÜL, Atakan, Ayfer Yazgan GÜL. *Avrasya Boru Hatları ve Türkiye, Bağlam Yayınları*, İstanbul, 1995.

GÜLBOY, Burak S. “19. Yüzyılda Uzak Doğu Asya’daki Güç Dengesinin Evrimi”, Deniz Ülke ARİBOĞAN (Ed.), *Çin’in Gölgesinde Uzakdoğu Asya*, Bağlam Yay., İstanbul, 2001, 15-45.

GÜRSES, Emin. “Merkezî Asya’nın Merkeziliği”, *Stratejik Analiz*, C. 2, S. 16, 98–105.

GÜVEN, Janset. “Gürcistan’da İkinci “Gül Devrimi””,
<www.hisargazetesi.com/konukyazar_dosyalar/konukyazar75.htm>.

HAUNER, Milan. *What is Asia to Us? Russia's Asian Heartland Yesterday and Today*, Unwin Hyman, London, 1990.

HELD, David and Mathias KOENIG-ARCHIBUGI (Ed.): *American Power in 21st Century*, Polity Press, Cambridge, 2004.

HENZE, Paul. “Kafkasya’da Çatışma: Geçmiş Sorunlar ve Gelecek için Öngörüler”, *Avrasya Etüdlere*, S. 1, 73.

HENZE, Paul. "Russia and the Caucasus", *Perceptions*, Vol. I, No. 2, June-August 1996.

HERZIG, Edmund. *The New Caucasus-Armenia, Azerbaijan and Georgia*, The Royal Institute of International Affairs, Londra, 1999.

IKENBERRY, G. John. "Liberal Hegemon or Empire? American Power in Age of Unipolarity", David HELD and Mathias KOENIG-ARCHIBUGI (Ed.): *American Power in 21st Century*, Polity Press, Cambridge, 2004.

Izvestia, 18 Kasım 1993.

İBRAHİMLİ, Haleddin. *Değişen Avrasya'da Kafkasya*, ASAM Yay., Ankara, 2001.

İLHAN, Suat. *Jeopolitik Duyarlılık*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.

İLHAN, Suat. *Kafkasya'nın Gelişen Jeopolitiği*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., İstanbul, 1999.

İLHAN, Suat. *Türkiye'nin ve Türk Dünyası'nın Jeopolitiği*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay. No: 153, 2. Baskı, Ankara, 1997.

İNAN, Kâmrân. "Rusya'nın Kafkasya Politikası", *Avrasya Dosyası*, C. 1, S. 1, İlkbahar 1994, 26-29.

İNAT, Kemal, Burhanettin DURAN ve Muhittin ATAMAN. *Dünya Çatışma Bölgeleri*, Nobel Yayınları, Ankara, 2004.

İŞYAR, Ömer Göksel. "Transkafkasya'da Sürekli Bir Barış ve Çok Boyutlu Bir İşbirliği / Entegrasyon Süreci Oluşturulabilir mi?",

İŞYAR, Ömer Göksel. *Bölgesel ve Global Güvenlik Çıkarları Bağlamında Sovyet- Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004.

JOHNSON, Chalmers. *Amerikan Emperyalizminin Sonbaharı*, (Çev.: Hasan Kösebalaban), Küre yay., İstanbul, 2005.

JONES, Stephen F. *Georgia: The Trauma of Statehood*, *New States New Politics: Building The Post-Soviet Nations*, (Der.: Ian BREMMER ve Ray TARAS), Cambridge: Cambridge University Press, 1997.

KAFKASYALI, M. *Savaş. Azerbaycan Dış Politikasında Petrolün Yeri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

KANBOLAT, Hasan ve Gökçen EKİCİ. "21. Yüzyıl Başında Kafkasya'da İşbirliği Arayışları ve Ekonomik Boyutları", *Jeoekonomi*, C. 2, S. 2/3, 31-39.

KANBOLAT, Hasan ve Kamil AĞACAN. "Gürcistan'daki Rus Üslerinin Tasfiyesi Mehter Adımları: Bir Geri İki İleri", Stratejik Analiz, C. 2, S. 16, 5–20.

KANBOLAT, Hasan ve Nazmi GÜL. "Kafkasya'da Cavaheti (Gürcistan) ile Krasnodor (Rusya) Ermenilerinin Jeopolitiği ve Özerklik Arayışları", Stratejik Analiz, C. 1, S. 6, 5–18.

KANBOLAT, Hasan. "Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya'daki Askeri Varlığı ve Gürcistan Boyutu", Stratejik Analiz, C. 1, S. 3, Temmuz 2000, 42–49.

KANBOLAT, Hasan. "Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan Zirvesi ve Gölgedeki Ortak: Ermenistan", Stratejik Analiz, C. 3, S. 26, Haziran 2002, 52–58.

KANDELAKI, Giorgi. "Questions Raised About Georgia's Pro-Western Political Course", 13 Ağustos 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

KANDELAKI, Giorgi. Georgia's Rose Revolution: Participant's Perspective, United States Institute of Peace (USIP) Special Report 167, Temmuz 2006.

KENNAN, George. American Diplomacy 1900–1950, New American Library, New York, 1951.

KENNEDY, Paul. The Rise and Fall of the Great Powers, Random House, New York, 1987.

KEOHANE, Robert O. After Hegemony: Corporation and Discort in The World Political Economy, Princeton NJ, 1984.

KERR, David. "The New Eurasianism: The Rise Of Geopolitics In Russia's Foreign Policy", Europe-Asia Studies, Vol. 47, No. 6, September 1995, 977–988.

KEYMAN, Fuat. Küreselleşme, Devlet, Kimlik/Farklılık: Uluslararası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek, (Çev.: Simten Coşar), Alfa Yay., İstanbul, 2000.

KHOKHAR, C. ve P. JORGESEN. "Unuted States Strategic Possibilities in the South Caucasus", European Security, Vol. 10, No. 3, Autumn 2001, 76-83.

KILIÇBEYLİ, Elif Hatun. "21. Yüzyılda Avrasya Jeopolitiğinde Değişim: Rusya, Çin, İran ve Türkiye". <<http://www.ir.metu.edu.tr/conf.2002>>.

KISSINGER, Henry. Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?, (Çev.: Tayfun Evyapan), ODTÜ Yay., Ankara, 2002.

KİREMİTÇİ, İlker. Trace On The East: Georgia?, Bilkent Üniversitesi yayınlanmamış Master Tezi, Ankara, 2004.

KOCAOĞLU, A. Mehmet. "Rusya Emperyalist ve Yayılımcı Bir Ülkedir", Avrasya Dosyası, C. 3, S. 4, Kış 1996, 237–257.

KOLOSSOV, Vladimir; Rostislav TUROVSKY. "Russian Geopolitics at the Fin-de-Siecle", Geopolitics, Vol. 6, No. 1 (2001), 141–164.

KOSTAVA, Davit. "Rusya'nın Kafkasya Politikası I", Çvneburu, S. 8–9, İstanbul, 3–4.

KOTUNOV, Andrei. "Russia, The Near Abroad and The West", Gail W. LAPIDUS (Der.), The New Russia: Tboubled Transformation, Westview Press, 1994, 143–192.

KOZYREV, Andrei. "Russia: A Change for Survival", Foreign Affairs, Vol. 71, No. 2, Spring 1992, 1–16;

KOZYREV, Andrei. "The Lagging Partnership", Foreign Affairs, Vol. 73, No. 3, May/June 1994, 59–71.

KÖNİ, Hasan, Sinan OĞAN. "11 Eylül'ün Yıldönümünde Rusya: ABD ile Balayından 'Şer Eksenı' ile Flörte...", Stratejik Analiz, C. 3, S. 30, 5–17.

KÖNİ, Hasan. "Rusya'daki Gelişmeler Üzerine Uzman Görüşleri", Avrasya Dosyası, C. 3, S. 4, Kış 1996, 185–191.

Krasnaya Zvezda, 19 Kasım 1993.

KUBALKOVA, Vendulka and A. A. CRUICKSHANK. Marxism and International Relations, Oxford University Press, Oxford, 1985.

KUBALKOVA, Vendulka and A. A. CRUICKSHANK. Marxism-Leninism and Theory of International Relations, Routledge & Kegan Paul, London, 1980.

KULOĞLU, Armağan ve Diğerleri. "ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Doktrini", Beyin Fırtınası, Stratejik Analiz, C. 3, S. 31, 31–46.

KULOĞLU, Armağan. "Rusya Federasyonu'nun Yeni Kafkasya Politikası", Stratejik Analiz, C. 1, S. 1, 38–42.

KULOĞLU, Armağan. "Rusya'nın Yeni Politikaları ve Türkiye", Stratejik Analiz, C. 1, S. 3, Temmuz 2000, 64–68.

KURAT, Akdes Nimet. Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar, TTK Yay., Ankara, 1993.

LESSER, Ian O. ve Graham FULLER. Balkanlar'dan Batı Çin'e Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Konumu, (Çev. Meral Gönenç), Alfa Yay., İstanbul, 2000.

LIGHT, Margot, Stephen WHITE ve John LÖWENHARDT: "A Wider Europe: The View From Moscow and Kyiv", *International Affairs*, Vol. 76, No. 1, 2000, 77–88.

LIGHT, Margot. *The Soviet Theory of International Relations*, Wheatsheaf, Brighton, 1988.

LINCOLN, W. Bruce. *Vahşi Batı, Sibiry ve Ruslar*, (Çev.: Mehmet Harmancı), Sabah Yay., İstanbul, 1996.

LİVAOĞLU, İlhan. *Soljenitsin Kahraman mı, Gafil mi, Piyon mu*, Sabah Yay, İstanbul, 1977.

LOMSADZE, Giorgi. "Amid Controversy, Georgian Student Protest Movement Grows", 10 Haziran 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

LYNCH, Allen. *The Soviet Study of International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge, 1987.

LYNCH, Dov. *Russian Peacekeeping Strategies in the CIS: The Cases of Moldova, Georgia and Tajikistan*, Macmillan Press Ltd., London, 2000, 6.

MALASHENKO, I. "Russia: The Earth's Heartland", *International Affairs (Moscow)*, July 1990.

MALCOLM, Neil, Alex PRAVDA, Roy ALLISON ve Margot LIGHT. *Internal Factors in Russian Foreign Policy*, Oxford University Press, New York, 1996.

MANCALL, Mark. *Russia and China: Their Diplomatic Relations to 1728*, London, 1971.

MANGOTT, Gerhard. "Dizlerinin Üzerine Çöken Dev: Rusya'nın Küresel Rolü Üzerindeki Yapısal Kısıtlamalar", Yılmaz TEZKAN (Ed.): *Kadim Komşumuz Yeni Rusya*, Ülke Yay., İstanbul, 2001.

MANILOV, Valeri. "Russia's New Military Doctrine", *International Affairs: A Russian Journal*, No. 4, 2000.

MATCHAVARIANI, Vano. *Developing Caspian Oil Resources Along the East-West Transportation Corridor: United States' Policies, Russia's Responses*, *Caspian Crossroads*, Volume 6, Issue No. 3, Spring/Summer 2003.

McFAUL, Michael. "Is Russian Democracy Doomed?", *Journal of Democracy*, Vol. 5, No. 2.

MEMMEDOV, Ramil. "Büyük Orta Doğu Projesi ve Güney Kafkasya Üzerine", *Stratejik Öngörü*, Yaz 2004, S. 2, 86–96.

MERT, Okan. Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul 2004.

MESBAHI, Mohiaddin. "Russian Foreign Policy and Security in Central Asia and the Caucasus", Central Asian Survey, Vol. 12, No. 2, 1993, 181–216.

METİN Meftun. "Politik ve Bölgesel Güç Hazar", IQ Kültür-Sanat Yay., İstanbul, 2004.

MODELSKI, George. Long Cycles in World Politics, Macmillan, London, 1987.

MOLLAZADE, Jayhun. "Interview with Greg Rich of Azerbaijan International Operating Company (AIOC)", Caspian Crossroads Magazine, Vol. 2, No.3, Winter 1997.

MUGİSUDDİN, Oya Akgöneç. "Rusya Ferasyonu'nun Dış Politika Hedefleri ve Bunlar Üstündeki Etken Faktörler", Avrasya Dosyası, C. I, S. 1, 16–25.

MÜTERCİMLER, Erol. Türkiye-Türk Cumhuriyetleri İlişkiler Modeli, İstanbul, 1993.

NANAY, Julia. The US in the Caspian: The Divergence of Political and Commercial Interests, Middle East Policy Council, Ekim 1998.

NAUŞABAYEVA, Asem. "21. Yüzyılın Başında BDT'nin Sorunları ve Geleceğe Yönelik Senaryolar", Stratejik Analiz, C. 1, S. 9, 41-48.

NAUŞABAYEVA, Asem. "Yeltsin'den Sonra Putin'le Yeni Rusya", Stratejik Analiz, C. 1, S. 1, 3–11.

NEEF, Christian. Kafkasya: Rusya'nın Kanayan Yarası, (Çev. Özalp Göneralp), Yeni Hayat Yay., İstanbul, 2004.

NYE Jr., S. Joseph. Amerikan Gücünün Paradoksu, (Çev. Gürol Koca), Literatür Yay., İstanbul, 2003.

NYE, Joseph S., Jr. "Hard Power, Soft Power, and 'The War on Terrorism'"; Robert COOPER: "The Goals of Diplomacy, Hard Power, and Soft Power", David HELD and Mathias KOENIG-ARCHIBUGI (Ed.): American Power in 21st Century, Polity Press, Cambridge, 2004.

O'LOUGHLIN, John. "Geopolitical Fantasies, National Strategies and Ordinary Russians in the Post-Communist Era", Geopolitics, Vol. 6, No. 3, Winter 2001, 17–48.

ODOM, William E. "The Caspian Sea Littoral States: The Object Of A New Great Game?", *Caspian Crossroads Magazine*, Vol. 3, No.3, Winter 1998,

ODOM, William E. "USA, Ret. US policy toward Central Asia and the South Caucasus", *Caspian Crossroads*, Volume 3, Issue No.1, Summer 1997.

OĞAN, Sinan ve Kamil AĞACAN. "Güney Kafkasya'da Yeniden Başlayan veya Bitmeyen Soğuk Savaş", *Stratejik Analiz*, C. 2, S. 13, 25–33.

OĞUZ, C. Cem. "Bir Anka Kuşunun Ayak Sesleri mi?: V.Putin'in Bir Yıllık İcraatlarının Genel Bir Değerlendirmesi", *Stratejik Analiz*, C. 1, S. 10, Şubat 2001,

OLCOTT, Martha B., Anders ASLUND ve Sherman W. GARNETT: *Getting It Wrong: Regional Cooperation and the Commonwealth of Independent States*, Carnegie Endowment, Washington, 1999.

ONAY, Yaşar. "Hazar Enerji Kaynaklarının Jeopolitik ve Jeoekonomik Dinamikleri", *Avrasya Etüdüleri*, S. 23, Yaz-Sonbahar 2002, 29-67.

OSS, Alex van. "Saakashvili Seeks To Secure Long-Term US Commitment For Georgia's Democratization Process", 25 Şubat 2004, <<http://www.eurasianet.org>>.

OU DENAREN, John Van. "Sources of Conflict in Europe and the Former Soviet Union", 231–305. <<http://www.rand.org/publications/MR/MR897.chap5.pdf>>

ÖZCAN, Mustafa. "Soros Darbesi", <www.yeniasya.com.tr>.

ÖZDAĞ, Ümit. "SSCB'den Rusya Federasyonu'na (1985–1993)", *Avrasya Dosyası*, C. 3, S. 4, 159–185.

ÖZTÜRK, Osman Metin, Yalçın SARIKAYA. *Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı Karadeniz*, Platin Yay., Ankara, 2005.

ÖZTÜRK, Osman Metin. "ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi: Küresel Ölçekte Kaotik Bir Ortamın Habercisi Gibi", 2023, Kasım 2002, S. 19, 14–26.

ÖZTÜRK, Osman Metin. *Rusya Federasyonu Askeri Doktrini*, ASAM Yay., Ankara, 2001.

PAMİR, A. Necdet. *Bakü-Ceyhan Boru Hattı: Orta Asya ve Kafkasya'da Bitmeyen Oyun*, ASAM Yayınları, Ankara, 1999.

PETER Beaumont: "Now for the Bush Doctrine", *The Observer*, 22 Eylül 2002.

PETRO, Nikolai N. and Alvin Z. RUBINSTEIN: *Russian Foreign Policy: From Empire to Nation State*, Longman, New York, 1997.

PIPES, Richard. "Is Russia Still an Enemy?", *Foreign Affairs*, Vol. 76, No. 5, September-October 1997, 65–78.

PLESHAKOV, K. "Geopolitics in the Light of Global Changes". *International Affairs* (Moscow), October 1994.

POLOSKOVA, Tatiana. "Diasporas and Foreign Policy", *International Affairs*, Vol. 46, No. 1, 2000, 131–134.

POZDNYAKOV, E. "Russia is a Great Power", *International Affairs* (Moscow), January 1993.

PURTAŞ, Fırat. *Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu*, Platin Yay., Ankara, 2005.

RAHR, Alexander. "'Atlanticists' Versus 'Eurasians' in Russian Foreign Policy", *RFE/RI Research Report*, Vol. 1, No. 22, May 1992, 17–22.

REMICK, David. "Can Russia Change?", *Foreign Affairs*, Vol. 76, No. 1, January/February 1997, 35–49.

RENÇBERLER, Yavuz. "Etnik Ateş Çemberi", 06.09.2004,
<<http://www.aksam.com.tr>>,

RIASANOVSKY, N. V. "Asia through Russian Eyes", Wayne VUCINICH (ed.): *Russia and Asia*, Hoover Institution Press, Stanford, CA, 1972.

RONDELI, Alexander. "Security Threats in the Caucasus: Georgia's View", *Perceptions*, Vol. III, No. 2, June- August 1998.

Rossiiskaya Gazeta, 26 Aralık 1997.

Rossiiskaya Gazeta, 18 Ocak 2000.

RUBINSTEIN, Alvin Z. *Soviet Foreign Policy Since World War II: Imperial and Global*, Harper Collins, New York, 1992.

RUSECKAS, Laurent. "Caspian Oil Transportation: Insides from a Commercial Perspective", *Caspian Crossroads Magazine*, Vol. 3, No. 2, Fall 1997.

RUSECKAS, Laurent. "Which Way Will Azerbaijan's Oil Flow? The Pipeline Debate Continues", *Caspian Crossroads Magazine*, Vol. 1, No. 3, Summer - Fall 1995,

RUSTOV, D.A.. John F. MUNGO, *Opec: Success and Projects*, Martio Robertson & Company. Ltd., London, 1977.

RYWKIN, Michael. *Russian Colonial Expansion to 1917*, Mansell Publishing Ltd., London, 1988.

SAGADEEV, Arthur. "Rusya ve Büyük Güç İdeolojisi", Avrasya Dosyası, C. 1, S. 1, İlkbahar 1994, 29–39.

SAĞIR, Celil. "Gürcistan'da Post Modern Geçiş". Aksiyon Dergisi, S. 469.

SAIKAL, Amin. "Russia and Central Asia", Russia in Search of its Future, Amin SAIKAL and William MALEY (Ed.) içinde, CambRidge University Press, Cambridge, 1995, 142–157.

SAMPSON, Anthony, The Seven Sisters, Coronet Books, London, 1976.

SANDLE, Mark. "Searching for a National Identity: Intellectual Debates in Post-Soviet Russia", Cristopher WILLIAMS ve Thanasis D. SFICAS (Ed.), Ethnicity and Nationalism in Russia, the CIS and the Baltic States, Aldershot, Ashgate, 1999, 75.

SARAY, Mehmet. "Gürcistan ve Gürcüler", Kafkas Araştırmaları, S. III, 1997, 1–29.

SARIKAYA, Yalçın. "ABD Savunma Politikasının El Kitabı: Amerika'nın Savunmasının Yeniden İnşası", 2023, Ağustos 2003, S. 28, 28-34.

SCHRIEK, Daan van der. "Ajaria Issue Creates Conondrum For Georgia's New Leaders" 04.12.2003. <<http://www.eurasianet.org>>.

SCHRIEK, Daan van der. "Tbilisi Revels After Shevardnadze's Resignation", 24 Kasım 2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

SERGOUNIN, Aleksandr A. "The Russia Dimension", Hans MORITZEN (Ed.): Bordering Russia: Theory and Prospects for Europe's Baltic Rim, Aldershot, Ashgate, 1998, 15–71.

SERGOUNIN, Alexander A. Russia: A Long Way to the National Security Doctrine, Copenhagen Peace Research Institute (CORI), Research Report.

SERSHEN, Dan. "Chaotic Election Day In Georgia Produces Contradictory Results" 03.11.2003, <<http://www.eurasianet.org>>.

SEZGİN, M. Niyazi. "Avrupa Birliği'nin Güney Kafkasya Politikası, Stratejik Analiz, C. 4, S. 43, 61–66.

SEZGİN, M. Niyazi. "Güney Kafkasya'da Ulaştırma ve Jeostrateji", Stratejik Analiz, C. 2, S. 25, Mayıs 2002, 41–49.

SHAFFER, Brenda. "Measured US Support Remains Key to Caucasus", Los Angles Times, 23 Şubat 2000.

SHAFFER, Brenda. "The Caucasus & Caspian Region: Understanding United States Policy", *Caspian Crossroads*, Volume 6, Issue No.1, Fall/Winter 2002.

SHLAPENTOKH, Vladimir ve Neil F. O'DONNELL: *The Last Years of the Soviet Empire*, Praeger, London, 1993;

SOKOLSKY, Richard ve Tanya CHARLICK-PALEY: *NATO and Caspian Security: A Mission Too Far?*, RAND, Santa Monica, California, MR1074-AF, 1999.

SOLODOVNIK, S. "Central Asia: A New Geopolitical Profile", *International Affairs (Moscow)*, October 1993.

SÖNMEZOĞLU, Faruk ve diğerleri. *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Cem Yay., İstanbul, 1992.

STANKEVICH, Sergei B. "Toward a New National Idea", Stephan SESTANOVICH (Der.): *Rethinking Russia's National Interests*, CSIS, Washington, 1994.

STANKOVIÇ, Sergei. "Rusya Kendisini Arıyor", *Avrasya Dosyası*, C. 1, S. 1, 39–44.

STEELE, Jonathan. *Eternal Russia: Yeltsin, Gorbachev and the Mirage of Democracy*, Harvard University Press, US, 1995.

STEPHAN, John J. "Asia in the Soviet Conception", Donald S. ZAGORIA (ed.): *Soviet Policy in East Asia*, Yale University Press London, 1982.

STRANGE, Susan. "International Economics and International Relations, A Cause of Mutual Neglect", *International Affairs*, Vol. 46, No. 2 (April 1970).

STRANGE, Susan. "The Name of the Game", Nicholas X. RIZOPOULOS (Ed.): *Sea Changes: American Foreign Policy in a World Transformed*, Council on Foreign Relations Press, New York, 1990.

STRANGE, Susan. "The Persistent Myth of Lost Hegemony", *International Organisation*, Vol. 41, No. 4, Autumn 1987, 551–574.

SUNY, Ronald Grigor. *The Making of the Georgian Nation*, I.B. Tauris&Co Ltd., London, 1989, 246.

ŞAHİN, Abdulah. "Gürcistan ve Kafkasya",

<<http://osamortadoğu.sitemynet.com/gurcistan01.htm>>.

ŞAHİN, Mustafa. "Gürcistan Ziyareti ve Mikhail Saakaşvili'nin Göreve Gelişi", Stratejik Analiz, C. 4, S. 47, Mart 2004, 77–83.

TANRISEVER, Oktay. "Gürcistan'da yapılan 2003 Parlamento Seçimleri ve Yol Açtığı 'Gül Devrimi': Ufukta İstikrar Görünüyor mu?",

<<http://www.stradigma.com/index>>

TAVKUL, Ufuk, "Kafkasya'nın Jeopolitik Konumu İçerisinde Rusya Açısından Çeçenistan'ın Stratejik Önemi", KÖK Araştırmalar Vakfı Yayınları, C. 1, s. 2, Ankara Güz 1999, 249–260.

TAVKUL, Ufuk. Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya, Ötüken Yay., İstanbul, 2002.

The National Security Strategy of the United States of America; Seal of the President, White House, September, 2002.

TİŞKOV, V.A., E.İ. FİLİPPOVA. Eski Sovyet Ülkelerinde Etnik İlişkiler ve Sorunlar (Kuzey Kafkasya), ASAM Yay., Ankara, 2001.

TORBAKOV, Igor. "A New Security Aragement Takes Shape in the South Caucasus", <<http://www.eurasianet.org>>., 24 Ocak 2002.

TORBAKOV, Igor. "Russia Mulls Recognition of Indepence for Georgian Separatist Regions", 10.04.2004, <<http://www.eurasianet.org>>.,

TSYGANKOV, Andrei P. "Hard-Line Eurasianism and Russia's Contending Geopolitical Perspectives", East European Quarterly, Vol. 32, No. 3, 315–334.

TUĞUL, Seyit. SSCB'de Sürgün Edilen Halklar, Chiviyazıları Yay., İstanbul, 2003.

TUNCER, İdil. "Rusya Federasyonu'nun Yeni Güvenlik Doktrini: 'Yakın Çevre' ve Türkiye", Gencer ÖZCAN ve Şule KUT (Der.): En Uzun On Yıl, Büke Yay., 2. Baskı, İstanbul, 2000, 442-443.

ÜNÜVAR, B. Ersegül. "Yeni Büyük Oyun: Hazar Bölgesinde Rekabet ve Güvenlik Arayışı", Stratejik Öngörü, Mayıs 2004, S. 1, 97–111.

WAGNER, Moritz. Kafkas Rus Savaşında Çerkesler- Çeçenler-Kazaklar ve Gürcüler, (Çev: Sedat Özen), Kayıhan Yay., İstanbul 1999, 171–178.

X: "The Sorces of Soviet Conduct", Foreign Affairs, Vol. 25, No. 4, July 1947, 566–582.

YALÇINKAYA, Alâeddin. (Der.), Türk Cumhuriyetleri ve Petrol Boru Hatları, Bağlam Yay., İstanbul, 1998.

YANAR, Savaş. Türk Rus İlişkilerinde Gizli Güç Kafkasya, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2002.

YANARDAĞ, Merdan (Ed.). Yeni Muhafazakârlar (Neo-cons): Amerika'nın Kara Kitabı, Chiviyazıları Yay., İstanbul, 2004.

YARDIM, Gökhan. "Hazar Petrolleri ve Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı'nın Önemi", Yeni Avrasya, (Nisan,2000), 11–13

YERGIN, Daniel ve Thane GUSTAFSON. Rusya 2001 ve Dünyadaki Yeri, Sabah Yay., İstanbul, 1994.

YILDIZOĞLU, Ergin. "Jeopolitiğin "Geri Dönüşü" ve Kaynak Savaşları", Stratejik Analiz, C. 4, S. 47, Mart 2004, 63–66.

ZAGORSKY, A. "Russia, the CIS and the West", International Affairs (Moscow), December 1994.

Zakon o Natsionalnoy Bezopasnosty Rossiyskoi Federatsii: Proekt (The Law on National Security of the Russian Federation: Draft), Committee on National Security, Moscow, State Duma, 1995.

Zaman Gazetesi, 27.11.2004.

<http://www.auf.af.mil/au/awc/awcgate/nss/nss_dec2000_contents.htm>

<<http://www.fas.org/man/doctrine.htm>>

<<http://www.fas.org/spp/military/docops/national/1996stra.htm>>

<<http://ourworld.compuserve.com/homepages/usazerb/124.htm>>.

<<http://ourworld.compuserve.com/homepages/usazerb/135.htm>>.

<<http://ourworld.compuserve.com/homepages/usazerb/214.htm>>.

<<http://ourworld.compuserve.com/homepages/usazerb/216.htm>>.

<<http://ourworld.compuserve.com/homepages/usazerb/233.htm>>.

<<http://ourworld.compuserve.com/homepages/usazerb/323.htm>>.

<<http://ourworld.compuserve.com/homepages/usazerb/326.htm>>.

<<http://ourworld.compuserve.com/homepages/usazerb/331.htm>>.

<<http://ourworld.compuserve.com/homepages/usazerb/casp.htm>>

<http://www.answers.com/topic/otpor#after_ad1>.

<http://www.ciaonet.org/olj/sa/sa_oct00bab01.html>.

<<http://www.ciaonet.org/olj/sites/meria.html>>

<<http://www.ciaonet.org/wps/sea03/>>

<<http://www.ln.mid.ru/website/nsite-sv.nsf/mnsdoc/02.01.06.02.>>

<<http://www.ln.mid.ru/website/nsite-sv.nsf/mnsdoc/02.01.06.03.>>

<<http://www.ln.mid.ru/website/nsite-sv.nsf/mnsdoc/02.01.06.04>>

<[http://www.nationalreview.com/comment/comment-](http://www.nationalreview.com/comment/comment-berman010802.shtml)

[berman010802.shtml](http://www.nationalreview.com/comment/comment-berman010802.shtml)>

<<http://www.newamericancentury.org>>

<<http://www.state.gov/p/eur/rls/rpt/2001/documents/organization/2377pdf>>

<<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.html>>

<www.cis.minsk.by>

<www.usip.org>.

ÖZET

Bağımsızlığını kazanmasından sonra, Kafkasya bölgesine, enerji koridorlarına, hatta Avrasya'ya hâkim olabilmek için verilen mücadelede ABD ve Rusya'nın Gürcistan'a ne kadar önem verdikleri ve politikalarındaki yeri ile ilgili olan bu çalışmanın sonucunda; 21. yüzyılın başlangıcında hâkimiyet mücadelesinde veya hegemonya mücadelesinde değişen metotlar ve bu metotların nasıl kullanıldığı hakkında önemli tespitler yapılabilmektedir.

Gürcistan, enerji koridorunun üzerinde bulunması ve önemli etnik çatışmaların merkezinde bulunması nedeniyle kontrol edilmesi gereken bir bölge olarak algılanmaktadır. Bu kontrol etme isteği ise, uzun süre Gürcistan'ı kendi yönetimi altında tutmuş olan Rusya ile yeni yüzyıl için farklı hedefleri olan ABD'nin üstünlük/hegemonya mücadelesine yo açmıştır.

Rusya'nın *yakın çevre* politikasına karşılık; ABD'nin, kimisine göre *yumuşak güç* kimisine göre de *hegemonik güç* kapsamında sayılan unsurları kullanması, olumlu netice vermiştir. Amerikan yanlısı Saakaşvili'nin, silahlı çatışmalar çıkmadan gerçekleşen *Kadife Devrim / Gül Devrimi* neticesinde başa geçmesinde etkili olan sivil toplum hareketleri, dernek çalışmaları; hegemonik gücün, klasik güç algılamalarını değiştirmiş ve yeni bir dönemin belki de ilk önemli deneyi olmuştur. Klasik güç unsurlarının (özellikle askerî güç) tek başına yeterli olmadığı, ekonomik gücün, bilgi (enformasyon) ağı hâkimiyetinin, sivil toplum faaliyetlerinin de son derece önemli hale geldiği görülmüştür.

Hegemonyanın elde edilebilmesi için çok sayıda özelliğe birden sahip olunması gerekliliği yönündeki düşünceler, Gürcistan'daki *devrim* neticesinde daha da yoğunluk kazanmıştır.

Çalışmanın sonucunda, çift kutuplu dönemde olduğu gibi kutuplar arasında dengenin gözetilmesi politikalarının sonuç vermediği de varılan diğer bir sonuç olmuştur. Şevardnadze döneminde her ne kadar Rusya ve ABD arasında denge politikası güdülmüşse de, ABD bu durumu kabul etmemiş ve hegemon devlet durumuna aykırı olarak algılamıştır. Saakaşvili'nin ve yönetimindeki bütün bakanların Amerika'da eğitimlerini tamamlamış olmaları bile bu durumu göstermeye yetmektedir.

ABSTRACT

This study deals with the importance given by Russia and the USA to Georgia in their rivalry for gaining upperhand in the Caucasus region, over its energy routes and even for mastery in Eurasia, and makes important predictions about the nature of new methods of power struggle in the 21st century.

Georgia is perceived to be an important country to be controlled as it is situated on the energy routes and it remains at the centre of important ethnic conflicts. The desire of Russia, who ruled the country for a long time, and of the USA, who has different objectives for the region in the 21st century, to influence this country leads to struggle between them.

Although Russia regards Georgia as its own backyard, America's policy towards Georgia, which employs elements of soft power for some and aims hegemony for others, seems to be successful. Pro-American Saakashvili's coming to power through a Velvet Revolution shows that civil society activities may be decisive in influencing internal political change in the new era. In the case of Georgia, it is clear that the traditional elements of power (especially military power alone) is not sufficient for influencing political change; economic power, domination over information transmission and civil society activities are also required.

The ideas that different elements of power be employed for gaining the position of hegemony have become more popular after the Revolution in Georgia.

It is among the conclusions of this study that, like it was during the bi-polar period, balance of power policies are not successful in the new era. Although Georgia pursued balance of power policy between Russia and the USA under Shevardnadze, the USA dismissed this policy as against to its position of hegemony. To recall that Saakashvili and all of the people in his cabinet are educated in the USA shows sufficiently that this was the American position.